

BODNÁR TAMÁS

ALSÓZSOLCA TÖRTÉNETE

A honfoglalástól a XVIII. századig

Bodnár Tamás

ALSÓZSOLCA TÖRTÉNETE

A honfoglalástól a XVIII. századig

Alsózsolca Község Önkormányzata,
2005

A kötet Alsózsolca önkormányzatának támogatásával jelent meg

Borítóterv:
Somorjai Lehel

Felsőmagyarország Kiadó
Felelős kiadó: Serfőző Simon
A kötetet szerkesztette: Somorjai Lehel
Készült a K-B. AKTÍV Fft. Nyomdában, Miskolcon
Felelős vezető: Kása Béla
ISBN 963 9530 33 6

Előszó

Aligha lehet hálásabb feladat egy polgármester számára, mint az, hogy a települése történetét, múltját bemutató könyv elé beköszöntőt, ajánlást írjon. Ha pár mondatban kifejtheti, hogy a közösség, amelyik sorsát hol büszkén vállalva, hol egykedvűen tudomásul véve, miként örököse, miként letéteményese az előző generációk kulturális hagyatékának. Örököse a sokszor személyes Sajó által sok ezer év alatt megformált szép tájnak, ami ideköti és mindig visszahúzza e vidék, Alsózsolca szülőtteit.

Örököse a változó településképnek, amin a természettel is megvívott csaták során, minden generáció rajtahagyta keznyomát. S örököse természetesen a nyelvnek, a tradíciónak, amit a századok óta itt élők és az utóbb megtelepülők alakítottak ki. Őrzője a helyneveknek, a dűlőneveknek, amiket csak a zsolcaiak érthetnek igazán, mert ők tudják a táj részleteihez kapcsolni azokat.

Mindnyájan tudjuk mennyire fontos a múltunk megismerése, legyen akár szó egy családnak, egy település vagy egy ország múltjáról. A közös történelmi múlt összetartó erő, olyan kapocs, amely ezeken a kis és nagy közösségekben belül szorosabb összetartást tesz lehetővé.

Fontos az elmúlt korok ismerete, mint ahogyan tükrözi ezt a történetudomány annyi ágának kifejlődése is. Történelmet már az általános iskolában is tanúlnak gyermekeink. Emellett néhány éve iskoláinkban honismereti oktatás is folyik. Ez a Bodnár Tamás által megírt munka nagyban hozzájárul ahhoz, hogy az ezeken az órákon folyó oktatás bővüljön, a felnövekvő generációk bővebb ismeretekkel rendelkezzen településünk múltjáról.

E kis füzetben Alsózsolca korai történetével kapcsolatban eddig nem ismert dokumentumokkal, érdekes eseményekkel, személyekkel ismert meg minket a szerző, felkutatva ehhez az ország különböző levéltáraiban és könyvtáraiban rejtőzködő adatokat.

Reményeink szerint a jövőben a sorozat tovább folytatódik, és a XVIII. század utáni községtörténettel, az itt élő birtokosok és a falu lakóinak életével is részletesebben megismerkedhetünk.

Addig is ezt a munkát Alsózsolca minden egyes lakójának, közülük is elsősorban a felnövekvő nemzedéknek tisztelettel és szeretettel ajánlja:

2005. szeptember 10-én

Zsíros Sándorné
polgármester

Bevezetés

Alsózsolca területének határai sok változáson mentek keresztül az eltelt évszázadok folyamán. Mai területe egykor hat településnek adott helyet. Ezek közül, pedig nem egy településünkhöz hasonló méretű, és népességű volt. Ma teljes egészében hozzá tartozik a már nem létező Felkemely, Alkemely, Nolaj és Szini falu területe, a Sajón túl pedig Jenke falu egy darabja.

A századok viharaiiban, a teljes pusztulás árnyékában miért éppen a mi falunk volt folyamatosan lakott? Miért maradtak fenn őslakosai a mai napig? Miért községünk kebelezte be a környező elhagyott települések területét és nem mások?

Ezekre a kérdésekre szeretnék választ adni a megtörtént, valós események, a levéltárakban megbúvó régi iratok segítségével.

Alsózsolca történetének ebben a részében csak a középkorban is Alsózsolcához tartozó terület eseményeivel foglalkozom. A később kapcsolódott, bár a tárgyalt korban még népes falvak történetét csak akkor követem számon, ha valami módon a későbbi központ /Alsózsolca/ történetéhez kapcsolódnak. A saját településtörténettel rendelkező, de azóta eltűnt, fent említett „társtelepüléseink” történetét e sorozat egy elkövetkező számában kívánom közreadni.

Történeti áttekintést nyújtok a magyar középkor századaira vonatkozóan a honfoglalástól a Bárius család kihaltáig, illetve a Rákóczi szabadságharc végéig. Egyes esetekben az érthetőség kedvéért kénytelen voltam átlépni ezt a határt és a XVIII. század végéig előretekinttem.

A legtöbb információt a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár anyagából merítettem. Itt azonban csak 1578-tól áll rendelkezésünkre korai korai iratanyag, kivéve néhány Mohács előtti, középkori oklevelet.

Óriási anyagot tartalmazott a Vay család zsolcai ágának levéltára, amely 1822-ben a szabolcs megyei Berkeszre került.¹ Innen jutott már hiányokkal a második világháború után az Országos Levéltárba, ahol az értékes okleveleket kiemelték a többi irat közül. Ezek az oklevelek a mai napig fennmaradtak, de ezeknek a kivételével a teljes Alsózsolcára vonatkozó iratanyag 1956-ban megsemmisült.² Szerencsére, az iratanyag egy részét dr. Borovszky Samu még a XIX. sz. végén kutatta, és így az ő kutatócéduláin található jegyzetek alapján bukkanhatunk rá egy-egy régen megsemmisültnek hitt adatra. Ez a cédulagyűjtemény szintén a B-A-Z. Megyei Levéltárban van.

---

¹ DEÁK Farkas 1875: 470. o.

² KOSÁRI Domokos 1970: 760. o.

A település természetes földrajza a középkorban

A földrajzi viszonyokra a korabeli oklevelekben előforduló adatok, illetve a legkorábbi térképek alapján következtethetünk.

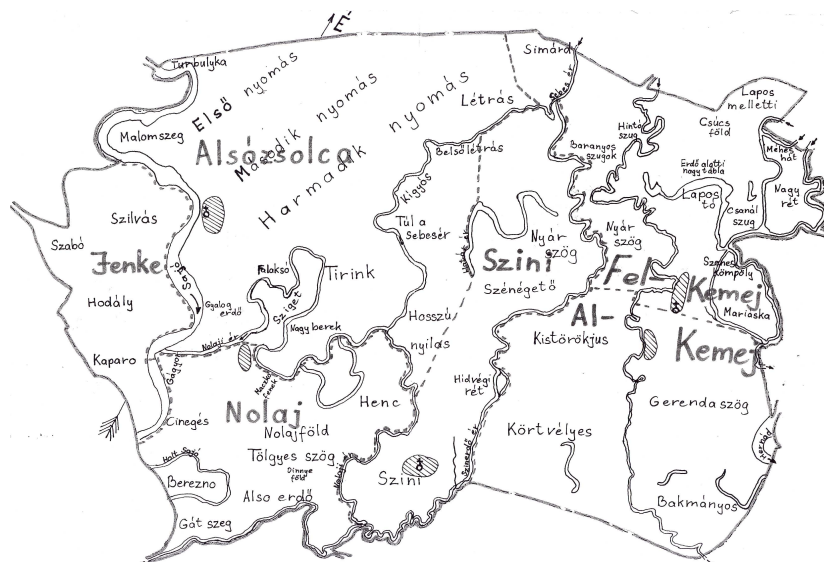
A község északi határosa Felsőzsolca volt. Nyugatról a Sajó határolta évszázadokon keresztül. Déli határosa Nolaj falu volt, amelyet a Bársonyos folyónak egy Sajóba torkolló ága választott el községünkötől. Nolajtól délre Lád település terült el. Községünkötől keltre helyezkedett el Szini, amelyet szintén egy Bársonyos ág határolt el településünkötől. Falunk észak-keleten Felkemellyel volt határos. Alkemellyel nem volt közös határvonala. Alkemely északon Felkemellyel, nyugaton Szinivel, délen Böccsel volt szomszédos, míg keletről a Hernád választotta el Zemplén vármegyétől. Hozzá kell tenni, hogy a két Kemely Böccsel együtt Abaúj megye legdélibb csücskét képezte. A települések között a szerteágazó Bársonyos alkotott természetes határokat.

Ezeket az elhagyott, illetve azóta szabályozott folyómedreket azonosítani lehet mind a mai tízezres méretarányú térképeken, mind a terepen. Kivéve Al- és Felkemelyt, amelyek között mesterségesen meghúzott választóvonal húzódott, nyugat-kelet irányban. Ez a határ az egykor a birtokosaik között egyenlő arányban felosztott településen, és ennek templomán keresztül haladt. (Ez a fajta település és egyházfelosztás nem volt ritka a középkor folyamán.) Ugyanilyen mesterségesen kijelölt határvonal volt és van ma is Alsó- és Felsőzsolca között. Egyetlen máig nem tisztázott eredetű terület Simárd. Ennek egy része Felsőzsolcához, egy része Felkemelyhez tartozott. Minden bizonnyal ez is egy középkori település lehetett, de ennek léteire vonatkozóan semmiféle adat nem áll rendelkezésünkre, csak újkori említései ismeretesek.

A fent említett településeknek mára belterületét is sikerült azonosítani!

A Felső- és Alsószolca közt kialakult határok idejéből származik az a X-XIII. század között lakott település, amelyik a mai felsőzsolcai MÁV állomástól nyugatra, a Sajó partján egy kis elnyúló halmon terült el. Ez a faluhely csak Árpád-korra utaló nyomokat tartalmaz így feltételezhető, hogy a különváló „Zsolcák” kialakulása előtt volt népes és a tatárjárás alatt pusztulhatott el végleg. Mivel a két falu határának közelében volt, azonosítható a hol Felső-, hol Alsószolcához tartozó, a közép és kora újkorban emlegetett Iklód pusztával.

A térkép alapján látható, hogy településünk a mai területének kb. a negyedével rendelkezett egykor, és a Sajón túl egyáltalán nem voltak részei.

Alsószolca mai határa, benne szaggatott vonallal elválasztva az egykori települések területe. A bevonalkázott részek az egykori belterületeket jelölik.

Sajnos a községről korabeli határjárás³ nem maradt fenn. Szomszédos települések határjárásai alapján azonban ismerjük határának legalább egy részét és növényzeti, földrajzi viszonyait.

A Sajóra mint határra vonatkozik egy 1325-ből származó oklevél. Ekkor Szécsi Miklós fiai Péter és Dénes, akik Panyit bán unokái voltak, ősi pogány módon, fejükre földet téve esküdtek, hogy a Sajó „Alsoarnolth”-tól (Alsóarnót) „Alsoltha”-ig (Alszolca) és „Nolajzek”-ig (Nolajszeg) Miskolc határa.⁴ Ennek az oklevélnek az 1341-es átíratában a Sajóról mint határfolyóról, már nem a miskolci birtokosok emlékeznek meg, hanem a nemes és nemtelen szomszédok: Arnót falutól lefelé „Olzoltha”-ig (Alsószolca) és „Nalazegh”-ig (Nolajszeg) a Sajó szolgált határként, de ezen földek határjelei a folyó nyugati oldalán voltak.

Miskolc és környékének tájképében a középkor folyamán meghatározó volt a víz. A birtokokon, településeken átfolyó folyókkal, patakokkal léptenyomon találkozott a kor embere. A folyók közelében tavak, morotvák, halastavak, ártéri ligeterdők, füves területek, elszórt facsoportok alkották a

³ A határjárás alkalmával a települések között húzódó vitatott határszakaszt a község előljárói, a határt jól ismerő emberek, esetleg királyi megbízott nemesek, egyházi hiteles helyek kiküldöttjei bejárták. A határ bejárásáról jegyzőkönyv készült, amit a későbbiekben a hiteles hely, illetve a birtokos levéltárában őriztek.

⁴ DOBROSSY István 1996: I. köt. 181. o.

természeti környezetet. A vizek szabdalta alföldi jellegű táj élményszerű leírását adja az az 1358-as határjáró oklevél, amelyben a Czudar család Ónod-i birtokát járták körül az Ónodból Körömrre, Zsolcára, és a Muhiból Miskolcra vezető utak mentén. A tőlünk csak néhány kilométerre eső terület természetes környezete hasonló képet mutatott, mint községünké. Ebben fűzfatorzs, tölgyfacserje, vadalmabokor, bodzafa, vadkörtefa, cseresznyefa, rezgőnyár, domb, mocsaras hely, ér, süppedék szerepelnek.⁵

A községünkhöz hasonló fekvésű területeket, a Sajó, Hejő és a Hernád folyása mentét a XIII-XV. században hasonlóan jellemezték. Itt vizenyős rétek, mocsaras helyek, morotvák, ártéri kaszálók, ebből kiemelkedő homokos-, kavicsos-dombok, fövényes területek, szigetek, nádas, sásos kiszáradt folyómedrek, árkok, legelők, ligetes erdők, eresztvények (kivágott erdő helyén növő sarjerdő), valamint kis csoportokban vagy magánosan álló vadkörte-, cseresznye-, alma-, dió-, fűz-, rezgőnyár-, tölgyfák, és rekettye, bodza és mogyoróbokrok voltak.⁶ Nem beszélve az összefüggő tölgyerdőkről, amelyeknek mára utolsó maradványa a Kemelyi erdő.

A környék úthálózatára szintén a fent említett 1358-ban kiadott oklevél ad némi támpontot. Ugyanis ezt írja: Ónod nyugati határa kétszer is keresztezi a Muhiból Zsolcára vezető utat.⁷ Ez látszik bizonyítani azt, hogy településünket nyugati irányból, a Sajón átvezető hídon keresztül is meg lehetett közelíteni. Alátámasztja ugyanezt egy 1387-ben kelt oklevél, amely szerint Sajólád (Laad) föld határa a Sajó folyónál kezdődik, majd nyugatra a Holt-Sajó (Holtsayow, Holth-Sayo) folyó mellett halad el, a Zsolcára vezető útnál.⁸

Mindemellett létezett egy, a települések láncát összekötő útvonal is. Ez Ónod, Korhi⁹, Lád, Nolaj, Alsózsolca, Felsőzsolca falvakat érintette. Az út Korhi és Lád között kelt át a Sajó hídján. (Sajópetri falu ekkor még mai helyétől nyugatabbra helyezkedett el.)

Tudvalevő, hogy a Lád és Alsózsolca közötti útszakasz nagymértékben veszélyeztetve volt az áradások miatt, ezért főként a Sajón túli „elkerülő” utat használták, és a hídon keresztül közelítették meg községünket. Az Abaúj megyébe tartó hadi út is Alsózsolcánál vezetett át a Sajón. A Buda irányából érkezőknek, hacsak nem akartak az ekkoriban még jelentéktelen Miskolcra bemenni, nem volt érdemes kerülővel a felsőzsolcai hídig előremenni. Az alsózsolcai hídon átkeltek a folyón, és a mai Kassai út vonalán már folytathatták is útjukat Szikszó irányába. (Nemhiába „Kassai út” ma is ez az utca!) Az egykori hadi utat nagyon sok esetben „Nagy út”-ként emlegették egykor.

⁵ NAGY Imre – NAGY Gyula 1878-1920: VII. köt. 1358. jul.1. /fordította Dr. Tóth Péter/

⁶ U.a.

⁷ U.a.

⁸ DOBROSSY István 1996: I. köt. 182. o.

⁹ Település Sajópetri és Ónod között a XVI. század közepéig.

Ez a „Nagy út” elnevezés ma napig használatban van községünk lakosai között a Kassai útnak a határba vezető folytatására vonatkozóan.

A fent említett utakon kívül bizonyára vezetett jelentéktelenebb úthálózat a szomszédos településekre és a határ különböző részeibe.

A falu kialakulása

Első írásos emlékünk 1281-ből származik. Ez azonban nem jelenti azt, hogy településünk létezését ettől az évtől kellene számítanunk. A falu helyén már a X-XI. századoktól kezdve itt éltek elődeink. Ezt a következő érvekkel lehet alátámasztani:

Alsózsoltcának már 1332-ben temploma volt.¹⁰ E korból maradt fenn az ún. „pápai tizedjegyzék” Magyarországról, amely először sorolja fel hazánkban az egyházzal rendelkező településeket. Olyan neves kutatók, mint Györffy György egyértelműen Árpád-koriként tartják számon az ebben összeírt templomokat. István király ismert rendelete után, amely tíz falunak egy-egy templom építését rendelte el, a XI-XII. század folyamán kezdődött el Magyarországon a nagy templomépítési „láz”. Ekkor már keresztényi buzgalomból, vallási meggyőződésből, valamint a tehetőség kimutatásaképpen építettek a birtokosok falvaikban egyházi épületeket. Nem utolsósorban a birtokosok állandó temetkezési helyén, és a fölöttük mondandó imák biztosítására emeltek családi kápolnákat, monostorokat.

Sajnos a szomszédos Felsőzsoltcáról sincsenek előbbi írásos adatok, ami megkönnyítené dolgunkat községünk korábbi történetének feldolgozásában. Egy bizonyos, a két falu mint neve is mutatja egy töről fakad. Igen gyakori szomszédos vagy közeli falvak azonos alapneve mellett a „Nagy” és „Kis” jelző. Ez a megkülönböztetés a régi magyar nyelvben nem szükségképpen a nagyobb térbeli vagy lélekszámbeli terjedelemre utalt, hanem arra, hogy az egyik település (a Nagy) régi, öreg volt a másikhoz (a Kicsihez) képest. Általában azonban az ilyen falu, lakosainak számára nézve is rendszerint nagyobb volt.¹¹ A mi esetünk is ezt példázza: Maiori Zossa, Nogsoltha vagyis Nagyzsoltca, és Minori Zolcha, Myneusoltha vagyis Kiszoltca. Ránk nézve a „Nagy” és „Kis” jelzők mellett előfordult a „Felső” és „Alsó” is amely a mai napig megmaradt és állandósult mint megkülönböztető előtag. Ez rendszerint szoros földrajzi összefüggésben lévő települések esetében jelenik meg. Ugyanakkor éppen ezzel tesz különbséget és viszonyítja a két település elhelyezkedését a Sajó folyásának irányához. Felsőzsoltca ugyanis a Sajó mentén felfelé, Alsózsoltca pedig lefelé, azaz alul helyezkedik el.

---

¹⁰ GYÖRFFY György 1963: I. köt. 750. o.

¹¹ SZABÓ István 1966: 123. o.

Az előbbiek alapján tehát a közös „őstelepülést” Felsőzsolcán lehet keresnünk.¹² Ezt úgy tűnik az utóbbi években sikerült is megtalálni. Felsőzsolca határa peremén a Várdomb nevű dűlőben Dr. Wolf Mária és Simonyi Erika régészek egy olyan un. motte vár alapjainak feltárását végezték el a körötte lévő épületekkel, ami ezt látszik igazolni. A környezetéből kissé kiemelkedő dombon kb. 150x150 méteres területen X-XIII. századi leleteket találtak.

Nem tudjuk azt, hogy Alsózsolca helyén mikor alakult ki az a mag, amiből a község kifejlődött. Annyi vehető biztosra, hogy a tatárjárás után már itt állt a település. Bizonyosság erre a ma már nem létező, de egykor a falu közepén álló Árpád-kori temploma, amelyről a Templom története c. fejezetben szólok majd részletesen. A mai nevelőotthon helyén, ott, ahol az Árpád-kori vámhely és középkori erődített udvarház állt, szintén feltételezhető egy a felsőzsolcaihoz hasonló motte vár!

A két település területe tehát együtt alkotta valaha Zsolca határát. Ezen kívül voltak kisebb telepek, amelyek szintén Zsolca határán belül voltak. Ilyen pl. az előző fejezetben említett Iklód.

Településkép az Árpád-kor végén:

Számunkra igen nagy értékkel bírnak az első katonai felmérés térképei, amit településünk esetében 1783-ban készítettek el. Ilyen még az Alsózsolcáról 1777-ből fennmaradt kéziratot térkép, amelynek eredeti példánya a B.-A.-Z. M. Lt. térképtárban található. Ezek a térképek azért oly jelentősek, mivel Maksai Ferenc településkutató szerint a magyar településállományon belül a hódoltság korát a legkevésbé a Felvidék – Nagy-Alföld érintkező vonala szenvedte meg. Így pl. többek között Borsod megye. Maksai eredményei azt mutatják, hogy azoknak a falvaknak a nagyobb fele, amely a rendelkezésünkre álló történeti adatok alapján településkontinuitással rendelkezik, a hódoltságot megelőző és az azt követő évszázadban lényegileg változatlan képet mutatott. Így támaszkodhatunk a folytonosan egy helyben maradó falvak esetében az egy évszázaddal későbbi térképekre. Községünk, pedig ezek közé a települések közé tartozik.

Azok, akik az egykori települési helyeket megválasztották, szinte mindannyian folyó-, patak-, tópartot vagy árterületet választottak maguknak. Sűrű erdőtől mentes, lehetőleg lapos terepet. Alsózsolca belterületének alakulását elsősorban a Sajó futása és a mellette haladó közút befolyásolta.

A falu külső arculatának kialakulásában igen fontos szerep jutott az építmények elhelyezkedésének. Különös jelentősége volt a paraszti lakóházak sorából kiemelkedő úri és egyházi épületeknek. A templom a falu épületcsoportjának kristályosodási pontja. Építői olyan helyet szántak neki, ahol nem vész el a házak sorában. Községünkben a házsorok között, a település centrumában helyezték el. Az egykori templom a mai Kossuth Lajos úton, a

---

¹² WOLF Mária 1992 128.o.

Ptőfi és Tanács utcák közötti szakaszán állt, körülötte a temetővel. Mint utóbb majd pontosan leírom, az épület a főutca Sajó felőli oldalán volt, mégpedig szentélyével az út felé építve. Ez a felépítmény pedig arra utal, hogy egykor (Mielőtt a Sajó el nem mosta.) a település egyetlen utcája kb. a mai Sajó helyén futott. Tehát a mai nyugati házsor feküdt a falu keleti házsorának helyén.

Alsózsolca külsőre az akkoriban jellemző ezer meg ezer egyutcás falu képét mutatta. Kiterjedésében a Petőfi utca Fő útra nyíló vége és a Tanács út szintén ide nyíló vége között helyezkedett el. Ez az útszakasz ma is igen szűkös, a területen csak kb. 10-12 egykori jobbágytelek fért el. Egy záloglevélből tudjuk, hogy a középkorban 27 kiosztott porta volt a faluban.¹³ A többi telek a mai református templom irányába húzódott.

A jobbágytelkek pontos terjedelmét hosszúság és szélesség szerint tartották számon. Ez a telekhosszúság országosan 70, míg a szélesség 12 királyi öl körül járt. Ez megegyezett egy királyi hold nagyságával. A telekhatárokat árokkal, kerítéssel jelölték. Ezek anyaga fonott sövény, élősövény esetleg földhányás volt.

A telekrend korai megszilárdulása idején sem volt egységes a jobbágytelekhez jutott gazdák vagyoni helyzete. Valószínűleg már akkor sem kaphatott mindenki önálló telket. Később a differenciálódás egyre mélyebbé vált, mind több család kényszerült közös telken való élésre, gazdálkodásra. A XIV. században még éppen felbukkantak a töredéktelkek, a 1500-as évek körüli időkben a jobbágybirtok országos átlaga a féltelek alá süllyedt, a zsellérek számának erős duzzadásáról nem is beszélve.

A belteleknél maradva, nem beszélünk még a nemesi telekről. A nemesi telek, azaz kúria, 2-3 jobbágytelek nagyságú volt. A birtokosok, még ha utólag költöztek is be a falujukba, a legkedvezőbb helyet választották ki

---

¹³ MOL. DI. 083887

Alsózsoltca térképe az első katonai felmérés térképrészlete szerint 1786-ban. Megfigyelhető rajta, hogy a település súlypontja ekkor még mindig a Tósró tájékán fekszik. A fehér háromszöggel jelzett területen pedig az Árpád-kori központ volt. A háromszögön belüli legnagyobb épület a középkori templom helyét jelzi. /Eredetije a Hadtörténeti Levéltárban./

maguknak a belsősegen belül. Így került sor sok esetben a helység központjához, a templom közvetlen közelébe, vagy stratégiai szempontokat figyelembe tartva védhető hely birtokbavételére. Községünkben ez utóbbit tartották az itteni birtokosok szem előtt, így az egykori templomtól távolabb, a mai nevelőotthon magaslatán állt a nemesi udvarház.

Az Árpád-kort követő századokban a falusi társadalom periferiájára szorult zsellérség, ahogy nem részesült a telkes jobbágyok minden jogából, úgy be kellett érnie a legszerényebb kunyhókkal, amelyek gyakran a telkes paraszti utcasortól távolabb, a házak rendjén kívül, a kertek mögött, az utcák végén húzódtak csak meg.

A külterület akkor nyerte el végleges terjedelmét, amikor a belterület, nemkülönben a szomszédos községek belterületei, az eleinte alig korlátozott helyváltoztatás időszaka után szűkebb helyhez kötődött. A korábban könnyen megkettőződő, elburjánzó, de könnyen bomló falvak együttese egy alapjában szilárd településhálózatnak adott helyet. A megszilárdulási folyamat Magyarországon a helyi viszonyoktól függően a XII-XIV. században következett be. Elsősorban a közvetlen környék településeinek egymástól való távolságán,

valamint a határ domborzati és vízrajzi adottságain múlott, hogy a határvonal a belterülettől melyik irányba, milyen távolságra nyeri el végső helyét.

Falunk külterülete az alacsonyabb részeken a Bársonyos és a Sajó ágaitól, morotvától volt behálózva, amely sűrű mocsári tölgyerdőkkel, fűz és nyárfaligetekkel tarkított képet mutatott. A magasabb ármentes helyeken, a Királydomb szegélyén, az Aranydombon, a Létrás irányában és a mai belterület egy részén helyezkedtek el szántóföldek.

Magyarországon, mint Európa nagy részén a XIV-XV. században kétszeresére nőtt a népesség kenyérgabona igénye, sürgetett a szántóterület növelése. A korszerű ágyeke elterjedése, a ló igavonóként való felhasználása megteremtette ennek lehetőségét. Községünk jó minőségű földterületei esetében ez a terjeszkedés oda vezetett, hogy a „történeti” Alsózsolca teljes határa szántóföldi, rét és legelőgazdálkodás alá került a XVIII. századra. Ezzel azt akarom hangsúlyozni, hogy a település határában a vizsgált kor végén nem volt műveletlen, elhagyott, illetve jelentős erdős terület.

Az első birtokosok

A település legkorábbi történetéről csak szórványos adatok maradtak fenn. Ezek közül is csak a legjelentősebbek, a birtok idegen kézbe kerülését megörökítő nyújtanak némi támpontot az utókor számára.

1281-ben mindkét Zsolca Ákos nembéli Ernye bán fia István birtoka, amelyeket Miskolctól a Sajó választott el.¹⁴ Ekkor Borsod megyében ez a nemzetség volt a leghatalmasabb, birtokaik messze felülmúlták az összes itteni főúr jószágait. A család irányítója és feje, pedig István volt.

1317-ben Márton egri püspöknek tizedszedői elfoglalták Alsózsolca tizedeit, melyek az egri káptalant és a kanonokokat illették volna meg.¹⁵ Két év múlva a püspök, Tamás esztergomi érsek ítéletének engedelmeskedve visszaadta a jogtalanul beszedett tizedeket a káptalannak.¹⁶

1320-ban Károly király Ernye fia István hűtlen fiaitól, Miklóstól, Ördög Jánostól, Jakabtól és Fülöptől elvette a birtokot, amely, miután ők Trencsényi Csák Mátéval tartottak, királyi kézre háramlott. A király ezután Alsózsolcát még ezen az éven elcserélte, így az a Makranciak kezére került. János fiai, Simon és László, Pál fia János, Imre fia Miklós, Marhardus fia Mihály mester birtoka lett.¹⁷

---

¹⁴ GYÖRFFY György 1963: I. köt. 817. o.

¹⁵ A. O.: IV. köt. 680.

¹⁶ A. O.: V. köt. 427.

¹⁷ A. O.: V. köt. 973.

A XIV. században nem tudunk meg közelebbit birtokosairól, kivéve azt, hogy 1392-ben már Zsigmond király feleségének, a királynénak tulajdona volt, ahol rendszeresen vámot szedtek.¹⁸

1339-ben valószínűleg forgalmas helyéből adódóan Borsod és Torna megyei nemesek közössége „Olsolcha villa” (Alsózsolca falu) mellett tartotta gyűlését Drugeth Vilmos nádornak, a kunok bírójának vezetésével.¹⁹

A Bárius család eredete

Községünk első igazán hosszú ideig birtokos családjá a Bárius család volt, akik egyes XIX. századi történetírók szerint olasz eredetűek. Ők azok, akik már igazán kötődtek a faluhoz, akik nem csak messziről szemlélték birtokaik gyarapodását, hanem sokszor megfordultak és meg is telepedtek itt. Előző nagybirtokos elődeikkel ellentétben, személyes kapcsolatban álltak itteni jobbágyaikkal, kötődtek ehhez a később szülőföldjükké váló területhez. (A család történetéhez lásd a függelék leszármazási táblázatát.)

A család őse Damasa, aki az ekkor Vadnának nevezett későbbi Bánfalván lakott.²⁰ Damasának fia Sixtus, ennek fia pedig Barleus ispán, aki 1281-ben megszerzi Jétyő²¹ falut a Jétyőiektől amit egyébként még Damasa nagyapja adott el ezeknek.²² Ez a Barleus, akit 1312-ben Barreusként²³, 1366-ban pedig Baryusként emlegettek, lett a család névadó őse. Tőle származik ugyanis a család Bárius vezetékneve. Ugyanakkor a famíliában, főként a XIV. és XV. században, ezután sem volt ritka a Bárius keresztnév használata. Bárius 1312 körül Borsod megye négy szolgabírájának egyike.²⁴

Barleus fia Demeter ispán²⁵ is Vadnainak nevette magát és ő szerezte meg 1341 körül Felbarca falut. 1343-ban Szentalberten szereztek részeket, amely Sajószöged mellett feküdt.²⁶

Demeternek két fia maradt, Antal és Bárius. Ez utóbbinak fiaitól, Pétertől, Jánostól Lászlótól és Demetertől, valamint Antal fiai Báriustól és

---

¹⁸ ZS. O.: I. köt. 2444.

¹⁹ BORSA Iván 1993: Dancs cs. lt. 32.

²⁰ GYÖRFFY György: I. köt. 813. o.

²¹ A középkorban lakott település Bánhorvát mellett.

²² TÓTH Péter 1990: 17. o.

²³ MOL. DL. 97749

²⁴ ENGEL Pál 2000. Magyarország világi archontológiája 1301-1457

²⁵ Az ispán jelentése a középkori Magyarországon: bírói hatalommal rendelkező személy. XIII. századi adatok szerint ispán cím illette meg az úri nemzetség, majd általában a nemesi nemzetség fejét.

²⁶ CSÁNKI Dezső 1890: I. köt. 183. o.

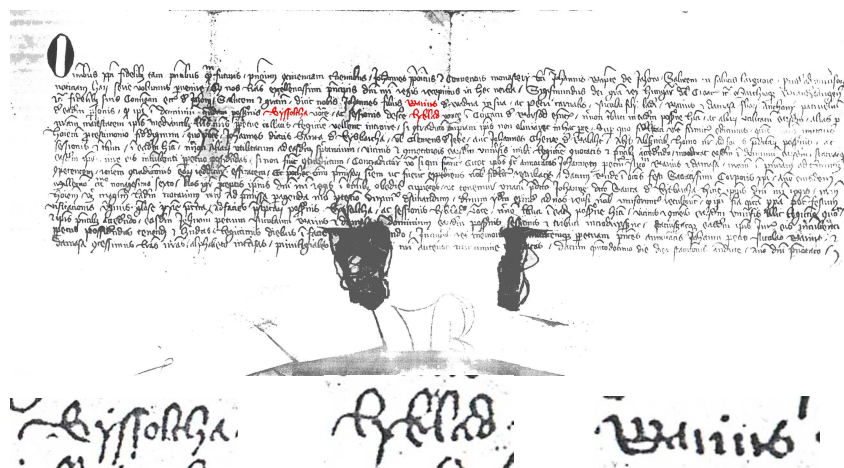
Damasától származott le a család.²⁷ Közülük több személyről egy 1366-os oklevél emlékezik meg.

A legjelentősebb, Zsigmond király Alsószolcára vonatkozó adománya:

1396. június 8. Buda.

Zsigmond király a Jászói Konventhez:

Iktassa be Wadna-i Barius fiait, Jánost és Pétert, valamint unokatestvéreiket László fia Miklóst, Antal fiait Bariust és Damasát a Borsod megyei Kyssolcha és az itteni vám, továbbá a Lyklad nevű elhagyott telek birtokába, amelyeket más oklevelével adott nekik.²⁸

Zsigmond király Alsószolcára vonatkozó oklevele. Kiemelve, Kyssolcha, Lyklad és Barius szavak. Eredetije az Országos Levéltárban.

Mivel nyerhették el a Báriusok Alsószolcát?

A XIV-XV. században a magyar kismanesség számára a kiemelkedés szinte egyetlen lehetősége volt a katonáskodás. Ezen belül legjobb lehetőségei a királyi seregben harcolóknak voltak. Itt a személyes bátorsággal, vakmerő tettekkel hívhatták fel magukra a figyelmet. Ha ez sikerült, nem maradt el a jutalom, és a király kisebb-nagyobb birtokokat adományozott katonáinak.

²⁷ BOROVSZKY Samu 1909: 64. o.

²⁸ ZS. O.: I. köt. 4426.

A család tagjai közül Bárius fia Bárius 1381-ben Nagy Lajos király udvari apródja volt. Testvérei, János és Péter pedig az 1392-ik évben az ifjú Zsigmond király udvari vitézei voltak.²⁹ Az 1390-es években együtt vonultak hadba Vadnai Barius fiai János, Péter, és László fia Miklós, valamint Antal fiai Barius és Damasa.

Zsigmond 1391-ben a Szerémségben hadakozott a nápolyi-párt híveivel és a törökkel. 1392-ben és 1393-ban szintén a déli végeken harcolt a királyi sereg a pogányok ellen. Még ugyanezen év végén beavatkozott a csehországi belharcokba, ahonnan csak a következő év tavaszán tért haza. 1394 második felében, pedig a temesi végeken végzett hadmozdulatokat I. Bajezid szultán ellen. Az 1395-ös év sem mentes a háborúktól, a moldvai Karácsonkónél verte meg a magyar sereg a román István vajdát. A Losonci István és Bebek Ferenc által vezetett had viszont a Havasalföldön vereséget szenvedett el a törököktől. Azonban még ebben az esztendőben elfoglalták a szultántól Kisnikápoly várát és a Krassó és Temes megyéket dúló csapatait kergették ki az országból.

Volt tehát alkalom a vitézség bemutatására a király előtt. Zsigmond király pedig bőkezűen osztogatta a korona birtokait a hozzá hű alattvalók számára. Semmiért azonban ő sem herdálta javait. Gondoljunk csak arra, hány ezer becsvágyó kismemesi származású férfi harcolt seregeiben.

Ezzel az adománnyal a Bárius család megalapozta Borsod megye keleti felében lévő birtokállományát. Ahogyan a megye nyugati felében Bánfalva és Sata, itt Alsózsolca lett a birtokállományuk alapköve.

Hűtlenségi per a Bárius család ellen

Amikor Durazzói Károly trónra ültetése érdekében nyílt szervezkedés folyt, az elégedetlen prelátusok és bárók 1402 fordulóján, Váradon megesküdtek, hogy Zsigmondot nem tekintik többé királyuknak.

Ezek az urak a hatalmat most saját nevükben gyakorolták. A testület irányítója Kanizsai János volt. A szolgálmányokat azok jobbágyaitól, akik nem csatlakoztak hozzájuk, maguk számára szedték be. Zsigmond azonban az ország központját a kezében tudta tartani. A két erdélyi vajda, a székelyispán, az erdélyi püspök és a volt főkincstartó fordult törvényes király ellen, és az ország keleti felét ellenőrzésük alatt tartották. Szeptemberre Zsigmond király, döntő fölénybe kerül a lázadókkal szemben.

1403 októberében hosszú alkudozások és amnesztiaajánlat után legtöbben letették a fegyvert. Voltak azonban olyanok, akik továbbra is ellenálltak. Őket viszont vagy leverték, vagy menekülésre kényszerítették, mint

---

²⁹ ENGEL Pál: Magyarország világi archontológiája

Debrői István volt főkincstartót. Ő alacsonyabb származása és Czudar családbeli felesége miatt egyébként népszerű volt a borsodi nemesek körében.

Feltételezhető, hogy Zsolcai Antal és fia Damasa is ott volt a király ellen felvonultak között. Erre abból következtethetünk, hogy egy 1404. május 25-én kiadott oklevél ezt írja róla: Ő (mármint Damasa) a prelátusokkal és a bárókkal kötött egyezséget követő nyolcadik nap után nem vett részt a hadban, sem a hűtlenek érdekében károkat és jogtalanságokat nem követett el.³⁰ Az általános amnesztiarendeleletet követően jobbnak látta, ha hazatér, és hű marad királyához a továbbiakban. Ugyanerre enged következtetni az 1404. június 22.-én kiadott oklevél, amelyben Bebek Ferenc jelenti Zsigmondnak 85 borsodi nemes tanúságtételével, hogy „Solcha”-i a lázadók érdekében a hűek kárára jogtalanságokat nem követett el.³¹ Megjelent a tanúk között pl. „Nyek”-i Dávid, „Zynne”-i Jakab diák, „Petri”-i Cornis Pál, „Maly”-i Antal, „Chaba”-i András, „Koromhaza”-i Tamás, „Zyrmay”-i Gergely, „Korh”-i László, mint legközelebbi szomszéd birtokosok. Ez az oklevél megemlíti még, hogy Eger ostromakor és másutt hűséges szolgálatokat tett Zsolcai Damasa. E hűséges szolgálatok és Eger ostroma 1403 októbere után történtek.

Ludányi Tamás egri püspök ezek után is folytatta az ellenállást a királlyal szemben. A Báriusok Eger várának vívása után rész vettek még a tállyai vár megostromlásában és Erdélyben Ludányi és Debrői üldözésében 1404 tavaszán.

Míndezek ellenére Zsolcai Bárius Damasának igen sűrűn bizonygatva kellett igazolnia királya iránti hűségét, mert Bebek Ferenc június 18-ra, Miskolcra, június 19-re, pedig Muhiba idéztette meg azokat, akiknek kárt vagy jogtalanságot okozott.³² Szerencséjére senki nem jelentkezett a kitűzött napokon. Azért szerencséje, mert május 25-én, Heves megyei nemesek, Szenterzsébeti Basow fiai Gáspár és Boldizsár összes birtokukat adományul kérték a királytól.³³ Azok a nemesek pedig, akik a határnapot követően is az uralkodó ellenében tevékenykedtek, bizony elveszítették birtokaikat és sok esetben földönfutóvá lettek. Nem egy környékbeli példa igazolja ezt.

Bebek Ferenc személyes megjelenésre kötelezte Zsolcait és Szenterzsébetiüket a király előtt. Felkerekedett hát Zsolcai Damasa és augusztus 8-án megjelent az ausztriai Angerben, Zsigmond király előtt. Mivel a másik fél meg sem jelent, és birtokosunk egyébként is tisztázta magát a vádalól, a király elrendelte visszahelyezését minden birtokába.³⁴

---

³⁰ ZS. O.: II. köt. 3202.

³¹ ZS. O.: II. köt. 3276.

³² ZS. O.: II. köt. Ua.

³³ ZS. O.: II. köt. 3202.

³⁴ ZS. O.: II. köt. 3349.

Fontos megjegyezni, hogy alig nyolc évvel a falu birtokbavétele után már Zsolcainak írják magukat, pedig nem itt születtek. A településnévnek a személynév elé illesztése azt is jelzi, hogy Antal és Damasa nevű fia telepedtek meg Alsózsolcán, a többi családtagnak csak birtokrésze volt itt.

A Bárius család további története

A család gyakran szerepelt különböző perekben hites emberként, illetve királyi emberként. Ez megyei szinten jogi hozzáértést és megbízhatóságot feltételez az adott korban.³⁵

1399-ben Vadnai Bárius mint Forgács Péter mester pozsonyi alispán offiálisa, nádori és külön kiküldött királyi emberként szerepelt.³⁶ A Forgácsok Borsod megyében ekkor Nyéket és Csabát bírták, itt alkalmazták Báriust. Ugyanő bíraskodott egy megyebeli nemesek közti perben, 1401-ben.³⁷

1412. november 8-án Vadnai Bárius több nemes társával együtt tiltakozott az őket ért vád ellen, miszerint nem tettek birtokbevallást.³⁸ 1411 elején ugyanis Zsigmond király rendeletben szabályozta a kamarahaszna³⁹ és a tized beszedésének módját. Emiatt kellett úgynevezett birtokbevallást tenni. A kamarahaszna ekkor egy egész telek után 30 dénár volt.

Zsolcai Antal fia Damasa fiai Miklóst és Jánost 1433-ban iktattatták be ismétaltn Bánfalva birtokába.⁴⁰

Bárius Miklós püspök

A család egyik legkiemelkedőbb tagja, Antal fia Bárius fia Bárius fia Miklós volt. Szülőhelye Alsózsolca. Születésének időpontja nem ismert.

Először 1438-ban tűnik föl, amikor Hédervári Lőrinc nádor törvényszéke elé idéztetnek Bánfalvai Bárius fia Miklós és Bánfalvai Damasa fia Miklós, amikor a diósgyőri várnagy „Berzeviche”-i Poharnok István Zsolca falut

---

³⁵ A különböző jogügyletek végrehajtásában segédkező személyeket nevezték az ügyben eljáró hatóság után királyi vagy nádori embernek. Megbízását egyedi esetekre kapta. A királyi ember által lefolytatott eljárásról a mellé kirendelt hiteleshelyi személy tett jelentést. Személye az eljáró hatóság környezetéből, vagy a jogügylet színhelyének tekintélyes lakosai közül került ki.

³⁶ ZS. O.: I. köt. 688. Az offiális birtokkezelői szolgálatot lát el. A birtokos központjától távolabbi területek igazgatását látja el, valamint ítélkezik az úriszéken és képviseli urát a hiteleshelyen is. Néhány telek jövedelme a fizetsége.

³⁷ ZS. O.: II. köt. 146.

³⁸ ZS. O.: IV. köt. 2901.

³⁹ Középkori magyar királyi egyenesadó. Az elnevezés onnan származik, hogy ez lépett a pénzváltási haszon helyébe.

⁴⁰ NAGY Iván: I. köt. 193. o.

a váruradalomhoz csatolta.⁴¹ Szintén ezen az éven kelt az egri káptalan oklevele, amely a két Miklóst megerősíti Zsolca falu és Liklád pusztá birtokában.⁴²

A két rokon Miklós megkülönböztetése egyszerű: 1443-ban Damasa fia Miklós már nem él. Így a későbbi püspök, Barius fia volt.⁴³ Ezek szerint abban biztosak lehetünk, hogy a főpap Zsolcai Antal dédunokája volt, tehát a zsolcai Báriusok ágából származott.

Bizonyára jó eszű, egyházi pályára érdemesnek tartott ifjú lehetett, mert 1441-ben, mint kancelláriai jegyzővel találkozunk vele.⁴⁴

Karrierje inentől kezdve folyamatosan ívelt fölfelé. 1443-1446 között székesfehérvári örkanonok.⁴⁵ Ugyanakkor a fehérvári örkanonokság nem jelentette azt, hogy Bárius Miklós fehérvárra költözött. A címmel együtt megkapta a vele járó jövedelmeket, de munkáját továbbra is a kancellárián végezte. Illetve megfordult az ország több pontján. 1445-ben pl., Gyulafehérváron írták nevét arra az oklevélre, amely Hunyadi János kormányzót Világos várába és a hozzá tartozó 110 helységbe iktatta.⁴⁶

Megvizsgálva a Fehérvári káptalan köznemesi származású kanonokjainak a káptalanba való bejutását, azt lehet megállapítani, hogy aki nem rokoni kapcsolatok vagy területi kötődés révén került be a testületbe, az valamilyen királyi kegy révén jutott ide. Ez a királyi kegy, ami ekkoriban sokszor személyes szimpátiát jelentett, indította el Barius Miklós útját is az egyházi pályán. I. Ulászló király (1439-1444) idejében indult ez a pálya. Itt megint kérdések merülnek fel, vajon mi volt az az érdem, ami miatt a tehetséges ifjút a király így kiemelte? Valójában a család hűségét, vagy a kimagasló szellemet tartotta szem előtt az uralkodó? Miklós ebből azt a következtetést vonta le, hogy az őt magasra emelő király iránti hűség mindennél előbbre való. Az ország uralkodóival szemben a későbbiekben is nagyfokú lojalitást mutatott. Ez lett a vesztes Mátyás trónrakerülésekor, mivel az ifjú uralkodó lecserélte a Hunyadiak ellenében V.Lászlóhoz hű vezető réteg egy részét.

---

⁴¹ MOL. DI. 97165.

⁴² MOL. DI. 97162.

⁴³ B.-A.-Z. M. Lt. XV-17. Bánfalva, 1443.

⁴⁴ A királyi udvarban teljesített szolgálatok alsó szintje a kancelláriai jegyzőség. Ezek a jegyzők a kormányzati ügyekkel foglalkoztak, vezetőjük az ítélmester volt. Ehhez mindenképpen jó hazai iskolákra, magasszintű latin tudásra volt szükség abban a korban, amikor az írásbeliség még az ország vezetői között sem volt elterjedt.

⁴⁵ Az örkanonok a káptalan vagyonának kezelője. A kanonokok között a káptalanon belül hierarchikus rend uralkodott. Az olvasó-, éneklő-, és örkanonokot oszloposkanonokoknak nevezték, mert ők vezették a káptalant. E tisztségek betöltői pedig külön jövedelmeket élveztek. A kanonok számára a káptalani vagyon lehetővé tette a külföldi egyetemi tanulmányok folytatását, így maguk a kanonokok az egyházi értelmiség fontos tényezőjévé váltak.

⁴⁶ TELEKI József 1853.: X. 163. o.

1447-ben, mint egri prépost beíratkozott a bécsi egyetem jogi karára.⁴⁷ A prépostsággal kancelláriai foglakoztatottsága nem szűnt meg, a prépostok ritkán tartózkodtak káptalanjukban. Lakásuk Budán volt, közel „munkahelyükhöz”.

Az egyetemi tanulmányokat folytatók legtöbbször Bécsben tanult. Ferrarába, Padovába sokkal kevesebben jutottak el, részben a nagy távolság, részben a költségek tetemesége miatt. Mégis már ez éven Ferrarában találta a 12 évesen ide érkező Janus Pannonius. Itt egy szálláson voltak Guarino Veronere házában, ahol a konviktusban együtt laktak és tanultak. A nagy korkülönbség ellenére barátságuk életük végéig megmaradt.

A rákövetkező év május 3.-a már Padovában találta, ahol ezen a napon Lyppay Mihály doktori vitáján szerepelt.⁴⁸ Tanulmányait barátja és pártfogója Vitéz János támogatásával végezte. Padovai tartózkodása alatt, látva, hogy tanulmányai igen sok pénzbe kerülnek, 1450. február 10-én folyamodványt küldött a szentszéknek, hogy egyszerre két beneficiumot élvezzen.⁴⁹ Kérvényét teljesítették. Így kettős jövedelemmel tanulva, még ez év október 19-én kánonjogi doktorátust szerzett, amelyen Janus Pannonius volt az egyik tanúja.⁵⁰ Tanulmányai mellett többször is járt Magyarországon és 1447-1450 között több oklevél hitelesítésében vett részt.

Itthon továbbra is kapcsolatot tartott fenn Vitézzel, és vele egy időben kapta meg az alkancellári kinevezést. A két főpap jó viszonyára utal Vitéz 1451. január 20-án kelt, az Olaszországból visszatért Bárius Miklóshoz intézett baráti levele.⁵¹ Hivatásának megfelelően a király mellett tartózkodott, és számos oklevelét ellenjegyezte. Fontos szerepet töltött be a királyi okleveles gyakorlat irányításában.

1451-ben az egri Szűz Mária oldalkápolna prépostjaként szerepelt, majd mint egri vikárius fordult elő egy per tárgyalásakor. Fennmaradt V. László király Bécsbe érkezésekor 1452-ben mondott beszéde.

Mint alkancellár szignálta V.László Hunyadiaknak tett adományát 1453-ban, amikor a volt kormányzó Déva és Görgény várát, valamint a temesi oláh kerületeket kapta. A következő évi megerősítésen is ott szerepelt a neve.⁵²

Munkájából és műveltségéből adódóan hatottak rá korának humanista eszméi. Nem ismerünk tőle származó munkákat, verseket, pedig bizonyára voltak ilyenek, mivel 1453. április 27-én, mint magyarországi humanistához

---

⁴⁷ PÉTER László 1994.: I. köt. 141. o. A prépost volt a társaskáptalan feje, és az adott terület főesperese.

⁴⁸ VERESS Endre 1941.: 355, 157. o.

⁴⁹ A beneficium egyházi hivatal fenntartására rendelt vagyon.

⁵⁰ Ua.

⁵¹ FRAKNÓI Vilmos 1879.: 87. o.

⁵² TELEKI József 1853.: X. köt. 365, 422. o.

intézett hozzá Énea Silvio egy levelet.⁵³ Az az ember, aki III.Frigyes császár titkára, majd 1458-tól II.Pius néven pápa, a korszak egyik legnagyobb humanistája.

A magas beosztású egyházi a családi birtokok egybentartására is hatással volt. A fennmondott esztendőben a király megparancsolta az egri káptalannak, hogy Bárius Miklós egri prépost atyafiait, Lászlót, Pétert, és Damasa fia Jánost valamint ezek örököseit iktassa be Bánfalva, SÁta és Zsolca falvak, Jenke és Iklód puszták birtokaiba. Nem tekintve azt, hogy Zsolca falu egy ideig Diósgyőr várához foglaltatott, de azután a király anyja Erzsébet által Miklós prépostnak adományoztatott. Jelenlévő hitesei szomszédok: ... „Nolay”-i bírósági: Chako Pál, Antal tapolcai barát, „Kemey”-i bírósági: Kos György, a váradi káptalan „Felső Soltza”-i hitesei: Bartha András és Therke Sebestyén.⁵⁴

1454 őszén a Német-Római Császárság frankfurti birodalmi gyűlésére Bárius Miklós vezette a magyar küldöttséget, mint alkancellár. Itt előadta uralkodója kérését: tízezer lovas és harmincezer gyalogos kiállítását kéri a birodalom részéről egy török ellenes hadjárat sikeres lebonyolítása érdekében. Kéréséből semmi nem lett, a németek nem segítettek.⁵⁵

1455. március 12-én még „csak” kánonjogi doktor, egri prépost és királyi alkancellár egy Bécsben kiadott oklevél szerint. Szolgálatiért nem csak adományokat, hanem 1455-ben a pécsi püspöki széket kapta. Már december 13-án utasította a király a Pécsi vár várnagyát és alvárnagyait, hogy mivel András püspök halála után a törvényesen megürült püspöki széket Bárius Miklósnak adományozta, ezért a várat adják át az újonnan választott püspök embereinek.⁵⁶

Nemsokára titkos kancellárrá lett anélkül, hogy Vitéz Jánost leváltották volna. Egyúttal pedig megkapta a királynéi kancellárságot is. 1456-ban Vitéz János elfogatásakor Váradi Istvánnal együtt töltötték be a titkos kancellári tisztséget.

Kora legműveltebb emberei közé tartozott. A tizenkét magyarországi főpap közül közte volt azon tíz között, akik külföldi egyetemeken tanultak, és a között az öt között, akiknek kánonjogi doktorátusuk volt.

A felfelé ívelő pálya azonban itt megtört. V. László halála után vége lett közéleti szereplésének, majd nemsokára az ő életének is vége szakadt. Lehet hogy számított a halálra, talán valamilyen betegség kínozza, mert végrendelezik és 2000 aranyforintot hagy Bárius Lászlónak, elzálogosított birtokai visszaváltására, azzal a feltétellel, hogy évi 50 aranyat adjon belőle Bárius János fia Albertnek tanulmányai folytatására. Bár a végrendelezés e korban

---

⁵³ HUSZTI József 1931.: 317. o.

⁵⁴ B.-A.-Z. M. Lt. XV-17. Bánfalva. 1453.

⁵⁵ FRAKNÓI Vilmos 1879. : 99. o.

⁵⁶ MOL. DI: 015009.

egyébként egészséges emberek esetén is teljesen megszokott és mindennapos volt.

1458. január 12. dátummal született az az oklevél, amelyből kiderül, hogy mi lehet az oka a politikai életből való visszaszorulásának. Ebben a levélben Szilágyi Mihály és Erzsébet egyeztek ki Garai Miklós nádorral és feleségével. Az oklevél szerint Barius Miklós püspök a Garaiak, Újlakiak feltétlen híve és támogatója volt a Hunyadiakkal, Szilágyiakkal szemben. Külön kiemelik nevét Szilágyiék és biztosítják, hogy „elfelejtik” a vele kapcsolatos nézeteltéréseket.⁵⁷ Nem csoda hát, ha az ifjú Mátyás háttérbe állította. Erre azonban nem sokáig volt szükség mivel 1459. február 10-én meghalt. A püspöki székhelyben egykori iskolatársa Janus Pannonius követte.

A huszita időktől Mátyás király haláláig

Térjünk most kissé vissza a Barius Miklóst megelőző időszakra. Zsigmond király két nagy gondot hagyott utódára Albertre. Az egyik az volt, hogy a Felvidéken kezdték befészkelni magukat a husziták. Elfoglalták egyes települések templomait, kolostorait, ezeket erődde alakították át. Esetenként saját maguk emeltek kisebb erősségeket, sőt arra is volt példa, hogy egyes várakat kerítették hatalmukba. A másik, egyelőre az ország határain kívüli probléma a török előretörése volt.

Községünket és birtokosait az előbbi érintette egyre nagyobb súllyal. Nem volt elég a közállapotok romlása, 1438-ban a diósgyőri vár várnagya Berzeviczei Pohárnok Tamás elfoglalta Alsózsoltát, és Diósgyőrhöz csatolja. Még ez éven Damasa fia Miklós és Barius fia Miklós perbe hívta a várnagyot. Az egri káptalan erősítette meg a két Miklóst a nádor parancsára „Zolcsa et Iklad” birtokában, valamint a zsolcai vám birtokában örök jogon.⁵⁸

Albert király halála után zavaros idők következtek az országban. 1440-ben I. Ulászló király feleségül vette ugyan Erzsébet királynét Albert özvegyét, de az híveivel ellene fordult. Az ország észak-keleti vármegyéiben, Kassa körül Erzsébet cseh kapitánya Brandisi Giskra János indított támadást a király hívei ellen. 1441-re azonban az ország jelentős része királpárti lett, és Erzsébetnek csak az északi megyékben maradt számottevő tábora. Az év őszén Ulászló már Kassát ostromolta, melyet ekkor Giskra védett. A királyi sereg az ostromhoz vonulva keresztülhaladt a hadiút mentén fekvő falunkon.

Sajnos nem találjuk nyomait, dokumentumait annak, hogy a Barius család férfitársai részt vettek-e a husziták elleni, vagy a Hunyadi által vezetett törökellenes hadakban. Ez bizonyosan így volt, mert bővelkedett fegyverforgatásra alkalmas fiatalemberekben, és a család vagyona is számottevő mértékű.

---

⁵⁷ MOL. DI: 015206.

⁵⁸ MOL. DI: 97162.

Főként a csehek elleni harcokban jeleskedhettek, mivel e rablók fosztogatói, hatalmaskodásai érintették őket közvetlenül is.

Mai megyénk területén a husziták várat építettek Cserépfalun, Sajónémetin, Vadnán, Sajógalgócon és elfoglalták Szádvár, Jósvafő, Sajóvelezd, Sárospatak, Komlóska várakat. Ha ezeken végigtekintünk, a Sajó mentén fél tucat cseh erősség sorakozott Szentpétertől Bánrévéig, amely így elvágtá egymástól a Bárius birtokközpontokat. Közvetlenül veszélyeztette, amint majd később látni fogjuk, Síta és Bánfalva vidékét. Lehetetlenné tette a Sajó-völgy közlekedési útvonalának használatát. Így Zsolca és Bánfalva között kénytelenek voltak a Bükk-hegység nehezebb útvonalait használni.

A husziták ereje 1443-ban is megmutatkozott. Rozgonyi Simon egri püspök, főkancellár, a királyi sereg vezére kénytelen egyéves fegyverszünetet kötni az öt megszorogató Giskrával. 1446-ban pedig az országnagyok is kényszeredetten, de megállapodnak vele Budán. Kötelezték, hogy zsoldosait fizesse, az elfoglalt várakat visszaadja, az új erődítményeket lerontsa. Természetesen ez utóbbi feltételeknek a csehek nem tettek eleget. Ezért 1447-ben maga Hunyadi János kormányzó kötelezi magát, hogy a Giskra által átadott várakért 28 ezer aranyat fizet, hátha ezzel jobb belátásra bírhatja.

1444-ből származik a Bárius család egy örökvalló levele. Ebben Bánfalvai Damasa fia János, a Damasa fia Miklós özvegyének Annának leánynegyed és jegyajándék címen Zsolcán, Bánfalván és Sátán lévő birtokjogaiból átengedett bizonyos részeket.⁵⁹ Birtokos családunk e századra már a megyei vezető nemesség köreiből emelkedett. Az itt betöltött pozíciókat helyi-ekkel a család kihaltáig megőrizték. 1447-ben Bárius Lászlót, mint a megye országgyűlési követét látjuk viszont. Ekkor a megyék hol négy, hol két követ által képviseltették magukat. Éppen ez a gyűlés rendelte el, hogy a hűz jobbágnál többel bíró nemesek személyesen jelenjenek meg a gyűlésen.⁶⁰ Szintén ekkor az országos rendek Buda várát átadták a kormányzónak, az erről kiállított oklevélen pedig ott szerepel „Ladislaus Barius” neve is a négy borsodi követ között felsorolva.⁶¹

1449-ben Giskra újból győzelmet aratott a Rozgonyi Osvát, és Bebek István vezette magyar sereg fölött. Ősszel ugyan Hunyadi elfoglalt egy-két várost és erősséget, de a következő évi Mezőkövesdi békekötés megint a huszitáknak kedvezett. Giskra zsoldosait pedig az állam fizette, mégpedig harmincezer arannyal, amit a jobbágyoktól szedtek be, telkenként fél arany beszédésével.

1446, 1450 és 1452-ben Bánfalvai Bárius János, Borsod megye alispánjaként vett részt különböző megyei perekben, és Hunyadi kormányzónak tett

---

⁵⁹ B.-A.-Z. M. Lt. XV-17. Alsózsolca 1444.

⁶⁰ SZENTPÉTERY Imre 1902.: 155. o.

⁶¹ RADVÁNSZKY Béla – ZÁVODSZKY Levente 1909.: I. köt. 251. o.

jelentésében.⁶² Annak ellenére, hogy Bárius János alispán volt, jobbágycsaládok Kazai Kakas Zsigmond kazai szántóit és rétjeit tették tönkre, Balai György jobbágycsaládjával egyetértésben 1450 nyarán.⁶³

1450-1457 között Hunyadi és Giskra között évente dúltak a harcok, mindkét oldalról kisebb-nagyobb sikerekkel. 1454-ben az észak-keleti megyék nemesei elhatározták, hogy sereget állítanak fel saját védelmükre, amelynek költségeire negyed aranyat szavaztak meg telkenként.

Vidéken rablók és rabló urak garázdálkodtak. Balai Mihály például jobbágycsaládjával és a csehekkel Bárius László bánfalvai házára tört, amikor ott annak felesége gyermekágyban feküdt. A csehek a házat kifosztották, egy hordó bort kiittak, egyet pedig elvittek. Bárius lovát és két hordó borát pedig Balai vitte magával barcai kastélyába. Ezen kívül még háromszor törtek a Balaiak a falura és ekkor már a jobbágycsaládok javait sem kímélték.⁶⁴

Giskrát csak Mátyás király tudta megfékezni, és ő tett pontot a husziták rablásainak, garázdálkodásainak végére. 1458-ban sorra veszi be váraikat, köztük Vadnát is. Végül 1462-ben a cseh vezér meghódol, átadja erősségeit, katonáit, cserébe az arad megyei Lippa és Sólomos váráért valamint huszonötezer aranyért. Ezen az éven Bárius László, mint nádori ember nyomoztat a Pilisben, egy gyilkossági ügyben.⁶⁵

Az 1461-et követő években Bárius László jó viszonyba került az egri püspökkel, ennek hűséges embere lett. 1461-ben megkapta többek között Alsószolca gabonátizedét a püspöktől. 1467-et megelőző és követő években Bárius László Szarvaskő várának volt a várnagya. Ez a vár László egri püspöké volt, tehát Bárius közvetlenül a püspöknek tartozott felelősséggel. Mint várkapitány gondoskodott a vár fenntartásáról és védelméről, beszédte a földesúri járadékot, gyakorolta a kegyúri jogokat, segített a tized beszédésében. Ekkor történt vele az a sajnálatos eset, miszerint „Kerezthwr”-i Lukács, akit ő maga állított helyettesévé, még 1466. évben, meglopta.

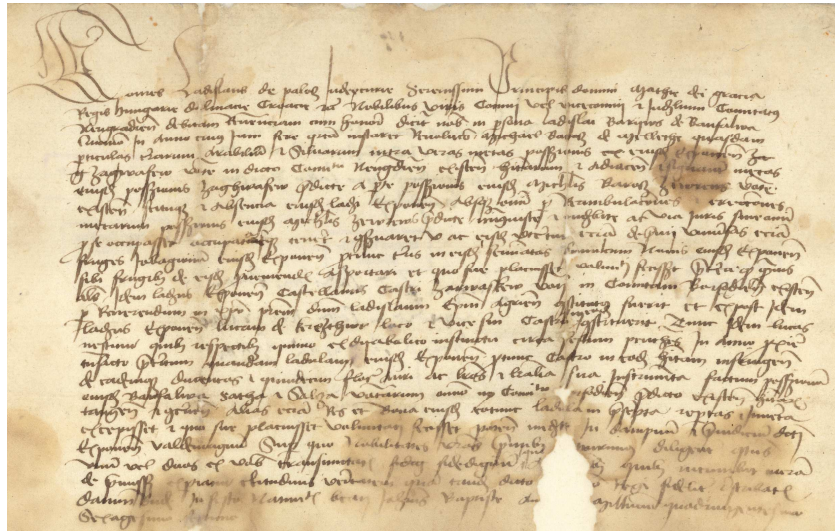
---

⁶² BORSA Iván 1993.: 71. o., SUGÁR István 1980.: 200. o. Az alispán kinevezése egyébként az ispán joga volt, akit többnyire familiarisi szerződésben, kikötött feltételek mellett, tetszése szerinti időre alkalmazott. A XIV. század végétől már általában az alispán elnököl a megyei törvényszékeken, gyakran helyettesítette az ispánt a közgyűléseken. Számuk egy-kettő, de néha három-négy is lehetett.

⁶³ MOL. DI: 089987.

⁶⁴ B.-A.-Z M. Lt. XV-17. Alsószolca 1457.

⁶⁵ MOL. DI: 015268.

A Kerezhwr-i Lukácsal kapcsolatos esetet tárgyaló oklevél 1467-ből. Eredetije a B.-A.-Z. Megyei Levéltárban

Feltörte Lászlónak a mondott várban őrzött ládáját és elvitt belőle 250 aranyat, valamint azokat az okleveleket, amelyek Bánfalva, Sáta és Zsolca birtokaira vonatkoztak.⁶⁶

Jellemző, hogy nem csak ő járt így, hanem a „Hangon”-i család is, akiknek viszont oklevelei éppen Bárius Lászlóhoz kerültek. Őt tilalmazzák, hogy ne éljen vissza az iratokkal és ne foglalja el Hangony és Szilakszó birtokot.⁶⁷

László mellett, hogy elismert személy volt, erősen hajlott a patvarkodásra és az erőszakos cselekményektől sem riadt vissza. 1465-ben Károlyi László alispán ezt jelenti róla az országbírónak: Bánfalvai Bárius László (Ez a szóban forgó Lászlónak rokona volt!) özvegyét Margit asszonyt László úr a maga tisztjével elfogatta. Bánfalvára is vitette volna az özvegyet, ha az az éj csendjében a fogságból el nem szökik, és a Sajó vizébe vetve magát nem menekül el.⁶⁸

Ugyanő, Bárius Benedek állítása szerint, hamis súlyú pénzzel fizette ki 1469-ben, a neki elzalogosított jobbágyokat. Ez alól a vád alól azonban Lászlót a vármegye felmentette.⁶⁹

⁶⁶ TÓTH Péter 1990.: 72. o.

⁶⁷ BORSA Iván 1993.: 157. o.

⁶⁸ B.-A.-Z. M. Lt. XV-17. Bánfalva 1465. Itt is két ugyanolyan nevű unokatestvéréről van szó!

⁶⁹ U.a.

Orsolya nevű leányát még 1463-ban odaígérte feleségül „Dapza”-i Miklós mesternek. Ezzel együtt pedig leánya részeit a nógrádi Zagyvafő, Korlát, Szenterzsébet, Garab, a gömöri Hangony, Szilakszó, a borsodi Bánfalva, Zsolca, Sata birtokokból. Később azonban László meggondolta magát. Mire per kerekedett az ügyből, és 132 arany fizetésére kötelezték a meggondolatlan ígéretét.⁷⁰

A család nehézségeire, anyagi helyzetének romlására enged következtetni, hogy Alsózsolca felébe 1466-ban beiktatták Csicseri Orosz Miklósnét.⁷¹ Valószínűleg zálogosítás útján került a falurész birtokába. A beltelek kettéválasztása, mint ilyenkor az egyutcás településekre jellemző volt, az egyetlen utca közepén történt. A település keleti fele az egyik, nyugati fele a másik birtokosé lett. Szintén a család vagyoni helyzetének romlására következtethetünk abból az oklevélből, amely Felsőzsolcára idézi meg Lászlót és Benedeket. Ez kimondta, hogy Iklód pusztá a Váradai káptalannak visszaadassék!

1473-ban újra a diósgyőri várnaggyal kerültek összetűzésbe, aki Alsózsolca Bárius urának ekkor elvette minden javait.⁷²

A Csicseriek adománya ellen csak elég későn, 1478-ban Bárius László tiltakozott, mégpedig fia János és unokaöccse Damasa Benedek nevében. Szerinte Csicseri Orosz Miklós az ő Zsolca falubeli részét elfoglalta.⁷³ Kérdéses, hogy itt most az előbbi fél falu adománya ellen tiltakozott, vagy Csicseri valóban elfoglalta a másik falurészt is?!

Bárius László és Benedek hol jóban voltak, hol nem. 1477-ben például László, Benedek sátaiban erdőiben hatalmaskodott bánfalvai jobbágyaival együtt.⁷⁴ Ugyanekkor az egykor huszita segítséggel garázdálkodó Balaiak pusztították László fiának Jánosnak bánfalvai földjeit.⁷⁵ Ez alatt a pusztítás alatt a réteknak, a termésnek lekaszáltatását, elhordását kell érteni.

1478-ban Mátyás király megerősítette Bárius Lászlót s fiait, Jánost, Pétert, Istvánt és Bárius János fia Benedeket birtokaiban.⁷⁶ Ezzel pedig úgy tűnik helyreállt a béke a családban, mert 1484-ben már teljes egyetértésben garázdálkodnak Upponyban, Péter béli apát birtokán. Fegyveres kézzel megfutamították jobbágyait, és 15 arany kárt okoztak.⁷⁷

Az 1478-as királyi megerősítés mellett feltűnik az első komoly zálogbirtokos. Ez pedig nem más, mint az a Miskolci Kovács István diósgyőri gyalogkapitány, aki jelentős birtoktestet „kovácsolt” össze magának Miskolc

---

⁷⁰ MOL. DI: 083768.

⁷¹ B.-A.-Z. M. Lt. XV-17. Alsózsolca 1466.

⁷² DOBROSSY István 1996: I. köt. 151. o.

⁷³ B.-A.-Z. M. Lt. XV-17. Alsózsolca 1478.

⁷⁴ B.-A.-Z. M. Lt. XV-17. Bánfalva 1477.

⁷⁵ U.a.

⁷⁶ MOL. DI: 098448.

⁷⁷ B.-A.-Z. M. Lt. XV-17. Bánfalva 1484.

környékén. Ez éven csak a Zsolca falu melletti, Sajón lévő malombéli részét vette zálogba Bárius Lászlónak, 14 arany értékben.⁷⁸ Négy évvel később öt zsolcai jobbágytelkét is megszerzi zálogba. A záloglevében, mint birtokszomszéd szerepel Csicseri Orosz Miklós neve is a község másik felének zálogbirtokosaként.⁷⁹

László úr nem sokáig ült nyugodtan babérjain, rágalmozásért beperelte Kovács Istvánt. A pert viszont elvesztette és két bírságrésszel tartozott a törvényszéknek, amit a király az alperesnek ítélt meg.⁸⁰

Az elkövetkező esztendőben László gyermekei nevében is öt jobbágysessióját a Borsod megyei „Solcza possessióban”, - ahol a következő név szerint felsorolt jobbágyok ülnek a telkeken: „Georgius Drahws, Andreas Kathona, Valentinus Meklyczthew, Demetrius Kovach, Blasius Chyzy” - Miskolci Kovács Istvánnak 22 aranyforintért, és azon kívül Zsolca falu szomszédágában a Sajó folyón álló malom felét 14 aranyforintért a visszaváltásig elzálogosította.⁸¹ Erre a zálogosítási ügyre 1482-ben visszatérnek. Nem derül ki milyen körülmények között, de Bárius akadékoskodhatott újra a gyalogskapitánnyal. Most sem járt jobban, mint előzőleg, büntetésül a falu többi részét is zálogba kellett adnia, mégpedig 2/3 részét a királynak, 1/3 részét Kovács Istvánnak. Ez a többi rész hat jobbágytelekből, kilenc deserta (azaz nem túl régen elpusztult vagy elhagyott) telekből, hét prédiium (azaz már régebben pusztán álló) telekből és két gyümölcsöskertből állt. Igaz ugyan, hogy az ötven márkás zálogösszeg letétele után bármikor visszaváltható volt.⁸²

Ebből a két utóbbi oklevélből messzemenő következtetéseket lehet levonni. Először is a falu őslakosságának neveit ismerhetjük meg belőle, másodszer a telkek pontos számát tudhatjuk meg. Azt is megállapíthatjuk, hogy egykor jóval több lakott telek volt itt, mint ekkor, azaz az 1480-as években. Maga a telek elnevezés mindenképpen egykori lakottságra utal.

Ezek után leghamarabb a XVIII. század végére lett olyan népes a község, hogy az előbb emlegetett $5+6+9+7=27$ telek lakott lett volna. A XV. század második felét megelőzően is kellett ilyen korszaknak lennie, de minden bizonnyal még a XIV. században állt fenn ez az állapot utoljára. Erre abból következtetnek, hogy a XIV. században még virágzó, Zsolca nagyságú Szini falu, amely közvetlen szomszédunk volt, egyszerűen eltűnt a föld színéről 1411-re. Tehát, 1334 (a pápai tizedjegyzék összeírása) és 1411 (a teljes pusztulás éve) között kellett valamilyen fegyveres csapásnak érnie a környéket, amelyet aztán falunk sem tudott több száz évig kiheverni. Az is elképzel-

---

⁷⁸ B.-A.-Z. M. Lt. XV-17. Alsózsolca 1478.

⁷⁹ MOL. DI: 083887.

⁸⁰ MOL. DI: 083888.

⁸¹ MOL. DI: 083855.

⁸² MOL. DI: 183887.

hető, hogy az 1347-1353 között dühöngő pestisjárvány vetette vissza a lakosság számát.

Tegyünk egy kísérletet annak bizonyítására, hogy valóban létezhetett-e Alsózsoltán 27 lakott telek. Ha összehasonlítjuk a legkorábbról, 1427-ből ismert kamarahaszna összeírásokban szereplő abaúj, és gömör megyei egyházas települések korabeli portaszámát a pápai tizedjegyzékben, azaz 1332-1335 közötti fizetett tized átlagával, akkor egy mértékadó arányszámot kapunk. Nagy átlagban a porták száma úgy aránylik a tizedként fizetett garasokhoz, mint ahogyan három aránylik az egyhez. Tehát elképzelhető az átlag 8 garast fizető Alsózsoltán a 27 porta a XIV. században. Ez pedig, ha portánként egy-két családdal, családonként pedig hat személlyel számolunk, körülbelül 250 fő. Ez a szám egy közepes település képét vetíti elénk az adott korban. 1480 tájékán kevesebb volt ugyan a porták száma, viszont egy-egy telken három családdal számolhatunk. A 11 lakott telken kb. 200 fő élt.

A gazdaságra a gyümölcsöskertekből következtethetünk. Ekkor a gyümölcsösben főként szilvát, emellett körtét, almát, cseresznyét termesztettek.

1505 novemberében az egri káptalan előtt Japrycza-i Horváth Gergely azt az öt jobbágysessiót, amelyet apósának: Miskolci Kovács Istvánnak a Borsod megyei Zsolcán, továbbá e falu határában a Sajó folyón ugyancsak ily módon elzálogosított malom fele részét, nemkülönben Zsolca possessió többi részét, Kovács István birtokát, amelyet annak idején Kovács István mint vejének: Horváth Gergelynek adományozott, Farnosi Horvát Jánosnak és név szerint felsorolt hozzátartozóinak elzálogosította 236 tiszta arany magyar forintért.⁸³ 1506-ban már be is iktatták a zálogbirtokosokat, illetve megtudjuk, hogy Bárius László ekkor már nem élt.⁸⁴

1520-ban Farnosi Horváth Gergelytől ennek rokona Csabai Horváth Gergely vette ugyanilyen összegért zálogba ugyanezt a területet.⁸⁵

A település helyzete 1544-től

A falvokról meggyeszte az 1540-es évek közepétől kapunk bővebb információkat. Innentől kezdve maradtak fenn ugyanis a dézsmajegyzékek, amelyek adózó családfők szerinti összeírást tartalmaznak. A legrégebb természetben szedett adófajta Magyarországon a tized volt. A XVI-XVII. századra az eredetileg az egyháznak járó adófajta nagy részét már a Magyar Kamara gyűjtötte be királydezsma címen, s a befolyt jövedelmet a végvárak fenntartására fordította. A lakosság adóztatásakor az úgynevezett kereszténypénzt azok fizették, akiknek semmi olyan java nem volt, amiből tizedet lehetett

---

⁸³ MOL. DI. 84036.

⁸⁴ MOL. DI. 84040.

⁸⁵ MOL. DI. 84131.

volna szedni. A kamara levéltárában fennmaradt dézsmajegyzékek a gazdaság- és nyelvtörténet gazdag forrásai.

A másik jelentős forrás, amely szintén a XVI. század közepétől maradt fenn, a portális összeírások. Ezek a dikális és hadiadó kivetését és beszedését szolgálták. Kétévente készítették, ezért jól tükrözik a változásokat.

Éppen 1544 augusztusában a budai basa hódolásra felszólító üzenetei után, az ellenszegülő Miskolc megbüntetésére néhány ezer fős török sereg érkezett. Miskolcon kívül a had még 44 dél-borsodi és Miskolc környéki falut felégetett.

Tinódi így írt erről:

„Nagy vesződelmeket az Budából tésznek,
Kin szegin magyarok igen veszikölnek,
Minap Mehmet basa szólla terekeknek,
Hogy nagy gyorsasággal véle készülnének.

Oly igen haragudt az szegín pórokra,
Hogy meg nem hodolnak szolgálni Budára,
Nyolcezeren kiszálla ő az Rákosra,
Rabolni indúla az neves Miskolczra.

Dulá, fenyegeté Miskolcznak városát.
Ő mind felrabolá jó rész tartományát.
Onnan ő elhoza négyezör rabokat,
Kikkel ő hajtata szántalan barmokat”

Igaz ugyan, hogy településünk nem szerepel az ekkor elpusztítottak között, de érthetők azért érzékeny veszteségek. Mindenesetre kettős adóztatása, az sem folyamatosan, csak 1572-től kezdődik. Ekkor jegyzik meg a faluról az adóösszeírók először, hogy „turcis subiecti”, azaz a töröknek is adózó. Ez a feljegyzés azért volt szükséges, mert az így megjelölt településről csak a fele adót szedték be a királynak, ugyanis nem akarták kiszipolyozni, teljesen tönkretenni a jobbágyokat.

A török támadás előtt 11 portát és 2 zsellért írtak össze a faluban 1544-ben. Ebből Bárius Péteré 8, Bárius Ferencé 3.⁸⁶ Két évvel később csak 8 ép porta, 13 zsellér, 6 elhagyott telek és három megégett ház van itt.⁸⁷ Három portával kevesebb népesült, mint a török portya előtt. Az elhagyott telkek száma nem mértékadó, mert láthattuk, hogy a XV. században is volt itt jócskán elhagyott és pusztá telek. Annál figyelemreméltóbb a megégett házak

---

⁸⁶ B.-A.-Z. M. Lt. XXXII-7. 453. tek.

⁸⁷ Ua.

száma. Ezeket biztosan a törökök pusztították el. A zsellérek száma is növekedett. Ők a környező teljesen rommá lett településekről telepedtek be. 1546-ban a felégetett házuak és kifosztottak adómentességben részesültek.

A község adózó jobbágycsaládfőiről az első fennmaradt összeírás 1548-ból származik. Ekkor 48 családfő lakik itt 7 portán.⁸⁸ Ami azt jelenti, hogy az eredeti, a jobbágyság kialakulása óta eltelt idők óta annyira elaprózódtak a telkek, hogy ekkorra 6-7 család lakott egy telken. Bár azt is meg kell itt jegyezni, hogy a XVI. században a családfők száma ezt az értéket nem haladja meg, a porták száma viszont meg is kétszereződik az összeírásokban. A lakosok számát körülbelül meg lehet határozni. A korszak kutatói szerint az egy családban élők számát átlagosan 5-6-nak vehetjük. Ha az előbbi 48-hoz hozzátesszük a 8 zsellércsaládot,⁸⁹ akkor 56-ot kapunk. Tegyük még hozzá a Bárius családot és ennek udvarházát kiszolgáló, védelmező személyeket és katonákat. Ez kb. 30 fő, ami azt jelenti, hogy az összlakosság kb. 350 fő körül kellett, hogy mozogjon.

A megtermelt gabona mennyiségére vonhatunk le következtetéseket a következő adatból: 1549-ben az egész falu, tehát a 40 jobbágy és a 8 zsellér tizede összesen 1478 kalangya (gelima) gabona volt. Ez azt jelenti, hogy a falu teljes termése a birtokosok terményén kívül 14780 kalangya. Egy kalangya 30 kévének felel meg, így 443400 kéve gabonát aratott le magának a falu lakossága. Meg kell jegyezni, hogy az ekkori gyenge szemtermésű búza kalászonként csak 6 szemet termelt!

Ekkor az összeírtak száma viszonylag magas a későbbi, XVII. század második felének adataihoz képest. Pedig ezt megelőzően 1526-ban, 1541-ben, és mint előbb szó volt róla 1544-ben is érintették kisebb-nagyobb török hadjáratok falunkat.

1554-ben Fülek is török kézre került. Ezután az itteni bég többször is megkísérelte, hogy a Budának járó török adót Fülekre irányítsa. Telekessy Imre felső-magyarországi főkapitány győzte le Velicsány béget, minek jóvoltából a környék legalább a jogtalanul követelődő töröktől megszabadult.⁹⁰ A problémát a törökök a Hatvani szandzsák felállításával oldották meg egy időre, ami után 54 település Hatvanba, 11 község közte Zsolca is Fülekre, 12 pedig Budára adózott a megyéből.

---

⁸⁸ Ua.

⁸⁹ Ua.

⁹⁰ BOROVSZKY Samu1909.: 86. o.

Also Bolchya

frans	Jakob	Kuzg	Jaka
opwaldg	Jakob	Luzus	ujfalvi
Thomas	Pirk-	Nijst	Postab
Maring	was	Ladylar	Magy
Suffang	whar	Simon	Prislo
Pikuly	Prick-	Simon	Pirk
Shiffang	Baloff	Joan	Buzgo
Jacob	Dural	Barkidg	Co
Dufus	was		
Andr	Condy		
Magy	Paka		
Joan	Yohas		
Thomas	Pirk		
Maring	Prigya		
Chun	Baloff		
Erving	Prick		
Maggis	Prigya		
Simon	Prigya		
Simon	Prigya		
Thomas	Prigya		
Luzus	Prigya		
Blapic	Prigya		
Erving	Prigya		
Magy	Prigya		
Blapic	Prigya		
Whitney	Prigya		
Joan	Prigya		
Dufus	Prigya		
Barkidg	Prigya		
Thomas	Prigya		
Nijst	Prigya		
Magy	Prigya		
Erving	Prigya		
whar	Prigya		
Magy	Prigya		
Prick	Prigya		

Az első fennmaradt adösszeírás névsora 1548-ból

Alsózsolca Bárius-féle udvarházát 1560-ban említik először, egy perrel kapcsolatosan, amely a tapolcai apát és a Bárius testvérek között folyt. A per tárgyát bizonyos nolaji földek képezték. Bánfalvai Bárius István és János ugyanis a Balassa Zsigmond által elfoglalt Nolajnak bizonyos részeit, Balassa özvegyétől kérték, mint egykor már birtokukban lévő földet. Az özvegytől, Fáncsi Borbálától meg is kapták, de a tapolcai apát tiltakozott ez ellen és Verancsics Antal egri püspöktől kért jogorvoslatot. A Báriusok ugyanis lerombolták az általuk megkapott terület határjeleit, valamint az itt szántó nolajaktól nehéz, ökrök által vontatható ekéiket elvettek. Ezen kívül a Nolaj faluhoz tartozó, a Sajón túl fekvő Jenke nevű szántóföldekre törtek fegyveres kézzel, maguk mellé véve familiárisaikat és zsolcai jobbágyaikat. Ez a föld a Sajó folyó, a ládi remete szerzetesek hasonlóképpen Jenke nevű kaszálója, a Jenke nevű erdő és Petri helységhez tartozó Petri nevű erdő között feküdt. Az itt lévő kb. 150 hold nagyságú tavaszi veteményeket, árpát, zabot, lencsét, dinnyét részint állataikkal lelegeltették, részint letiporva megsemmisítették. Ezzel azonban nem elégedtek meg, hanem Nolaj lakosait és jobbágyait a Sajóból való vízfordástól és itatástól is eltiltották, pedig a folyó közvetlen szomszédságában folyt a helységnek. Ezen kívül megtiltották a „Nyomás” nevű föld használatát. Mindezekkel 400 forint kárt okoztak ezeknek a nyomorult jobbágyoknak.⁹¹ A per a királyi kuriára került további elbírálás miatt. Ennek eredményét nem ismerjük, de tudjuk, hogy idővel az egész Nolaj falu a Bárius család birtokába jutott.

Alsózsolca első ismert bíróját 1564-ből Mateus László.⁹² A bírói hivatal betöltése adómentességgel, de bizonyos fokú felelősséggel is járt. A kettős adóztatású területen, pedig sok esetben veszélyeket rejtett magában. A bírót a király összeírói, ha nem volt biztonságos a falu megközelítése, a járási székhelyre, vagy akár Szendrő várába rendelhették. Ha azonban maguk elé hívták, a bíró nem a valóságnak megfelelő bevallása enyhíthetett a település terhein. Ugyanakkor a bíró a töröknek is felelős volt, aki a nem engedelmes, nyakas bírót könnyen megismertette az egri „büdös tömlőccel”. (Természetesen csak Eger 1596-os elfoglalása után.)

A legutóbbi égetést 1566-ra heverte ki a falu, amikor 13 portát számolnak Bárius István tulajdonában.⁹³ Ez a növekedés, mint előbb is említettem nem a lakosság létszámának növekedését jelentette. A felégetett, elpusztított házak lakosai rokonokhoz, szomszédokhoz húzódtak, vagy zselléreké lettek. Majd miután alkalmuk nyílt rá, sokszor csak évek múlva, újra felépítették saját telkükön házaikat. Igazolni látszik ezt az is, hogy ekkorra a zsellérek száma 4-re csökkent.

---

⁹¹ SZALAY László 1866.: VIII. 322. o.

⁹² B.-A.-Z. M. Lt. XXXII-7. 453. tek.

⁹³ B.-A.-Z. M. Lt. XXXII-7. 453. tek.

1569-ben Enyingi Török Ferenc kapta meg Diósgyőr várát. Mint környékbeli nemes volt jelen Esztergomban Török Ferenc beiktatáskor Bárius István és négy, a határokat jól ismerő zsolcai jobbágya, Balogh Péter, Chyk Bálint, Puskás Miklós, Fyghe Máté.⁹⁴

A lakosság zaklatásához ekkorra nem csak a török martalócok járultak hozzá, akik ki-kicsaptak a királyi országrész területére, de maguk a királyi végvárok katonái is. 1570-ben Balassa Zsigmondnak Balog Mihály és Hímesi Albert nevű diósgyőri katonái fogtak el több alsózsolcai arató jobbágyot és őket a vár börtönébe vetették, itt éhezették.⁹⁵ A helyi nemesség is lecsapott szomszédaira, ha volt rá lehetősége. Így tett Bárius István fiával Ferencel, András testvérével együtt. 1571 novemberében Mogyorósdon elzavarták és megverték Csohán András disznópásztorát, disznóit pedig Zsolcára hajtották.⁹⁶

A porták száma 1578-ra 9, majd 1596-ra 6 ¼ lett. Időnként a portaszámok megemelkedtek. Ez nem a lakosság évenkénti nagyszámú megfogyatkozását, illetve gyarapodását jelentette, mert az adóösszeírók a porták összeírásánál csak az ép portákat jegyezték fel, illetve az adózó jobbágyok összeírásánál csak azokat vették számba, akiknek adóztatható vagyona volt. A leégett, pusztult házakat, a szomszédoknál vagy „szükséglakásban” élőket legtöbbször számba sem vették. Bár a tényeken nem változtat, hogy valóban csökkenő mértékű ekkor a lakosok száma! A mélypont a mezőkeresztesi csata 1596-os éve és az ezt követő néhány évtized. Ekkor tűnik el környékünkéről legtöbb település. A két Kemely, Nolaj ekkor pusztul el véglegesen, de ekkor válik jó száz évre lakatlanná Felsőzsolca, Arnót, Sajólad, Sajópetri, Mályi, Nyék, Kistokaj is. Jól jellemzi a hadak járásának kártételeit az aszalói bírónak a mezőkeresztesi csata utáni vallomása: „... nem egyebek esettek s pazarlottak el, hanem az táborból futó németek, annyira, hogy ugyan hasig állottb az lovok az szalmában. Búza is alkalmasan volt az zabon felül, de azt is mind egyaránt megetették. ...”⁹⁷ Hasonlóképpen vallottak az ongai és kemelyi bírák is: „... őfelsége dészma búzáját, mely jutott volna dézsmában, abban semmi nem maradt, mind az egész had ette meg, annyira, hogy az magonkéban is igen kevés maradt. Országul tudják, minémű pusztaságot töttenek ...”⁹⁸

1578-ból származik Miskolczi Barancz Máté, első ismert prédikátorknak a dézsmaszedőknek adott nyugtája. Ez a reformáció első írásos dokumentuma településünkéről. A szövegből arra is fény derül, hogy Nolaj falu lelki gondozását is ő látta el. A lelkipásztor pecsétje egy szívből kinövő,

⁹⁴ BESSENYEI József 1997.: 130. o.

⁹⁵ B.-A.-Z. M. Lt. XV-17. Zsolca 1570.

⁹⁶ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/a. I. 67. o.

⁹⁷ B.-A.-Z. M. Lt. XXXII-7. 1597/17.h.

⁹⁸ B.-A.-Z. M. Lt. XXXII-7. 1597/13

háromlevelű lóherét ábrázol.⁹⁹ Ugyanekkor jegyezték fel a prédikátor miskolci szőlőbirtokát.¹⁰⁰ A zsolcaiak a bordézsma összeírásakor Görömbölyön szerepeltek, mivel ekkoriban még szőlőt a település határában, annak sík volta miatt nem termesztettek. A jobbágyok szőlői a Görömbölyi hegyeken voltak. Falunkbeli embereknek 15-20 évvel ezelőtt is voltak ősi görömbölyi szőlők, ahová az 1970-es években is a Sajó gázlóján átkelve, gyalog jártak. 1580-ból származik az első szőlődézsma rovás, amelyben hellyel-közzel az összes jobbágy családfő neve fel van jegyezve.¹⁰¹

Eközben a település birtokosai ellentétbe kerültek egymással, ugyanis meghalt Bárius István. Testvérei, András és János kénytelenek voltak megosztani özvegyével Csetneky Klárával, aki 1580-ra már Cserney Mihály felesége volt, és fiával Bárius Ferencel. Az osztozás a birtokosok kastélyában történt. (... Also Solcza in castello ...)¹⁰² Az osztozás végére elsimúlt a viszály a rokonok között, Bárius András gyámságot vállalt unokaöccse, Ferenc felett.¹⁰³ 1582-re azonban ismét perben álltak a Báriusok. Bárius Erzsébet, Plynny Mihályné követeli a neki járó jegyajándékot Bárius István egykori özvegyétől.¹⁰⁴ Ekkorra Alsózsolca 10 jobbágyportáján 30 családfő lakott.¹⁰⁵

Az 1580-as években, még Bárius András idejében történt, hogy András úr Alsózsolcán dolgoztatta Senyei Péter daróci jobbágyait. Ezek a jobbágyok a Báriusok Barci földjét vették bérbé. Ezt a bérletet dolgozták le napszámban. A Senyei jobbágyai azonban idő előtt elszöktek, de Bárius András visszavittette és „megpirilcsikeltette”¹⁰⁶ őket. A béres jobbágyokkal együtt a Báriusok Bánfalva környéki jobbágyai is dolgoztak Zsolcán, ami arra enged következtetni, hogy távolabb lakó jobbágyaik munkaerejét is felhasználták szükség esetén.¹⁰⁷

1587-re Bárius András is meghalt, testvére Bárius Lajos örökölt bizonyos olyan vagyontárgyakat, amelyekből nővérüknek Annának is részesedés járt. Anna részét az özvegy Bárius Andrásné Pásztóhi Orsolya és Bárius Lajos békésen átadták. Ezek többek között két nagyobb és három kisebb serleg, egy aranyozott ezüst kis csésze, hat aranygyűrű, tizenkét ezüstkanál, tizenkét tallér és hat aranyforint voltak.¹⁰⁸ A pereskedés 1588-ban is folyt az özve-

---

⁹⁹ B.-A.-Z. M. Lt. XXXII-7. 361. tek.

¹⁰⁰ Ua.

¹⁰¹ B.-A.-Z. M. Lt. XXXII-7. 363. tek.

¹⁰² B.-A.-Z. M. Lt. XV-17. Zsolca 1580.

¹⁰³ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/a. I. 177. o.

¹⁰⁴ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/a. II. 121. o.

¹⁰⁵ B.-A.-Z. M. Lt. XXXII-7. 365. tek., 453. tek.

¹⁰⁶ Megverette őket.

¹⁰⁷ B.-A.-Z. M. Lt. XIII-25. Fs. I. Nr. 10.

¹⁰⁸ B.-A.-Z. M. Lt. XV-17. Alsózsolca 1587.

gyek, Bárius Jánosné Vitéz Anna, és Bárius Andrásné Pásztóhi Orsolya közt. A per tárgya többek között az alsózsolcai kastély részaránytulajdona volt.¹⁰⁹

Magyarországon a jobbágyok helyzete 1514 után romlott, mivel eltörölték a szabad költözködés lehetőségét. Mégis volt mód a költözésre, mégpedig akkor, ha az a birtokos, akitől el akart a jobbágy költözni, és az a birtokos, akihez költözni akart megegyezett, és a megyei hatóság járási szolgabírája mindent törvényesnek talált. A hosszadalmas procedúra ellenére, a XVI-XVII. századból tucatjával találunk településünkre vonatkozó ehhez hasonló jobbágykikéréseket, jobbágyköltöztetésre vonatkozó adatokat. Lássunk erre egy példát:

„Vásárhelyi Tamás uram bírót, esküdtet kér jobbágybocsájtatni ... Alsózsolcárul Borsod vármegyében Pásztóhy Gergely uramtul, úgymint curatortul, Barius Demetertül, mint örököstül. A jobbágyoknak neve Petrák Tamás, felesége Anna, fiai Mihály, András, Jancsi, az leánya Erzsike. Ezeket mind bokrostul, cselédestül, marhástul.” 1598.¹¹⁰

A törvényes kereteket azonban nem minden jobbágyinak, illetve birtokosnak volt türelme kivárni. Előfordult, hogy a jobbágyot a kor viharai sodorták el lakóhelyéről távolabbi, vagy csak a szomszéd településre. Ebben az esetben, ha eredeti ura erről tudomást szerzett, visszakövetelte jobbágyát, amelyet szintén a vármegye hatóságának igénybevételével tett meg. Ebből a típusú követelésből is tucatszám található Borsod megye Levéltárában:

„Bárius András, Péter és István kéri, hogy az ő Alsózsolcáról elszökött jobbágyait Ófelsége és az egri püspök adják vissza, mert ezek az ő tudtuk nélkül mentek Zsércre. A jobbágyok Antal Máté és Énekes Benedek.” 1580. (Ófelsége a király, mint valamelyik végvár zsérci birtokosa kerül itt szóba.)

1596-után Borsod megye területének nagy része a töröknek is adózott, és a török által bevett Eger és Cserép várakból időnként kiinduló rablóportyák martalékává lett. A királyi területen álló várak magyar és idegen katonái azonban ugyanúgy sarcolták a népet, mint a török. Végvárak, pedig voltak a közelben, ezek közül főként az Ónodi katonáktól kellett tartania a zsolcaiaknak. Nem ok nélkül, mert 1603-ban Rákóczi Zsigmond fegyveresei hajtották el Bárius Demeter négy jószágát Ónodba, úgy hogy az állatokat őrző Nagy György jobbágyot puskájukkal még meg is sebesítették.¹¹¹

Érdekes momentum, hogy 1603-ban Alsózsolcán tartotta a nemesi vármegye egyik közgyűlését.¹¹² A gyűlés színhelye bizonyára a Bárius kastély volt.

A Bocskai-féle harcok sem hoztak közvetlenül sok jót falunk lakóinak. 1604-ben a hajdúk elfoglalták a császáriaktól Ónodot, Diósgyőrt, Szendrőt,

¹⁰⁹ B.-A.-Z. M. Lt. XIII-25. Fs. XXXV. Nr. 41.

¹¹⁰ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/c. XIII. V. 215.

¹¹¹ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/c. XIV. IV. 4.

¹¹² B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/a. III. 640. o.

majd Kassát is. Ez az év tehát sok átvonuló katonát hozott a környékre. Az 1605-évi Kassai országgyűlésen Bárius János és Gombos János voltak a megye követei.¹¹³ Bárius Demeter másfél évtized múlva 1619-ben és 1621-ben szintén Kassára vonult követségbe Bethlen Gábor fejedelem hívására.¹¹⁴ Mindkét alkalommal részt vett a fejedelem melletti nemesi felkelő seregben, illetve a portánként rá kiszabott egy gyalogos katonát is kiállította. Ez a gyalogoslétszám bizony ekkoriban Alsózsolca esetében csak 2-3 fő volt.

A legfőbb terhet azonban mindenképpen a török jelentette fölös számú adóival. Mivel a török birtokosok, főként szpáhik¹¹⁵, akik szintén falvakat kaptak a szultántól a magyar területeken, de csak bizonytalan időre, minél hamarabb igyekeztek minél több pénzt kiszedni a lakosokból. Érdemes végigtekinteni az adónemek fajtáit: Fejadó, ez a tehetőség mértékétől függött. Császár adója, ez házanként 1 Ft 50 dénár. Szablyapénz, amit a fegyveresek fizettek 1 Ft 50 dénár. Korcsma, parókia és mátkapénzt is követeltek. Ezen kívül épület- és tűzifaszállítással tartoztak a jobbágyok. Méz és vajadóval, szénakaszálással, rendkívüli fuvarral és földmunkával. A szakállasok szakállpénzt fizettek. A malmok adója évi 3 Ft volt. Ezen kívül a település évi egy fejőstehenet adott, vagy 3 forintot fizetett. Mindezekon felül kijártak a rendkívüli ajándékok a falu török urának.

1582-ben 55 Ft fejadót, 9 Ft császár adóját fizettek és 3 Ft 20 dénár értékű mézet és vajat adtak a zsolcaiak a töröknek.¹¹⁶

1596-ra ez így változott: „Fige György bíró, Poka Péter és Orban Imre esküdtek jelentik: Fülekre adóztak és első alkalommal fizettek 32 forintot, s adtak mézet vajjal együtt 16 pintet. Ez az összeg aztán 50, 55 és 65 forintra növekedett. Később lecsökkent az egy mázsa faggyúval együtt 60 forintra. A legutolsó alkalommal pedig fizettek 55 forintot. Császár adóját esztendőnként fizettek 9 forintot. Csupán egy esztendőben fizettek szablyapénzt 9 forintot. Parochiális pénzt is egyszer fizettek 1 forintot és 50 dénárt. Mézet és vajat különbségtétel nélkül 16 pintet adtak. Épületre való fáért 5 forintot fizettek, nem minden esztendőben azonban. Nem szolgáltak.”¹¹⁷ Ugyanekkor a Bárius uraknak a következő szolgáltatásokkal tartoztak: A földesúrnak évi adó gyanánt minden egyes jobbágy 86 dénárt és 2 köből zabot adott egykoron, de most ez elengedett nekik. Kilencedet adnak a gabonából. Szolgálnak a majorságban és más munkákban.¹¹⁸

---

¹¹³ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/a. III. 671. o.

¹¹⁴ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/a. IV. 341. o. , 406. o.

¹¹⁵ Szpáhi: Vagyonosabb török lovaskatona, aki javadalombirtokai nagyságához mérten köteles zsoldos lovaskatonákat kiállítani. A magyar nemességgel állítható párhuzamba.

¹¹⁶ BODNÁR Tamás– TÓTH Péter 2005: 41. o.

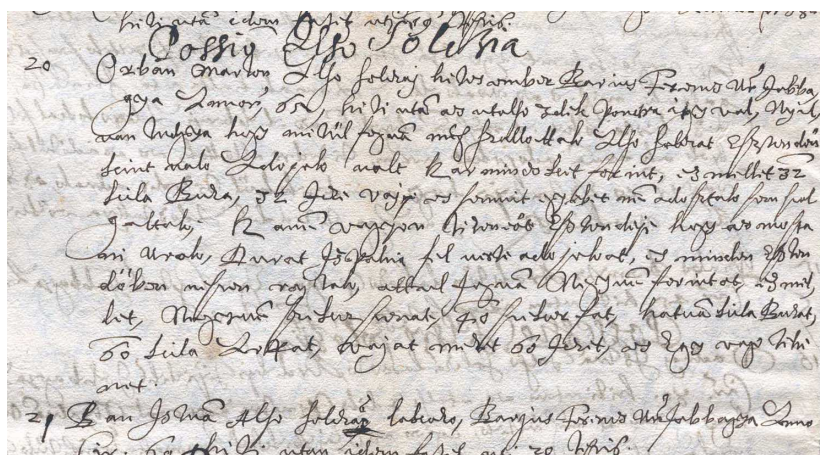
¹¹⁷ Ua. 104. o.

¹¹⁸ Ua.

1641-ből maradt fenn egy, a teljes megyére kiterjedő összeírás, amely a töröknek járó adókat vette számba a településeken. Alsózsoltán így válaszoltak az összeírók kérdőpontjaira a helybeliek:

„Possess Also Solczia

20. Orbán Márton Also Solczai hites ember Barius Ferenc úr jobbágya, kora 65 év. Hite után az utolsó pontra így vall: Mitől fogván megszállották Also Solczat esztendő szerint való adójok volt harminchét forint, ez mellett 32 kila búza, 32 icce vaj és semmit egyebet nem adóztak, sem szolgáltak. Hanem vagyon tizenöt esztendeje, hogy az mostani uruk Durat iszphahia felverte adójukat, és minden esztendőben veszen rajtok attól fogván negyven forintot. Ez mellett nyolc szeker szénát, 40 szeker fát, hatvan kila búzát, 60 kila árpát, vaját, mézet 60 iccét és egy vágó tehenet.
21. Bán István Also Solczán lakozó, Barius Ferenc úr jobbágya, kora 60 év. Hiti után úgy vall mint a 20. tanú.”¹¹⁹

Tanúkihallgatás a törökadó tárgyában 1641. Eredetije a B.-A.-Z. Megyei Levéltárban.

Szintén ugyanebben a tanúkihallgatásban jegyezték fel, hogy a törökök 1636-ban Bárius Ferenc úr juhnyáját elhajtották Zsolcáról.¹²⁰ Azt, hogy a falubelieknek miféle további károkat okoztak, nem szól a történet.

¹¹⁹ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/b. II. I. 6.

¹²⁰ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/b. II. I. 6.

A XVII. század elejére, pontosabban az 1630-as évekre az állandó dúlások, fosztogatások, illetve a létbizonytalanság megtette a hatását. Nagyon sok település ezekben az években néptelenedett el teljesen. 1637-ből származik az első feljegyzés, amelyben Nolajt pusztaként említik, és tiltották többek között az Alsószolcaiakat földjeinek élésétől, erdejének hordásától.¹²¹ 1642-ben és 43-ban a sajlóádi, ekkorra elpusztult pálos kolostor perjele tiltotta a szomszédokat többek közt a néptelen Kemely puszta használatától.¹²² Tudvalevő, hogy néhány évvel azelőtt még Kemely is népes falu volt!

Pár éven belül Nolaj is a Bárius família kezére került. 1648-ban már ők tiltották a többi szomszédos birtokost az itteni haszonvételek használatától.¹²³ Nolaj ennek ellenére nem néptelenedett el teljesen, mivel 1640-ben az alsószolcai prédikátor látta el az itteniek lelki gondozását, illetve 1653-ban Bárius András ide követelte vissza szökött jobbágyait.¹²⁴ A teljes elnéptelenedés csak a kuruc mozgalmak alatt következett be.

Bárius Ferenc és András 1648-ban elérték, hogy III Ferdinánd király megerősítette őket Alsószolca, Sáta és Bánfalva birtokaikban.¹²⁵

Kihal a Bárius család

A XVII. század közepére összekovácsolódott Bárius birtokok 1668-at követően teljesen széthullottak, rokon családok kezére jutottak.

A birtokokat növelő házasságok és a megfelelő alkalmanként kért királyi adományok révén az 1600-as évekre a család birtokai megsokszorozódtak. Már nem csak Borsodban, hanem Torna, Gömör, Heves, Nógrád, sőt a távoli Komárom, Pest és a Borsoddal összevont Csongrád megyében is voltak már részeik. A tárgyalt évszázad első felében azonban bonyolult házassági szerződések kötöttek, amelyek a későbbiek során nem az ő érdekeiket szolgálták.

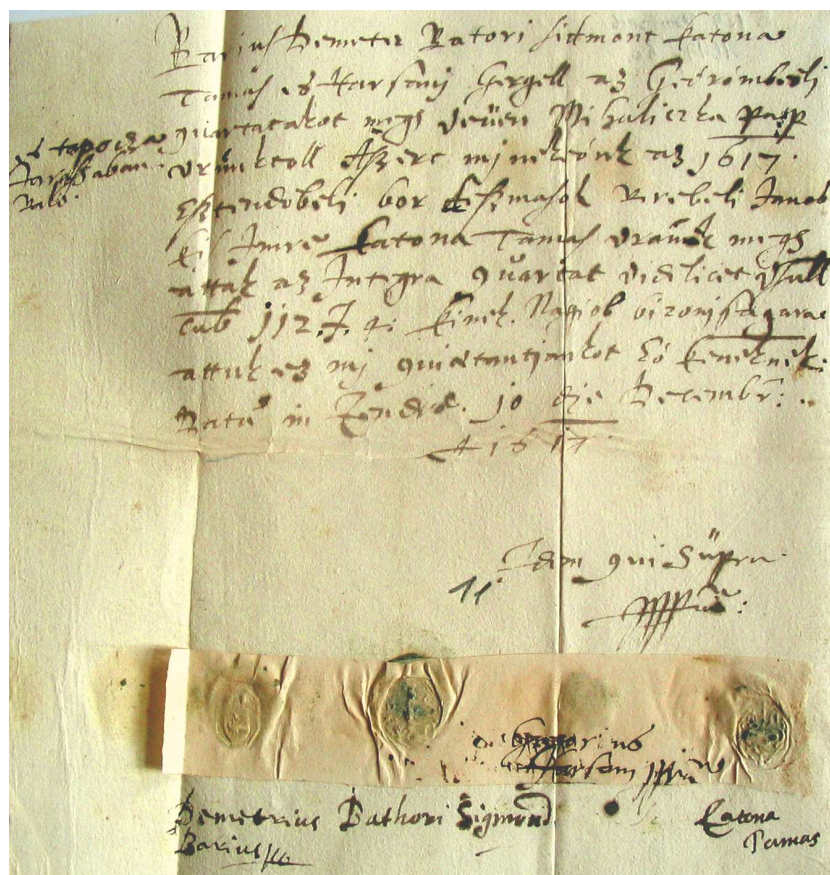
¹²¹ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/d. X. I. 12.

¹²² B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/d. X. III. 95., IV-501/b. IX. IV. 610.

¹²³ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/d. X. III. 116.

¹²⁴ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/d. XIII. XII. 229.

¹²⁵ B.-A.-Z. M. Lt. XV-17. Alsószolca 1648.

Bárius Demeter, Bátori Zsigmond, Katona Tamás és Harsányi Gergely megyei tizedszedőknegyutája rajta aláírásukkal és pecsétjükkel, 1617-ből

Bárius Demeternek három gyermeke érte meg a felnőtt kort. Két fiú, András és Ferenc, valamint Kata leánya. András feleségül vette Garai Borbálát, aki már 1660 körül elvesztette férjét és utóbb Fáy Istvánhoz ment nőül. Gyermekeik, Demeter, Ferenc és István fiatalon elhaltak. Így a Fáy család is részesült hitbér¹²⁶ címén a vagyonból.

A legnagyobb csapást azonban a Bárius Ferenc és Ibrányi Anna frigyéből született Bárius Péter magtalan halála jelentette. Ő ugyanis még ifjan,

¹²⁶ Az özvegy feleségnek a férj vagyonából járó rész.

feleség és utód nélkül 1668-ban távozott az élők sorából, fiútestvérei pedig kisgyermekként meghaltak.

Katalin Ibrányi Ferenchez ment feleségül, akitől Anna nevű lánya született. Több közös gyermekük nem volt, ugyanis Katalin még 1648 előtt, két testvérbátyja életében meghalt. Így hát egyetlen leányági leszármazottja maradt csak az egykor oly híres és kiterjedt Bárius familiának. Ez az Ibrányi Anna lett a felesége Vay Ábrahámnak, akik ezzel örökösévé váltak a Bárius vagyonnak. Igaz, hogy ezt 9000 forint lefizetésével kellett megváltaniuk. Ezt az összeget a királyi kamarába fizették. Vay Ábrahám és felesége ezzel letette alapkövét az utóbb két és fél évszázadig virágzó Vay család alsózsolcai ágának.

Nem lehet véletlen, hogy éppen itt tették meg ezt, nem pedig más faluban vagy birtokrészen.

Visszatérve az 1648-as évre, éppen a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár őriz egy szerződést, amely egyrészt Bárius András és Ferenc, másrészt Ibrányi Ferenc, Bárius Kata özvegye között jött létre. Ebben a két fivér hűgocskájának nevezi Ibrányi Annát, neki adták Ózd és Csernej falukat, valamint Horsó pusztát a Nekésényi porcióval. Gömör megyében Horka részjóságot, Hevesben Alcs falut, Nógrádban Borkanyi, Maczonka és Chielchion nevű porciót, Szécsényi végházban egy házat minden haszonvételeivel, erdeivel, mezeivel, szőlőivel. Végezetül felsorolták saját birtokaikat is és 500 arany büntetés terhe mellett vállalták e sorok betartását.¹²⁷

1652-ben megint csak osztoztak a testvérek, mégpedig Szendrőn két kúria és szőlő, „Alsó-Zolca”-n a malom és kúria, valamint a Sátán, Bánfalván, Jetyőn lévő szőlők tulajdonjogában, valamint még sok más megyei birtokban.¹²⁸ A szendrői két ház a megyei nemesség körében előkelőnek számító Gerse utcában voltak. A végvár városának ebben a részében csak nemesek éltek. Előkelősége mellett természetesen elsődleges szempont volt biztonságos volta is, Szendrő ugyanis a megye és még azon túl is a legerősebb végvár volt.

1660-ból megtudjuk, hogy mindhárom testvér és a nagyszülők is meghaltak már ekkorra. Megint csak egy szerződés látott erről napvilágot, amiből kiderül, hogy a legifjabb Bárius, nevezetesen Péter, ekkor még kiskorú volt, ugyanis gyámság alatt állt. Ő és anyja valamint nagynénje osztoztak ekkor.¹²⁹

Az ifjú felnövekedve nem Alsózsolcán, hanem szendrői házaiban élt. Szendrő ekkor sokkal népesebb, forgalmasabb volt, mint a „vidéki”, Zsolca. Mindemellett 1663-ban egy olyan adat is előkerül a megyei jegyzőkönyvekből, amelyben Bárius Péter tiltja Ónod lakosait „deserte possessionis Also

¹²⁷ B.-A.-Z. M. Lt. XIII-25. Fs. XXXVII. no. 18.

¹²⁸ B.-A.-Z. M. Lt. XV.17. Szendrő 1652.

¹²⁹ Ua.

Socza” élésétől.¹³⁰ Szó szerint: „...Nagyon sok oly nemes és nem nemes lakosa van Ónod és más possessióknak akik az ő deserta falvát Alsózsoltát és Nolaj prediumot és határait az ő akarata ellenére elfoglalják és élik. Az ő ottani tilos erdejét tűz és épületfára elhordják és vágják, rétet, kaszálókat, gyepet feléltetik lovaikkal, marháikkal, állataikkal. Más haszonvételeit is megszerzik, az ő jogainak megsértésére, ezért mindenkit eltilt ennek folytatásától.”¹³¹

1652 és 1674 között nem jegyzik fel a falu tizedfizető jobbágyait, mivel valószínűleg nem volt érdemes. 1653-ban még „élő” településként említi Rákóczi György, aki szökött jobbágyát követeli innen vissza.¹³² Ami végül is azt jelenti, hogy 1653-1663 között érte valamilyen tragikus esemény településünket.

Alsózsoltca mindenképpen a pusztulás szélén állhatott ekkor, mivel 1692 nyarán ezt jegyzik fel itt: „...van egy romos templom, amely körülbelül 17 éve romosan áll.” Ha visszaszámolunk 17 évet, az 1675. évbe jutunk vissza. Mivel már 1663-ban Bárius Péter „deserta” faluként emlegeti, állítható, hogy ez az időszak, ez a három-négy évtized volt községünk szempontjából a legkritikusabb írott történelme során. Egy-egy végleg elpusztult falunak nem biztos, hogy megvolt rá az esélye, hogy birtokosai „újjáélesszék”. Felsőzsoltca például újjászületett, de a szintén szomszédos Nolaj, vagy a két Kemely nevű település végleg elenyészett. Az elpusztult községek területe pedig beolvadt a környező, vagy domináns település határába. Sőt arra is van példa, hogy az újjáéledő falu már más néven kel életre, mint ahogy a megelőző századokban hívták.

Bárius Péter ifjan, 18 évesen hunyt el Szendrőn.¹³³ Élete utolsó éveiben jelentős szerepet kapott Cseresnyés Márton özvegye, a szemrevaló Kis Panna, akivel ekkor tartós viszonya volt. A férfi ragaszkodása ellenére az özvegy más férfiakkal is intim kapcsolatot tartott fenn. Így pl. éppen Fáy Istvánnal, aki Bárius Péter „moistoha” nagybátyja volt. Valamint Gr. Wesselényi Lászlóval, Wesselényi Ferenc fiával, a szendrői főkapitánnyal.

Ebben a szövevényes viszonyban halt meg ifjú birtokosunk. Ibrányi Anna kezdeményezésére 1675-ben per indult Kis Panna ellen, akit többek között boszorkánysággal vádoltak. A tanúk elbeszélései szerint, - akik mint vallomásaikból kiderül mind irigyei lehettek a szép és a szerelmet meg nem vető hölgynek, - elég csúf dolgok sülték ki rá. Ibrányi Anna elsősorban unokatestvére megmérgezésével vádolta. A nagyszájú, pletykás szendrői asszonyok hajlottak is Kis Panna méregkeverő mivoltának „bizonyítására”.¹³⁴

¹³⁰ B.-A.-Z. M. Lt. IV- 501/a. 7.köt. 841. o.

¹³¹ B.-A.-Z. M. Lt. IV. 501/c. X. III. 301.

¹³² B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/c. XIII. XII. 244.

¹³³ NAGY Iván 1857-1868.: Supplementum. 80. o.

¹³⁴ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/a. 9.köt. 248-271. o.

A Bárius címer „Magyarország címereskönyve” alapján

A vármegye mégsem helyezkedett a fiscus vádindítványának álláspontjára, hogy előbb hóhér által megkínóztatván, annak utána feje vétessék, mégis mint parázna személyt a vármegye területéről számúzték.¹³⁵

Arról, hogy Pétert Bánfalván, Alsózsoltán vagy Szendrőn temették-e el már nem szólnak a régi dokumentumok. Temetésére készített halotti zászlaja a Magyar Nemzeti Múzeumba került.¹³⁶ Ennek alapján ismerjük címerüket, amelynek leírása a következő: Zöld alapon fekete holló, amely csőrében egy közepénél megragadott tollas nyílvesszőt tart. Ennek hegye felfelé mutat. Sisakdísz a holló a nyílvesszővel. Sisaktakarók: vörös-zöld és vörös ezüst.

Az elhalt Péternek még ez éven összeírták birtokait: Szendrőn egy kőház. Alsózsoltca, Nolaj és Petri puszták. Sánta és Bánfalva részbirtokai az itteni malommal. Részei vannak: Nyomár, Vadna, Arló, Nádasd, Balaton, Bába, Oszlár, Omány, Mogyorós falvakban Borsod megyében. Gömör megyében Gacal Pelsőc, Ardó, Harkóc, Beretke részbirtokai. Tornában Szőlősardó. Komáromban Tobajd. Hevesben Pásztó, Hasznos, Maszla, Szentersébet. Pestben Szentkirály Koka, Almás. Csongrádban Szentpéter pusztá, Alpár, Martonos, Borbaliszállás. Nógrádban Pilinisóshartyán, Garalzepke, Tótmás részei. Zemplénben pedig Tállyán egy kőház.¹³⁷

¹³⁵ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/a. 9.köt. 482. o.

¹³⁶ NAGY Iván 1857-1868.: Supplementum 80.o.

¹³⁷ MOL. U. et C. 118. : 7.

A Vay birtokosoktól a Rákóczi szabadságharc végéig

Ibrányi Anna első itteni megnyilvánulása egy tiltás volt. Mégpedig Zsolca földjének élésétől tiltja a miskolciakat és szirmaiakat.¹³⁸ Ebből arra lehet következtetni, hogy gyér volt településünk lakossága. Nem éltek olyan számban itt, hogy meg bírták volna tartani a falu határát az idegen foglalókkal szemben.

Vay Ábrahám a nekik Lipót királytól még 1668-ban adományozott Alsózsoltát a Bárius Péter temetési költségeire, 1000 forintért elzálogosítja Szepessy Pálnak.¹³⁹ Ennek visszaváltása azonban hamarosan megtörténik.

1686-ban lehetőség adódott arra, hogy Budát, a legfőbb magyarországi török várat és várost a császár felszabadítsa. A magyarok részvétele a Buda bevétele előtti és utáni háborúban eléggé ellentmondásos. Tököli Imre és serege 1683-ban török szövetségben aktívan részt vett a Bécs körüli harcokban, illetve katonáinak egy része végigharcolta a törököket kiűző háborút a törökök oldalán. A német csapatok szinte ellenséges megszállóként viselkedtek országunkban. Ez az állapot szinte 1740-ig Mária Terézia trónra kerüléséig fennállt. A legnehezebb idők azonban csak 1711-ig a Rákóczi-féle szabadságharc bukásáig tartottak.

Buda bevétele követően az egri törökök még 1687. december 17-ig tartották magukat. A császári seregek már az ország déli részeit támadták, az egri erődrendszer azonban még ekkor is szigetszerűen tartotta magát. Blokádját megelőzően a császári haderő megbízottai egy kb. 30 kilométeres sugarú körből még a lakosokat is elhajtották, hogy az ostromlottak hadtápellátását mindenképpen megakadályozzák. Településünk távolsága miatt nem jutott erre a sorsra. A törökök azonban Buda ostroma tájékán, egyre idegesebben üzengettek a környék lakóinak. Így például:

„Mi az hatalmas és győzhetetlen török császárnak, vég Eger várának Tisza és Duna között való helyeinek és hadainak gondviselő ura és parancsolója, tekintetes és vitézlő vezér, Oszmán pasa.

Ti megnevezett Borsod vármegyének szolgabírói, ispánjai, tizedesei, és hadnagyai! Fejetek, létetek és minden jószágotok vesztese alatt parancsoljuk, se órát se napot ne várjatok mihelyt ez parancsoló úri címeres levelünket látjátok. Aztán mindjárt sietséggel hova hamarabb jöjjetek be hozzánk. E mellett a vármegyékben lévő városokra s falukra meghirdessétek, hogy hatalmas császáruknak vég Eger várában, ahol vámjokat, azaz szénát, fát, császár adóját behozzák. Az urak adója, tized búzája és mivel tartoznak, behozzák kurva fiak! Azt el ne hallgassátok, és őket süketségre ne vegyétek! Mert ha elhallgatjátok, és ha egy hétre itt nem lesznek az városi és falusi

¹³⁸ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501./c. X. IV. 37.

¹³⁹ B.-A.-Z. M. Lt. XV-17. Alsózsoltca 1668.

bírók és azon szerint adójukat be nem hozzák, a hadakat rátok küldjük. És feleségeiteket és gyermekeiteket elrabolhatjuk és az anyátok csöcsiből tejet szoptatok az is keserűvé fordul! Azért igen igen eszetekbe vegyétek, és hogy meg ne bánjátok a szófogatatlanságotokat, és hogy meg ne jajgassátok. Íratott vég Eger várában 1685.

Falusi bírák faluról falura igen sietséggel adassák!”¹⁴⁰

A törökök ilyenforma kétségbeesett ellenállására utal az is, hogy Ónodot, amely ugyan nem tartozott a túllontúl erős várak közé, egy a déli országrészből portyázó török csapat vette be és égette fel már Eger felszabadítása után 1688 tavaszán.

A magyarországi török háborúk utolsó évtizedére derít fényt a következő tanúkihallgatás, amelyben községünk egyik lakója felel a számára feltett kérdésekre, a végvári katonaság garázdálkodásait vizsgáló biztosnak:

„Tudja-e a tanú, bizonyosan látta-e avagy hallotta-e, kicsodák, hol, kik és minémű károkat tettenek az mi kegyelmes urunk Őfelsége, német, horvát és magyar tisztviselői, és több közönséges vitéztlő rendjei, és ki hadábul, vagy kompániájából valók?

Tudja-e bizonyosan látta-e és hallotta-e mind az táborozás és gyakorlatozás alkalmatosságával, hanem mennyi kenyeret, szénát, abrakot, vágót, lisztet és egyéb élelmiszereket hordattanak be kénytelenségből, akik az áráról még nem elégitették az nemességet és parasztságot?

Az első tanú Dacsó István, Vay Ábrahám úr őkegyelme Solczai jobbágya, 35 éves. ... Minthogy a falunk ország útjában van, mikor az őfelsége táborára a szendrei és a füleki vitézek alá s fel jártak, ki nem tudnánk mondani, minémű sok károkat vallottunk miattuk. Mikor az Őfelsége tábora Emődnél volt, akkor annak a német officernek, akit Ónod alatt elfogtak, annak a kompániájából való horvátok vágták le két tehenünket hatalmasul.

1676 esztendőben Pethei Ferenc úr őnagysága parancsolatjából vittünk száz szekér szénát, ki erre egy pénzt sem adott. Ismét 1676 esztendőben, ugyan komendant úr parancsolatjára vittünk harminc szekér szénát kénytelenség alatt, minden pénz nélkül. Vittünk ismét ugyanazon kénytelenség alatt Juhász György parancsolatjára tizenhárom szekér szénát, ugyan minden pénz nélkül. Mindazáltal valami semmirekellő dologért meg akarván a falut büntetni három forintokra, s hogy az szénát megvittük, úgy engedte el az három forintokat. Ilyen fizetése volt Juhász György uramnak. A táboron kívül tűzre való fát azmennyit behordottunk számát annak nem tudjuk. Nevezetesen Juhász György úr pénzért kért nyolc szekér fát, de mikor bevittük semmit sem adott őkegyelme. Mostan is komendant úr minden hónapra nyolc szekér fát és annyi szénát vetett reánk, mellyeket is immár egy hónapra beszolgáltattunk. Mikor az fizetést Szendrőből Ónodba alávittek, a szendrei németek 25

---

¹⁴⁰ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/b. II. I. 221.

kereszt búzákat a ládiaknak 4 kersztjét elcsépték. Azon kívül meg nem tudnánk mondani, mennyi fehér ruhánkat hordották el. Ismét az ónodiak közül akár erdőn, akár úton találják szekereinket, mind szénával, mind fával, szabadon minden tilalom nélkül behajtják. Azon kívül, mikor sebesen bejönnek, valamiket házunkban találnak szabadon hordják. Az fehérnépre fegyvert fognak, hozzálőnek, verik, rúttítják őket amikor kicsiny fehér ruhácskájukat oltalmazzák.”¹⁴¹

A hadjárások, vonulások, a katonák szállítása, ellátása, élelmezése, ráadásul mindkét tábor részére, ugyanakkor az évi adó fizetése teljesen tönkretette a még létező településeket, köztük községünket. 1668. után, pedig falunk védtelen volt, mert a birtokosok egyelőre nem laktak itt helyben. Ezért nem volt itt csekély számú katonaság sem, és az erődített udvarházat sem volt, aki karba helyeztethesse.

A török kiűzését követően a téli szállásra a településekre kihelyezett idegen katonák pedig mértéktelen gondot jelentettek a szinte koldusbotra jutott lakosságnak. Ennek bizonyosságára áll itt ez a két levél, amelyet a település előljárói írtak, és a falu elesettségéről szól:

„Ajánljuk jó szívvel való szolgálatunkat kegyelmednek, mint jóakaró bizodalmas urunk!

Nemzetes Ispán urunk! Szombaton estve vettük Nemzetes Szolgabíró urunk ökegyelme levelét, az melyben írja ökegyelme, hogy a Tekintetes Nemes Vármegyének Szendrőben leszen gyűlése, kér ökegyelme bennünket levelében, hogy emberünket bocsássuk az gyűlésre. Mi íme bocsátottuk embereinket, kiváltképpen pedig kegyelmedhez nagyságos ispán úr, hogy súlyos és terhes dolgainkban könnyebbítésben legyen hozzánk illendő assistentiával. Mert majd többire elviselhetetlen az iga, az szorongatás az ínség rajtunk az sok jövő s járó és strázsára járó németek miatt. Az elmúlt nyáron való széna takarásunkból még a tavaszon kipusztultunk úgy, hogy csak semmi szénánk nem maradt a táboros németektől. Azonban a tekintetes Nemes Vármegye Gyűlésén rendeltek hozzánk egy kocsist négy ökörrel, azmely miatt annyira nyomorgatásban vagyunk, hogy majd szinte elviselhetetlen. Mert maga minden nap minden gazdától háromszor kíván föttet, sőt ha szája ízint nem tetszik, az földhöz veri vagy utána hajítja az ételt az ételvívőnek. Másként pedig iszonyatos az szitkozódása, s az nyelve, azmely miatt igen nagy böcstelenségeket kell szenyvednünk. Úgy hogy mi bizony inkább felvállaltuk volna, sőt egy gyalog német sem kérte volna ki jobban az önmagáét mint ez. Azért alázatosan kérjük uraságodat Nemzetes Ispán úr ez elviselhetetlen teher iránti megkönnyebbítésben, hogy mellettünk és ez rajtunk lévő kocsist fordítsa el rólunk, mert sokáig el nem viselhetjük. Uraságod hozzánk megmutatan-

---

¹⁴¹ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/b. III. II. 56.

dó jó akarattal mi is Istenünk életünket továbbra terjesztvén, szolgálni el nem mulasztunk. Ezzel Istenünk gondviselése alá ajánljuk uraságotat.

Uraságotnak kész hívvel szolgáló jóakarói, Also Solczaiak maradunk Also Solcza 1693. febr. 22.”¹⁴²

Nincs ugyan aláírva a levél, de feltételezhető, hogy a legjobb írástudó, a lelkész írta. A levélke gyűrűspeccéttel lepecsételt zárópecsétjén az ő jelképe, címere látszik: A lenyomat nyolcszögletű, benne egy faágot, vagy pálmaágot tartó alkar látható.

A másik levél:

„Mi Also-Solcza helység bírái és lakosai a jelen levéllel bizonyítjuk és elismerjük, hogy amikor Laitantius (*Hadnagy*) úr a Slick-féle nemes regimentben lévő Nagyságos Ricsány báró úr kompániájából a bikki kvártélyából hozzánk jött és itt akarta magát bekvártélyozni, a végrehajtás igen szigorú parancsa alatt február havában azt parancsolta, hogy az ő számára a házat 11 szőnyeggel díszítsék fel, és 12 lova számára istállót építsünk lehetetlen módon és formában. Amit télidő lévén, az ésszerűség bizonyítja, semmiképpen sem lehetett elkészíteni. És végül magának minden napra kemény fenyegetés alatt (nem elegendő botütések, elegendő kard) mindenfajta fűszert hallatlan mértékben követelt. (Mintha lenne ilyen nekünk bujdosóknak.) Ezen előrebocsajtottakból kifolyólag, mi nyomorultak a félelemtől elnyomva és a szükségétől kényszerítve az előbb mondott hadnagy úrnak kényszerültünk egy pár ökröt adni, amit akarva, nem akarva a mi szándékunk ellenére adtunk, azért, hogy elkerüljük a botozást, valamint a hatalmaskodó súlyos fenyegetéseit.

Bizonyos, hogy a félelem és a rettegés miatt adtuk a két előbb mondott ökröt az előbb mondott hadnagy úrnak, s minderről adjuk jelen bizonyáglevelünket Janka Péter úrnak, nemzeti úrnak, Nemes Borsod Vármegye Alispánjának.

Fodor Péter főbíró és a többi esküdt.
Anno 1697. április 4.”¹⁴³

Ezen a levélen található a legrégebbi községi pecsétlenyomat. Sajnos köriratából csak az „Also” látszik. Azonban jól kivehető a címerpajzs a pajzsban lévő karral, valamint a sisak a takarókkal és felette a felfelé fordított ekevassal. Sajnálatos módon nem látható, hogy mit tart a címerkép karja. Elképzelhető, hogy ugyanazt a pálma- vagy faágot, amit az előző levél gyü-

---

¹⁴² B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/b. III. II. 199.

¹⁴³ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/b. III. II. 260. Fordította Dr. Tóth Péter.

rúspecsétje ábrázol. Említésre méltó, hogy ez a pecsétkép kb.100 évvel régebbi a mai alsózsolcai címer alapjául szolgáló pecsétképtől!!

Alsózsolca legrégebbi ismert pecsétje 1697-ből. Eredetije a B.-A.-Z. Megyei Levéltárban.

A magyar nemeseknek még az egykori hódoltság alá nem eső birtokait sem sikerült mindig megtartani az intrikákkal és a császárral szemben. 1693-ban Vay Ábrahám is majdnem elveszítette Alsózsolcát, hűtlenség vétkébe keveredett. Ráadásul egy Eger ostromakor 1688-ban árulóvá lett Ali bég nevű törökkel, a magyar névre keresztelkedett Báthori Lászlóval szemben kellene megvédenie birtokát, aki most keresztény úrként adományokat próbált szerezni. Ali az egri vilajet második embere, alajbég volt. Sok ízben a blokád tartó császáriakkal külön tárgyalásokat folytatott, és a vár feladása után családjával együtt Magyarországon maradt.

Ebben a levélben Borsod vármegye segítségét kéri Vay Ábrahám, hogy igazolja őt:

„Tekintetes Nemes Vármegye!

Nyilván lehet Nagyságtoknál s kegyelmeteknél, hogy én az elmúlt Rebellió alkalmatosságával Kegyelmetes urunk Ófelsége ellen fegyvert nem fogtam, sem tanácsommal a Rebelliót nem tartottam, avagy segítettem. Aki másként is mind erőmre s mind elmémre nézve a fele dolgok elkövetésére elégtelen s alkalmatlan voltam s vagyok. Ki miatt jószágaim sem foglaltattak el, sőt amikor némely hamis vádakra elfoglalták volt is, Méltóságos Capralla generális úr önagysága az Eperjesi comissióban visszaadatta. Most pedig maga hasznát vadászó törökből lett Báthori László nevű ember ellenkezőt

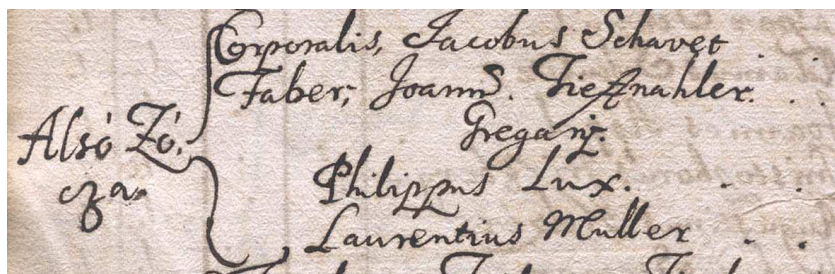
állítván a felséges udvarnak ellenem. Ezen szín alatt Feleségem Solcza nevű faluját elfoglaltatván, és maga kezéhez adattatván, Őfelségétől azon falura adományt kapott. Mely hamis adományt el akarom rontani, de ehhez Nagyságtok és Kegyelmetek jó akaratjára vagyon nagy szükségem. Kérem azért igen nagy bizodalommal Nagyságtokat s Kegyelmeteket a megírt dologrul, mivel azokat jól tudja s jól is ismer engemet, jó formában, Deákul nekem tanúbizonyság levelet adni méltóztassék. Hogy ez iránt hozzám mutatandó Nagyságtok s Kegyelmetek jó akaratja által azon bajos állapotomnak örvedetes végít nyerhessem meg és elérhessem. Mely patrocíniumát nagyságtoknak s kegyelmeteknek megszolgálnom igyekezem. Jó választ várván maradok

Nagyságtok s Kegyelmetek Egyik tagja, köteles szolgálja.

1693. július 8.

Vay Ábrahám¹⁴⁴

Az ügy egészen 1701-ig húzódott, amikor a megözvegyült Ibrányi Annát Lipót király parancsára visszahelyezik Alsózsolca falu és Nolaj puszta birtokába. Báthory László ugyanis már túladdott rajta, mégpedig egy németnek, Pfeffershoffen Ferdinándnak adta át.¹⁴⁵ Alsózsolca visszavétele sikerült, a birtok újra egy az egyben Vayék kezeihez jutott. Ez azonban nem akadályozta meg a német hadvezetést abban, hogy katonáit évről – évre a településen szállásolja el.

Alsózsolcára beszállásolt német katonák jegyzéke 1698-ból. Eredetije a B.-A.-Z. Megyei Levéltárban.

Borsod vármegye jegyzőkönyveiben 1698-ból maradt fenn egy feljegyzés arról, hogy a megyébe téli szállásra vonult német ezred katonáit név szerint mely községekben helyezték el. De Vellemont kapitány és tisztjei Önod-

¹⁴⁴ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/d. IX. I. 152.

¹⁴⁵ B.-A.-Z. M. Lt. XV-17. Alsózsolca 1701.

ban voltak elszállásolva. Alsózsoltára Jacobus Schavet káplár, Joannis Fiesznahler mester és két közlegény Philippus Lux és Laurentius Muller jutottak. Mindegyikük lovas katona, ráadásul a káplárnak két lova volt. Napi egy-egy porció házikoszt járt személyenként, és egy-egy porció takarmány lovaik számára.¹⁴⁶

A Rákóczi szabadságharc kirobbanása után tömegesen lettek katonává a jobbágyok. Az ezt kiváltó ok nem utolsó sorban az 1703 augusztusában kiadott vetési pátens volt, amely mentesítette a kurucok oldalán hadba szálló jobbágyot és közvetlen családtagjait a földesúri terhek és úrbéri szolgáltatások kötelezettsége alól. Ezt a rendelkezését Rákóczi fejedelem kénytelen volt később némileg módosítani, mivel így, a tömeges bevonulás következtében, majdhogynem anyagi s hadtápbázisát veszítette el. Településüinkről is nagyon sokan álltak a fejedelem zászlaja alá.

1704-ben gyalogosként harcolt: Kis Mihály, Kardos Márton, Leges Máté, Bugyi János, Juhász Jakab, Kovács Mihály, Juhász Mihály, Kis Péter.¹⁴⁷

Azt, hogy merre vettek részt a harcokban nem lehet nyomon követni. A falu lakóinak hadbéli részvételében azonban némi taktikát is meg lehet figyelni. Ugyanis a következő évekből még részletesebb kimutatás foglalkozik a harcoló és az otthon maradt jobbágyokkal. Ebből az derül ki, hogy aki 1704-ben kurucként harcolt, az ekkor otthon volt, aki pedig korábban nem vett részt a hadban, később katonáskodik. Ez a megosztás valószínűleg azért következett be, hogy némileg mindenki mentesülhessen a terhek alól. Ugyanakkor a fent nevezettek közül négyen nem tértek vissza családjukhoz, valószínűleg elesetek.

1705-1706-között ezek az emberek harcoltak:

„Bánrévi György (1706-ban 50 esztendő¹⁴⁸.) Szendrő alatti hadnagy hajdú: Bánrévi Bálint, Tót Ferenc, Kis András, Ferge Pál, Mésszáros János, Hanga Márton, Ember István, Almási András, Balai István, Varga Márton, Rosa Pál, Varadi Ferenc, Pálfi János, Bánrévi Ferenc, Virág András, Buzás Gergely, Sipos István, Szabó János.

Ónodi kapitány úr ezerében Veres János tizedében:

Csorba Mihály, Rosa Gyurka, Halász Péter, Bakos István, Fodor Gergely, Dénes Mihály, Kis András.

Otthon van:

Kerekgyártó András bíró, Ruzskai István kisbíró.

Hat szabad ember a bíró mellett otthon vagyon:

Juhász Mihály, Kovács Mihály, Juhász Jakab, Csepes Máté, Kis Péter, Kis Márton.

---

¹⁴⁶ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/a. XIV. 316. o.

¹⁴⁷ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/b. II. I. 318.

¹⁴⁸ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/c. XVII. I. 86.

A nemes vármegyénél hajdú Bugyi András.¹⁴⁹

Egyes emberek vitézségük, vagy erejük miatt Rákóczi „testőrző palotás ezerébe” kerültek. Így például Ferge Pál, Rózsa Pál és Rózsa György már 1705. év elején Németi András ezeres kapitány testőrezredébe jutottak. Ekkor ők családjuk adó alóli teljes felmentése érdekében levéllel fordulnak a fejedelemhez. Aki azonban így válaszol: „Ha a földesúr földjét élük, ... személyektől ugyan adózni nem tartoznak, másként itteni szolgálattokért lévén fizetések, hogy a földesúr jószágát ingyen éljék, nem engedtetik.”¹⁵⁰ Ez azt jelentette, hogy mivel a három vitéz jó zsoldot kapott, családjuk nem használhatta adómentesen a Vay birtok földjeit.

Alsózsolca földesurai is kivették részüket a harcokból. Vay Ábrahám fia az a Vay László, aki apjával együtt Rákóczi rabtársa volt a bécsújhelyi börtönben. László a fejedelem híveként vett részt a harcokban, majd neve a szatmári békekötés aláírói között is szerepelt.

1705. és 1710. között, a szabadságharc hadi eseményei elnéptelenítik a települést. Maga a falu is elpusztult, házai leégtek. 1710-ben azonban megmaradt lakosai hazaköltöztek, és mindenki régi telkén kezdte újra az életet. 1711 februárjában a visszatérő jobbágyok egy évre, a más vármegyéből ideköltözők pedig három évre adómentességet kaptak.¹⁵¹ Ekkor történik meg az első nagyarányú felhígulása a település őslakosságának. Ez a tendencia azonban szinte az egész ország egykor hódoltság alá eső területein megfigyelhető. A sűrűn lakott északi vármegyéből népességáramlás indult meg a XVIII. században dél felé. A környék elhagyott települései is újraéledtek egyrészt magyar, egyrészt rutén és tót lakosokkal.

1716-ban a Vay testvérek osztozásakor ilyennek találták a következő inventárium készítői a települést, és ezekkel a szolgáltatásokkal tartoztak az itt élők:

„Sólczán a víz felől való sornak alsó végén vagyon egy Udvarház hely, melyen Barius familiának derék udvarháza volt, de a sokszori revolúció miatt vestigiuma¹⁵² sem látszik.

Major ház, csűr és veteményes kert afféle semmi sincs, hanem egy Csűrös kert, azhol szokták majorság gabonát elnyomtatni. Födél nélkül való kerttel bekerítve.

Gyümölcsös. Az csűrös kert mellett vagyon egy szilvás, másik pedig Sajó parton mind...

Egy régi fedeles méheskert is vagyon az urak számára, az minthogy most vagyon méh kassal No. 13.

---

¹⁴⁹ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/b. II. III. 430.

¹⁵⁰ ESZE Tamás 1955.: 229. o.

¹⁵¹ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/a. XVI. 671. o.

¹⁵² Nyoma sem látszik.

Majorság szántóföldek:

Ezen falunak vagyon három nyomása:

- 1, Első nyomásban vagyon 3 tábla föld, mely capit cub¹⁵³. No. 30.
  - 2, Második nyomásban is van 3 tábla föld mely capit cub. No. 30.
  - 3, Harmadik nyomásban is 3 tábla, mely is capit cub No. 30.
- És így mind a három nyomásban ad cub. No. 90.

Majorság rét:

Itt a majorság rét egy darab vagyon Sajón által való határban Mindszent felé mely prosert Curtis foeni No. 10.

Erdő:

1, Ezen határban a falu erdejétül két darab különös erdejek vagyon az uraknak, mely is tilalomban 12 forint büntetés alatt tartatik: jó makk termésnek idején meghízhatik rajta sertés No. 40.

2, A falunak is vagyon erdeje, épületre, makk termésre alkalmatlan, tűzre való elegendendő.

Malom:

Itt régen malom volt, mellyrül mostani emberek nem emlékeznek, mindazonáltal ha csinálnának az urak, vidéke nem volna.

Őszi vetés:

Itt majorság vetés vagyon ad cub. No. 29. Majorság gabonát többirül helyben szokták eladni.

Korcsma:

Új esztendő naptúl fogva Sz. Mihály napig az urak számára foly és obveniál circiter 20. vagy 22. forint. Sz. Mihály naptúl fogva pedig Új esztendő napig a Falué.

Jobbágyok nevei:

név	fia	test vé- re	fia neve	ko- ra	lo va	ök- re	te- he ne	bor- ja	anya- disz- naja	kan	telke	rétje	földje
Halász Péter	3		Mihály János Péter	16 4 ½	3	6	3	4	10	14	1	2	6
Gál János	2	-	János Péter	15 9	-	4	1	1	1	-	1	2	2
Rósa	-	-	-	-	-	2	2	2	1	-	-	-	2

¹⁵³ Cubulus azaz köből. Ennyi köből gabonát lehet nyomásonként elvetni.

György													
Ferge Pál	1	-	János	22	-	2	-	1	1	2	1	2	1 ½
Gál	2	-	István	18	-	-	1	1	-	-	1	1	-
György			Péter	9									
Rósa	-	4	Pál	5	-	6	2	2	3	16	1	2	5
András			György										
			Mihály										
			ifj.Györ										
			gy										
Konya Pál	1	-	Mihály	3	-	-	-	-	-	-	1	1	-
Orban	3	-	István	20	-	-	-	-	3	-	1	1	-
István			György	15									
			János	13									
Halász	1	-	István	2	-	-	1	1	2	3	1	1	1
Márton													
Csorbáné	1	-	Mihály	10	-	4	1	-	1	-	1	2	3
özvegy													
Summa:	17	4	-	-	3	24	11	12	22	35	9	14	20 ½

Taxások nevei

név	ökre	tehene	borja	anya- disz- naja	kandisz- naja	telke	rétje	földje	taxa Fl.	taxa dénár
Gál András	2	1	2	-	-	1	1	2	1	80
Bánrévi	-	-	-	1	-	1	1	-	-	90
György										
Orosz Mihály	-	1	-	2	1	1	1	2	-	90
Almási Péter	2	2	-	2	-	1	1	3	1	80
Kardos	2	1	1	2	1	1	1	3	1	80
Márton										
Almási	-	-	-	-	-	1	1	-	-	90
András										
Sipos István	-	1	1	1	2	1	1	-	-	90
Erdős Márton	-	1	-	-	-	1	1	-	-	90
Nagy Pál	2	1	1	2	-	-	-	-	1	80
Fodor Ger- gely	6	3	2	4	-	1	1	8	2	40
Balai István	-	1	1	1	8	1	1	-	-	90
Nagy János	-	1	-	1	-	-	-	-	-	90
Kis János	-	2	1	1	5	1	1	1	-	90
Dobai János	-	1	2	2	-	1	1	-	-	90
Szilágyi	2	1	1	1	-	1	1	5	1	80
Nagy István	-	1	-	-	-	-	-	-	-	90
Szarka	-	1	-	-	-	1	1	-	-	90
András										

Barabas - - 1 - - 1 1 - - 90
István

A taxások contributioja és szolgálatja

1, Minden külön kenyeres ember akinek marhája vagyon ád egy egy ezüst tallért, akinek vagyon két ökre ád 1 forint 80 dénárt. Akinek pedig semmi marhája nincsen ád 90 dénárt.

2, Emellett minden ember két napi aratással és egy napi kaszálással tartozik. Esztendő elfolyása alatt Cseghére avagy Hegyaljára egyszer tartozik levelet elvinni.

Jobbágyok szolgálatja

Az jobbágyok Solczán helyben szolgálnak, majorkodnak, szántanak, vetnek, kaszálnak, egyszóval valamire kívántatik és parancsolnak, tartoznak szolgálni.

Dézsma

1, Valamijek terem az mezőben, mindenekbül dézsmát vagyis kilencdet adnak, úgy a méhekbül is.

2, Makktermésnek idején az sertésekbül is tartoznak tizedet adni, mind jobbágyok, úgy a taxások is, amikor tizedre ki nem telik, váltót adnak, minden sertéstül külön 12 dénárt.

3, 1715-ben az határbül dézsma búza obveniált 34 köből, árpa szembül 4 köből. Összesen 38 köből.

Sólca és határának állapotja

1, Ezen faluban és ennek határában idegen birtokos nincsen, és azon felül megírt telekek után kiosztott földek nincsenek, hanem minden jobbágyok és taxások esztendőnkint amennyire magoknak akarnak szántani – vetni, az Úr földész tisztje által elegendő föld adatik nékiek.

2, Amely földek azon kívül pedig maradnak, vagy az urak számára szántják, vagy dézsma alá kiosztják.

Pusztá telkek

1, Az falunak felső végén az pusztá Templom mellett vagyon egy darab tábla föld, melyet mondják a lakosok, hogy ennek előtte körülbelül 40 esztendővel voltak ház telkek.

2, Ezen darab földeket az falu egymás között felosztván káposztás és veteményes kerteknek tartják.

Elszökött jobbágyok

1, Ferge István most Debreceninek hívatja magát. 29 esztendeje, hogy elment. Az urak jószágában Alacsán lakik, egy fia is vagyon.

2, Varga Sámuel 20 esztendeje, hogy elment. Keresztesen lakik, szabó.

3, Csorba György 16 esztendeje, hogy elment Bikken lakik.”¹⁵⁴

Ugyanekkor leírja az inventárium, hogy Nolaj falu helyén már csak egy nagy erdő, egy kis darab mező és elvadult gyümölcsösök találhatóak.

A vámhely

Onnantól kezdve, hogy híd épült a Sajón, és lerövidítette az utat Abaúj megye felé, a falu jelentősége megnőtt. Azt, hogy a tatárjárást megelőzően is híd, illetve vám állt volna itt nem lehet tudni.

Ez a két egymáshoz kapcsolódó intézmény és az itt befolyó pénzjövdelem megerősített helyet követelt meg. Ezt pedig legalább néhány fegyveresnek kellett védenie. A községnek egyetlen olyan helye van, ahol a Sajó közelsége, az alacsony folyópartok, az erődítésre, védelemre alkalmas terület mind együtt vannak. Ez a hely pedig nem máshol, hanem a mai nevelőotthon területén van. Itt van a mai községnek is a legmagasabb pontja, ahonnan a messze környéket szemmel lehetett tartani a Hernádtól a Bükkig, az Ónodi vártól a Szikszói partig. A területet egykor három oldalról meredek part, illetve a Sajó vette körül, egyedül a negyedik, falu felé eső oldalát kellett jobban megerősíteni.

A Sajó, mint ez a B.-A.-Z. M. Lt. BmT. 146, 1774-ben készült térképén jól látszik közvetlenül ez alatt a félkör alakú kiemelkedés alatt folyt. A hídhhoz a mai református templommal szembeni úton kellett lemenni, közvetlenül a megerősített vámhely mellett. 1965-ben a Miskolci Útépítő Vállalat ennek az útnak a végében kavicsbányát szándékozott nyitni, és próbatermelést végzett. A munkát végző markoló több vastag tölgyfácölöpöt emelt ki. A kiemelt cölöpökről az ott dolgozók és az akkori révész, Juhász Sándor azt állapították meg, hogy hídpillérek voltak. Igaz a pillérek korát nem határozta meg senki, de azt tudjuk korabeli térképek alapján, hogy 1774 után ezen a helyen nem állt híd. Ami azt jelenti, hogy az előkerült cölöpök régebbiek voltak.

A középkori európai hidak mintájául a római hidak szolgáltak. A zsolcai cölöphíd elkészítése is komoly szaktudást és jelentős összeget igényelt, ezért

---

¹⁵⁴ B.-A.-Z. M. Lt. XIII-25. 11. doboz/a.

a rajta áthaladóktól hídvámost szedtek. Ebből fedezték a karbantartás költségeit is. Magyarországon nem építettek ekkoriban nagyobb állandó hidakat, a cölöphidak is csak kisebb folyókon vezettek át. Ennek nagyságát a meder szélessége és mélysége, valamint a part magassága határozta meg. A Sajó a legmélyebb helyeken sem haladja meg a 2 méteres mélységet, szélessége pedig az 50-70 métert. Az itteni híd hossza tehát kb. ennyi lehetett és egy szekérszerű, azaz 3-4 méter széles. A hidak hadászati szempontból is komoly jelentőségűek voltak, mivel megkönnyítették a csapatmozdulatokat. Biztosra vehető, hogy fennállása óta számtalanszor vonultak hadak ezen a legrövidebb úton Abaúj megye és a lengyel határ felé.

A vám bevételeinek egyharmada a megyésispánt, kétharmad része a királyt illette, ezt a kétharmad részt adományozhatta el, ha kedve tartotta. 1329-ben a király megerősíti Marchard fia János fia Simont és Lászlót az alsózsolcai vám birtokában, úgy mint azt Ernye fia István birtokolta. Településünk már 1281-ben Ernye fia István birtoka, tehát innen a feltételezésem, hogy a hídvám közvetlenül a tatárjárás utántól eredeztethető. (Ha nem korábbi!) Ekkor „villa Olsolcha, Ol Solcha” néven szerepelt községünk, tehát nem tévesztendő össze Felsőzsolcával. Tehát a vámszabályzat, amely a legkorábbi a megyében, Alsózsolcára vonatkozik!

Áru:	Fizetendő vám:
-1 vég	
-1 vég Ypres-i ¹⁵⁵ posztó	8 denár
-1,5 vég posztó	4 denár
-1 vég szürke posztó és vég vászon	2 denár
-1 fedett szekér	1 fertó ¹⁵⁶
-1 mázsaszekér	1 fertó
-1 halat vagy sót szállító nyitott szekér	8 denár
-1 üres szekér	2 denár
-1 kétkerekű kocsi	2 denár
-1 ló és ökör és 1 tehén vagy nagy eladó állat	1 denár
- kisebb eladó állatokból kettő	1 denár
-1 viza	2 denár
- tokhal	1 denár
-1 hordó méz	3 garas
-1 hordó bor	8 denár
-1 kocsi réz	3 garas

¹⁵⁵ Ypres a flandriai posztóipar egyik központi városa volt, itt jóval finomabb árut állítottak elő, mint hazánkban ezért volt a vámjá is háromszorosa a hazainak.

¹⁵⁶ Fizetett pénzüsszegekhez a következő megjegyzést fűzném: 600 dénárt vertek 1 márka ezüsből és ebből a dénárból 100 felel meg egy aranyforintnak. A garas néhány dénár értékű volt. A fertó, azaz ferton egy márka negyedrészenek felel meg.

-1 kocsi ólom	3 garas
-1 kocsi ón	3 garas

A vámhelyről megemlékeznek 1392-ben is, amikor a királyné birtoka volt a település,¹⁵⁷ illetve amikor 1396-ban a Báriusok birtokába került.¹⁵⁸ Ezenkívül ahányszor csak megerősíti a király a helyi birtokosokat a település birtokában, mindig megerősítésre került az itteni vámhely is. Habár ez a XV. század után elveszítette jelentőségét.

Az udvarház

A Bárius család jó módjára utal az, hogy Jánosnak Ábrányban nemesi udvarházát említik már 1443-ban.¹⁵⁹ Jó két évtized múlva 1457-ben arról hallunk Lászlónak Bánfalván volt udvarháza.

A Báriusok, gazdag kisenemesi családból származtak. Nem egy közülük részt vállalt a megyei közéletben és egészen az alispánságig vitte, ezen kívül országgyűlési követ vagy várkapitány lett. Telt tehát a jelentősebb birtokközpontokban egy-egy udvarház építésére. A család kiterjedt mivolta ezt szintén megkívánta, mivel egyik fő központjuk Bánfalva, a másik Alsózsolca, emellett Sánta és Ábrány voltak. Ezekben a falvakban már legkésőbb a XV. században álltak az udvarházak, mint a család egy-egy ágának fészkei. A birtoktestek hiába voltak egymástól jókora távolságra, ezeket a testvérek, unoka-testvére, nagybácsik közösen bírták.

Magáról az alsózsolcai udvarházzal csak 1560-ban esik először említés, amikor az egri káptalan küldötte keresi fel itt Bárius Andrást és Istvánt.¹⁶⁰ Az itteni nemesi kúria azonban véleményem szerint nem a XVI. század első felében, ha nem korábban épült! A Bárius család ugyanis 1396-ban a faluval együtt a vámot is megkapta. Ezzel pedig a megerősített vámhelyet, amit maga is használt az elkövetkező évtizedekben. Ez az épület fokozatosan nem csak a vám bevételeinek őrzésére és helyéből adódóan a vámolás lebonyolítására szolgált, hanem itt alakult ki a család alsózsolcai központja is. Sajnos erre semmiféle kézzelfogható bizonyíték nincs, ugyanis azon a helyen, ahol a XV-XVI. századi kastély állt, ma is egy későbbi, egy XVIII. század első felében épült épület van. Ennek azonban udvara és majdnem egész területe aszfaltozott. Az 1970-es években, amikor a nevelőotthon új szárnya épült, nem figyeltek oda kellőképpen az itt előkerülő leletekre.

¹⁵⁷ ZS. O.: I. 2444.

¹⁵⁸ ZS. O.: I. 488.

¹⁵⁹ B.-A.-Z. M. Lt. XV-17. Bánfalva. 1443

¹⁶⁰ SZALAY László 1866.: VIII. 322. o.

Ez a központi rész folyamatosan létezett az Árpád-kor óta egészen napjainkig. Sőt azt a feltételezést is meg merném kockáztatni, hogy korábban a felsőzsolcai várdombhoz hasonló megerősített hely volt.

Nemhiába bocsátott ki itt Zsigmond király felesége Borbála királyné oklevelét: 1413 október 4-én „in villa Solcha” írt Borsod megye ispánjához és szolgabírájához, Kazai Kakas Gyula ügyében.¹⁶¹

A XVI. században Abaúj, Borsod, Torna, Zemplén megyék kastélyait és udvarházait a Buda elestét követő 150 évben gyakran feldúlták törökök, hajdúk, németek, kurucok. A szinte szakadatlan csatározások nagy tömegeket mozgattak meg. Az átvonuló katonaság, a menekülő, vagy otthont változtató lakosság által okozott nyugtalanság az egész országban érezte hatását. A nemesek számára ekkor életkérdés lett, hogy lakóhelyük tartós, ostromálló anyagból készüljön, kőfallal, árokkal, palánkkal megerősített legyen. Kapuja felvonóhidás, lőrészekkel, szurokontővel ellátott oromzattal. A sarkain és a védőfalain bástyákkal ellátva.

A török megerősített helyet csak szabályosan vezetett háború alkalmával támadott meg. Hajdúk, felkelők, idegen zsoldosok portyái ellen is csak a megerősített kastélyok, a különféle erősségek, palánkok védtek. A hódolatlan országrészekeken csaknem minden nemesi család, ahol erre anyagi lehetőség volt, arra törekedett, hogy maga és a környék számára védelmet nyújtó lakóhelyet teremtsen. Alsózsolca lakossága így vészelhette át helyben a XVI-XVII. század hadjárással terhes éveit.

A Bárius kastély falai adtak menedéket a helybeli jobbágyoknak, akik újra és újra felépíthették házaikat egy-egy faluéletű portya után. Ugyanakkor nem voltak rákényszerítve, hogy életüket mentve a nagyobb Miskolcra költözzenek, esetleg a ládi kolostor falai közé meneküljenek.

A XVI. században még sokszor egyszerű, néhány helységi, fatornács kúriát másfél öles falakkal vették körbe. Az udvarházak zöme még a XVII. században is fából épült, de nem ritka a patics vagy vályogfal sem. A kőépítkezésekhez ugyanis még ekkor is királyi engedély kellett.

Lehetséges, hogy az egyszerű lakóhely a török veszedelem idején erődített kőházzá vált, máshol a faházakat palánkkal vették körül, melybe őrtornyokat, védőbástyákat helyeztek. Később a XVI-XVII. század fordulójától kezdve magát az udvarházat tervezik úgy, hogy a rendszerint sarokra helyezett hengeres bástyatorony lakóhelység és védőmű is legyen egyben.

---

¹⁶¹ ZS. O.: IV. 270. o.

A legkorábbi térkép, amelynek itt látható részlete az első Zsolcai Vay kastélyt ábrázolja 1776-ban. Itt állt valaha a vámhely, majd később itt állt a Bárius udvarház is. Jól láthatóak a rajzon a kis saroktoronyok a kerítésfal szegletein, illetve a kapu. Az udvaron lévő kastélyépület ma is ugyanitt található. Eredetije a B.-A.-Z. Megyei Levéltárban.

Ma olyan nagyobb méretű, rendszerint emeletes, díszesebb külsejű épületet nevezünk kastélynak, ami az egyszerű kúriánál nagyobb, de a várkastélynál kisebb és erődítése nincs.

A XVI. században – mint Zsolca esetében is – kastélyként a kisebb erősegeket emlegették, amelyek többnyire csak kerített falból és azon belül a katonák, valamint tisztek, esetleg a várnagy és családja lakására szolgáló épületekből álltak. Ezeknek a „kastelok”-nak falai, palánkjai, erődítései szinte kivétel nélkül reneszánsz alaprajzú szimmetrikus építmények.

Az udvarház alaptípusa ekkoriban: tagolatlan téglalakú épület, amely emeletes, de egyszerű, fakorlátos tornáccal, kis ablaknyílásokkal ellátott. Udvarán gazdasági épületekkel: istállóval, majorházakkal, ólakkal, színekkel, magtárakkal, gyümölcsfákkal. Az épületegyüttest két láb vastag másfél öl magas fal vagy palánk veszi körül. A kapuban nagyobb méretű kapubástya, valamint vigyázó erkéllyel ellátott sarokbástyák. A birtokos a ház emeletét lakta, a földszint épületei is tárolásra szolgáltak.

A fent leírt magyarországi késő reneszánsz építészetnek mai határainkon belül igen kevés emléke van. Természetesen az alsózsolcai erődtípmény a leírtaknak egy szerényebb változata lehetett.

1587-ben és 1588-ban említik még meg létezését. Előbb Báthori István országbíró parancsolja, hogy özv. Bárius Andrásné Pászt hoy Orsolya által elfoglalt nemesi kúriába és a többi javakba özv. Bárius Jánosné Vitéz Anna, Bárius Margit anyja visszahelyeztessék. Egy év múlva azonban Bárius Andrásné felmentetik e vád alól.¹⁶²

A XVII. században 1660-ban emlegetik az alsószolcai kastélyt.¹⁶³ Az épület bizonyára a templommal együtt pusztult el 1676-ban. A ma is álló kastély, ami a nevelőotthon területén áll, és legrégebb a faluban lévő kastélyok illetve épületek közül, az 1774-ben készült térképen már rajta van.¹⁶⁴ A térképen jól kivehető az épületet körülvevő kőfal, a megerősített kapu és a legkönnyebben támadható irányban két kis sarokbástya alaprajza. Az épületet levéltári dokumentumok alapján az 1720-as években építették. Ezt a kastélyt tekintette meg 1998 tavaszán Feld István régész, és hasonló megállapítást tett. Szerinte jellegzetes magyarországi barokk alaptípus, amelyen semmiféle átépítésre utaló nyom nem látszik. Véleménye szerint is a ma álló XVIII. századi kastélyról alaposabb építészeti vizsgálat nélkül nem deríthető ki vajon az 1560-ban is álló épület maradványainak felhasználásával, vagy teljesen újonnan épült. A jelek egyenlőre arra utalnak, hogy az előző épület teljes lebontásával, vagy a régi mellé épült a ma is fennálló épület.

Az alsószolcai és a nolaji malmok

A községbeli malomról viszonylag későn hallunk. A középkor derekán, Nagy Lajos idejében a felsőszolcai malmot emlegetik, de ez nem tévesztendő össze a falunkbélivel.

Földrajzi neveinket tekintve, idősebb emberek ma is ismerik a Malomszög nevű területet, amely a Vay telep területén illetve az attól nyugatra helyezkedik el, a Sajó folyóig. Szögnek azért nevezik, mert a Sajó egy hirtelen és nagy kanyarulatában van. Amikor a középkorban alsószolcai malmot emlegetnek, erre a területre vonatkoznak az adatok. Kelemen Lajos Alsószolca kutató szerint 1981 előtt, Juhász József erdőőr többször megfigyelte az akkori községi könyvtárral szemben, hogy a folyó medrében cölöpök vannak. Öregebb emberektől úgy hallotta, hogy ott malom volt.

A másik malomhely nem a történeti Alsószolca határába esik. Ez Alsószolca déli határához közel, de már az egykori Nolaj területén állt.

Egyik malom építésének idejéről sincsenek információink, de az utóbbiról sokkal többet tudunk, mivel ez tovább fennállt, mint az előző.

---

¹⁶² B.-A.-Z. M. Lt. XV-17. Alsószolca, 1587,1588.

¹⁶³ B.-A.-Z. M. Lt. XXXII-5. 1660. decima.

¹⁶⁴ B.-A.-Z. M. Lt. XV-6. Bmt. 146.

A zsolcai malom legkorábbi közvetett említése 1466-ban történt, amikor Benedek „Zolcza”-i molnármester, mint döntőbíró vesz részt egy malommal kapcsolatos megyei perben.¹⁶⁵ 1478-79-ben Myskolcz-i Kowach István veszi zálogba Bárius László zsolcai malmának felét 14 aranyért.¹⁶⁶ Majd ennek a zálogosításnak a megerősítése történik 1482-ben.¹⁶⁷ Ezen oklevelek után legközelebb csak 1615-ben van szó malomról, amikor Habárdy László Bélháromkúti apát eltiltja Bárius Demetert attól, hogy Felső- és Alsózsolca között malmot építsen, mert ez veszélyeztetné Jenke pusztát a víz megemelkedése miatt.¹⁶⁸ Ugyanekkor Enyingi Török István is megint Demetert ezért.¹⁶⁹

Ezek a XVII. századi adatok azt sejtetik, hogy ezt megelőzően a malom elpusztult és újjá kellett építeni. Bár ez nem mehetett könnyen, mivel 1634-ben Demeter özvegyét Barna Kata asszonyt még mindig tiltja a tapolcai apát az alsózsolcai malom felépítésétől, mert az Jenkét veszélyezteti.¹⁷⁰ Illetve tiltják a diósgyőri urak, a miskolci nemesek valamint Szirmay Mihály, György és Péter, mert annak felépítése Szirmát veszélyezteti.¹⁷¹ 1636-ban Cseh János tapolcai apát még mindig megyei tisztviselőket kér az alsózsolcai malomgát „káros helyen történt építésének meglátására”.¹⁷² Ezzel a ma is Malomszögnek nevezett helyen épült zsolcai malomnak a története le is zárul, nincs több információ róla és nem épült fel később sem újra. 1716-ban, amikor inventárium készült Zsolcáról, már csak ennyit írnak róla: „Itt régen malom volt, melyről mostani emberek nem emlékeznek, mindazáltal ha tsinálnának az urak, vidéke nem volna”.¹⁷³ Tehát nem lenne aki benne öröklötne.

A nolaji malomnak írásos emlékei csak 1570-ben bukkannak fel először. Ekkor ennek tulajdonosa Panka Péter, akit ugyan csak 1575-ben iktatnak Nolaj falu birtokába.¹⁷⁴ Mivel azonban Panka Péter a környéken más birtokot nem bírt, csak az ő malmáról beszélhet a hatvani szandzsák török adóösszeírója, amikor az ónodi náhije adózó falvairól ír:

„Panka Pétör malma a nevezett Ónod várának a közelében a Sajó folyón. Mivel az említett malom tulajdonosa királysági, eladása a kincstár számára hasznos és szükséges lett, így az igénylők között árverésre bocsájtattott. A nyilvános árverés lezárta Ahmed vojvoda 200 akcse értékű ajánlata

---

¹⁶⁵ MOL. DI: 016417.

¹⁶⁶ MOL. DI: 083855.

¹⁶⁷ MOL. DI: 183887.

¹⁶⁸ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/c. X. II. 23.

¹⁶⁹ B.-A.-Z. M. Lt. IV.-501/c. X. II. 216.

¹⁷⁰ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/c. X. II. 264.

¹⁷¹ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/c. X. II. 274.

¹⁷² B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/c. XIII. XI. 262.

¹⁷³ B.-A.-Z. M. Lt. XIII-25. 11.doboz/a.

¹⁷⁴ B.-A.-Z. M. Lt. XV-17. Nolaj. 1575.

javára döntöttek. Mivel többet vállaló nem akadt, az említett összegnek a kincstárba való hiánytalan befizetésével az említett malmot az új szultáni defterben ráírták. Három kerekű, adó 150 akcse.”¹⁷⁵

Ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy egy adózó jobbágy évi 50 akcse adót fizetett a töröknek, ez az árverési összeg nem túl sok. Bár mint tudvalevő, a törököknél nagyon könnyen visszavették a határozatlan időre bérbe adott birtokokat. Illetve azt is figyelembe kell venni, hogy bármennyire szerették volna ezt a törökök saját magukénak tekinteni, ez a terület nem tartozott a hódoltságához sohasem.

A malom nagyságáról is képet kapunk ekkor, mivel három kerékkel a közepes méretű és kapacitásúak közé tartozott. Jó állapotban is lehetett, mert a szintén ugyanekkor elárverezett háromkerekű Hernádon és Hejőn lévő pálosok malmáért csak 100-100 akcsét fizet a török vásárló.

*A Nolajon álló malom és környékének részlete egy 1783-ban készült térképen.
Az eredeti a B.-A.-Z. Megyei Levéltárban.*

Ennek a nolaji malomnak a helye későbbi XVIII. század végi, XIX. század eleji térképekkel azonosítható. Maga a malompépület, a molnár háza, a

---

¹⁷⁵ BAYERLE Gusztáv 1999.: 162.o.

melléképületei a Sajó túlsópartján helyezkedtek el. Ott, ahol a Nolaj ér, a Bársonyos egy ága a folyóba szakadt. Ez a kis patak képezte egyébként a határt itt Zsolca és Nolaj között.

Az itteni környezetről ismerhetünk meg néhány részletet az alábbi tanúkihallgatás elolvasása után. 1593-ban egy marhatolvajt fogtak el éppen a fent említett határ közelében valószínűleg a Báriusok katonái. A kiküldött szolgabíró előtt a tanúk így vallottak:

„- Anna asszony, Thott Gálné. Nolaj Panka Péterné jobbágya hite után azt mondja, hogy: Látom, hogy Orosz Péter a teheneket a Kenderes kertek alól elhajtja. Nézik a darabontok, és az egyik hozzá is lőtt, de nem találta el. Most pedig szablyát rántott, és ahol a hajót kikötik, a Rozsos kertek alatt, ott fogták meg. Elvitték a Nolaj földön. Megkötötték hátra a kezét Orosz Péternek.

- Orsolya asszony, Kis Pálné. Korhi [...] uram jobbágya hite után mondja, hogy: Also Zoczarol megyek haza Korhiba¹⁷⁶, és ahogy az erdőből kikerkezem, látom, hogy a síkon a Nolaj páston kergetnek egy legényt. Látom, hogy a Rozsos kertek alatt eleget küzdenek, és megnyomják (leteperik, legyőzik) a legényt. Ahogy lehágok, egy darabont jön hozzám és kérdi : Kicsoda vagyok? Erre megmondom. Attól hallottam, hogy Orosz Péter az, akit megfogtak. A barmot is láttam, ahogy a darabontokkal egy irányban futott, amikor a legényt kergették.”¹⁷⁷

A mellékelt térképvázlaton közöltek mellett kitűnik, hogy a malomgát mellett a XVI. században még nem állt híd, hanem csónakrév vitte át az átkelni vágyókat a folyón.

A XVII. században nincsenek adataink a malomról, ezért itt néhány a korabeli megyére jellemző adalékkal szeretnék szolgálni.

Egy falusi malom átlagos őrlési teljesítménye ekkor napi tíz mázsa gabona. Mivel borsod megye népe túlnyomórészt még a XVIII. század első felében is földművelő, ezért az emberek nagy része télen nem termel, csak fogyaszt. A termőföld jó minőségű, ám megfelelő művelés mellett is csak hat szemet hoz egy szem elvetett gabona. Ebből 1-1 mag az arató és cséplőrész, illetve a vetőmag és az állatok részesedése. A termelőnek tehát 2 mag marad. Így ha rossz az időjárás és a termés gyenge, a paraszt koldussá lesz és éheznek.¹⁷⁸

A XVII. század utolsó éveiben a borsodi jobbágyság is kenyér nélkül voltak, korpakenyeren, makkal és fagyökerekkel táplálkoztak. Ugyanakkor itt volt a német megszállás és a porció terhe is.

¹⁷⁶ Település a XVII. század előtt Sajópetri és Ónod között.

¹⁷⁷ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/c. XVIII. VII. 18.

¹⁷⁸ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/b. III. I. 228, 107.

Nagy jelentősége van a malmoknak a községek életében, mivel a nép illetve a hadseregek ellátásában jelentős szerepet tölthettek be. A táplálkozásban ezekben a századokban magas arányt tölthettek be a gabonafélék. Egy-egy ember évi szükséglete Perjés Géza szerint 3,5 mázsa volt évente. Hadászati szempontból azért nem elhanyagolható a malmok jelentősége, mert stratégiai szempontokat figyelembe véve ezeknek nem a megsemmisítése, hanem elfoglalása, megszerzése volt a fő cél. Szem előtt tartva a hadsereg élelmezését. A malmok épségére, üzemeltetésére, de még inkább jövedelmére a török is nagy súlyt helyezett. Egyes malmokat a helységek elnéptelenedése után is működtetett.

A malomhelyek rendszerint állandóak. Évszázadokon keresztül ugyanott álltak és működtek. Ha maga a malom el is pusztult, helyét mint a birtok értékes tartozékát, továbbra is számon tartották. Megyénkben, az 1549-ben működő vízimalmok nemcsak 1693-ban, hanem kevés kivétellel még 1851-ben is működtek.

A malom karbantartása a vízmeder tisztítása a molnár és az erre a célra, robotra rendelt jobbágyok feladata volt. Rendszerint föld és legelő is tartozott a malomhoz. Ezt a molnár használta és fizette utána a porcióadót, a legelőn pedig a molnáron kívül az öröltetők is kiereszthették állataikat.

Legfontosabb azonban mekkora kapacitású a malom. Bőséges-e a víz? Télen is jár-e? Hány köre forog? Többköves malmok elsősorban városokban voltak, 1693-ban például a megye 50 malmából 31 az egyköves.

Alsózsolca esetében ezekre a kérdésekre, topográfiai viszonyokra csak akkor válaszolhatunk, ha átlépünk a XVIII. századba. Ekkor ugyanis már sokkal bővebb források állnak rendelkezésre. Itteni malmunk a XVII.-XVIII. század fordulóján tönkremehetett. Mivel 1745-ből jelentős iratanyag maradt fenn Borsod megye levéltárában Vay Ábrahám és a megye közgyűlése közötti levelezésből. Vayt ugyanis utasítják, hogy ne újítsa fel itteni malmát, mivel az veszélyezteti a Hejő menti miskolci utat. A földesúr nemtetszését nyilvánítja erre, mivel ez szerinte nemesi előjogainak megsértése, egyébként is ezt a malmot ősei már másfél száz éve építették, és eddig senkinek semmi gondja nem volt vele.¹⁷⁹

Vay Ábrahám bizonyára be is tarthatta ígéretét és rendbe tetette malmát, mert 1763-65-ből már fennmaradtak a malom vámcédulái. Ezek szerint főként rozsot, árpát, kukoricát és kisebb mennyiségben búzát öröltek itt, valamint kendertőrésre is használták.¹⁸⁰ A malom felújítása a község lakosainak nem mindenben nyerte el a tetszését. 1770-ben az urbáriumot előkészítő felmérés vizsgálatából kiderül, hogy „...a malomnak felállításátul fogvást egy vesszőszálat is nem vagyunk szabadok...” szedni. Haszonfának valót

---

¹⁷⁹ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/f. X. I. 32.

¹⁸⁰ B.-A.-Z. M. Lt. XIII-34. 1.

sem szedhetek az erdőn, csak hulladék tüskés bokrot, reves tőkét gyűjthettek tüzelőnek.¹⁸¹ A malomtulajdonos még a vesszőt is a malomgát erősítésére tartogatta. Ugyanakkor a malomgáttal oly jól sikerült a Sajó vizét felduzzasztani, hogy a sajópetriek nem egy panaszlevelet írtak ezzel kapcsolatban a vármegyének. 1772-ben így panaszkodnak:

„...Alsó Zsolczai malomnak minémű kártételét...tapasztaljuk mind őszi, tavaszi veteményeinkben nagy kárainkat egyedül csak az Alsó Zsolczai malom okozza, úgyannyira, hogy még az legelő marháink is határjainkban nem járhatnak az nagy árvizek kiáradása miatt, úgy annyira mind gátját mind zsilipjét fölemelték Zsolczai uraimék az malomnak...”¹⁸²

Községünk régi egyháza

Településünk egykori középkori temploma mindmáig ismeretlen helyen állt, múltját a feledés homálya takarta.

Alsózsolca sok környező településsel ellentétben az idők folyamán helyben maradt, nem költözött el újabb szálláshelyet keresve magának határában. Pusztán is csak rövid ideig állt, akkor is csak az adóösszeírók szemében lehetett puszta, mint adózásra alkalmatlan terület.

Egy mai település egykori magjának meghatározásánál elsődleges szempont az egyház helyének megállapítása, mert a valamikori jobbágytelkek centrumában kapott helyet az utcás-soros települések idején.

A legutóbbi időkig nem voltak megfelelő információink Alsózsolca Árpád-kori templomának helyét illetően. Legfeljebb feltételezések voltak arról, hogy valahol a mai református templom közelében állhatott. Míg 1999. évben a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltárnak a XVIII. századi templomépítésekkel kapcsolatos iratai között döbbenetes pontossággal írják le a helyét.

Története a kezdetektől:

1332-ben Szent Miklós tiszteletére szentelt egyházunknak a papja 8 garas, 1334 év második felében 8 garas, 1335 második felében 4 garas pápai tizedet fizetett. János plébános vezette ekkor a plébániát.¹⁸³ Templomunk ekkor bizonyosan egy román stílusú kis kőépület lehetett. A korbán szokásos 7x11 méteres nagysággal, torony nélkül. Az Árpád-korban a Borsod megyében álló 92 plébániatemplom közül a 41. helyen állt a tizedfizetés mennyiségét tekintve. Így a közepes nagyságú községek között, az átlagos jövedelemmel rendelkező egyházak sorában foglalt helyet.

---

¹⁸¹ TÓTH Péter 1991.: 9. o.

¹⁸² B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/b. X. I. 39.

¹⁸³ GYÖRFFY György 1963.: I. 818. o.

Ezután sokáig nem hallunk az épületről. Legfeljebb plébánosairól esik szó néhány alkalommal:

-1470-ben az Alsosolcza-i plébánost utasítja Tamás esztergomi vikárius, hogy idézzen meg vétkes plébánosokat.¹⁸⁴

-1503-ban Japrickai Horváth Gergely, néhai Kovács István végrendeleti végrehajtója, az özvegyet, Ilona asszonyt juttatja a neki járó részekbe. Ekkor az egri püspöki közjegyző előtt jelen van többek között az „Also Solcha”-i egyház plébánosa Pál és Kaza András „Alsosolcza” falu bírāja.¹⁸⁵

- 1548-ban még katolikus vallású a falu, mivel Alsószolca és Nolaj plébánosa 30 gelima octavát adózik.¹⁸⁶ Ezzel azonban lezárul a helyi plébánosok sora és 30 év elteltével az írásban ránk maradt első helyi ref. lelkész nevét olvashatjuk:

- 1578-ban Máté prédikátornak egyik miskolci szőlőhegyen van birtokrésze.¹⁸⁷

- 1607-ben Rác Péter.

- 1621-ben Szepsy Albert.

- 1622-ben Zent Margitay János.

- 1625-ben Keresztes Mihály.

- 1627-ben Briznobana-i András.

- 1638-ban Szikszó Újfalusi Péter.

- 1647-ben Banyai János.¹⁸⁸

- 1621-1638 között Jakab nevű prédikátora is volt a falunak.¹⁸⁹

Ezekon a szórványos adatokon kívül, amelyek az egyház helyi vezetőinek nevét tartalmazzák magáról az épületről semmit sem tudunk meg. Legfeljebb arra következtethetünk, hogy ha volt helyi plébános és prédikátor, templomnak is kellett lennie ezekben a századokban.

Itt, mivel szó esett a prédikátorokról, kitérnék a református egyház 1640-ben történt egyházlátogatásának leírására. Ekkor a prédikátor Szikszó Újfalusi Péter, a helyes adatfelvételt tanúsítók pedig: Rosa György, Orbán Márton, Nagy István, Kovats Péter, Fighe Jakab, Gal György, Halász János, Toth Mihály, Rosa István és Halász Péter. A zsolcai anyaegyház leányegyházai ekkor Nolaj és Lád. Ezek szerint Nolaj ekkor még létező település volt és a leírás szerint hasonló járandóságai voltak innen a lelkésznek, mint Sajóládról. Alsószolca népe a következőket biztosította prédikátora számára:

„Hat egész hold szántó föld mindegyik nyomásra, (Ezek szerint tizen-nyolc hold föld járt neki.) melyet a megye tartozik megszántani, bevetni a

---

¹⁸⁴ MOL. DI: 070295.

¹⁸⁵ MOL. DI: 084021.

¹⁸⁶ B.-A.-Z. M. Lt. XXXII-7. 453. tek.

¹⁸⁷ B.-A.-Z. M. Lt. XXXII-7. 361. tek.

¹⁸⁸ B.-A.-Z. M. Lt. XXXII-7. 372, 377, 378, 379, 380, 381. tekercsek.

¹⁸⁹ S. R. K. Lt. Kgg. II. 6. 235. o.

Prédikátor búzájával, és beboronálni. Minden ágytól negyven pénz. (Azaz negyven dénár.) Minden külön kenyeres, vagy jobbágy, vagy zsellér, egy-egy Miskolci szapu búzával tartozik.

Esketéstől 12 dénár.

Kereszteléstől tyúk, kenyér, komapénz.

Temetéstől, ha énekel 12 dénár. Ha prédikál 1 forint.

A zsellérek tartoznak egy-egy napi mível. Minden marhás ember egy-egy szekér fával tartozik. Vagyon egy erdő a Papsághoz, Pap erdeje. Darab rétet jóakaratajokból egy kaszálásra szoktak adni a Prédikátornak. Albert Prédikátornak, Jakab Prédikátornak is megadták. Özvegyasszony, ki guzsalyával keresi, 3 sing vásznat ad. Decimából octava.¹⁹⁰

Itt térnék ki az egyház által ekkortól használt 53 kg súlyú harangra, amelynek egykori feljegyzés szerint ez volt a felirata: „Öntette Viedr György Eperjesen 1649 Bánf. And. és Fer.” Azt, hogy miért öntette Bánfalvai Bárius András és Ferenc ezt a harangot, nem tudjuk. Talán az ezt megelőző megsérülhetett egy tűzvész következtében, vagy egyszerűen csak kegyes adomány volt részükről a másik harang mellé? Ez már soha nem fog kiderülni.

Megemlíteném azt a két serleget is, amelyet az egyházközség használt egészen addig, amíg a Sárospataki Református Gyűjteménybe nem került. Mindkettő jelentős művészeti értékkel bír. Az egyik különlegessége többek között az is, hogy a XV. században készítették, ami ritkaság számba megy a vidéki egyházak esetében. Ezt a kelyhet eredetileg még a katolikus egyház használta és bizonyára a Bárius család jóvoltából került Zsolcára. A másik serleg a XVII. században készült. Különlegessége formájában rejlik, ugyanis olyan mintha a kehely talpára egy magas poharat helyeztek volna. Ezt is szintén a Bárius család készítette.

A XVII. század második felének zavaros évei tettek arról, hogy templomunk végleg rommá legyen. 1692 nyarán jegyzik fel „Under Socza” helységben: Van egy romos templom, amely körülbelül 17 éve romosan áll, itt egy kálvinista vallású prédikátor lakik.¹⁹¹ Ez tehát azt jelenti, hogy 1675-76-ig használható állapotban volt az egyház. A faluval együtt bizonyára Carlo Strassoldo kassai főkapitány égette fel, aki 1675-ben többször vonul erre a bujdosók ellen, és Debrecen is elfoglalta. A számunkra fontosabb és ennél közelebbi esemény az, hogy Wesselényi Pál a bujdosó hadakkal Ónodnál 1676 tavaszán megveri Strassoldo generális seregét. Ezért véleményem szerint inkább ez utóbbi dátumhoz köthető egyházunk végromlása.

Az ezután következő száz év fölöttébb viszontagságos hányatott sorsú templomunk szempontjából.

---

¹⁹⁰ S. R. K. Lt. Kgg. II. 6. 235. o. Az egyházi tized egy nyolcada a prédikátort személyesen illette meg.

¹⁹¹ ARADY Nóra 1970.: 3. füzet 11. o.

A kelyhek a Sárospataki Református Gyűjteményben vannak letétben.

A Vay család mutatott ugyan hajlandóságot az épület reparálására, de az Egri püspökség többször is akadályokat gördített a munka megkezdése elé. Ugyanis a Vayak reformátusok voltak, így újra református istentiszteletet tartására használták volna. A XVIII. században azonban a katolikus egyház, ahol csak lehetett, megpróbálta visszaszerezni az egykor reformátussá lett, ekkor, pedig a zavaros évek miatt romosan álló templomokat. A reformátusoknak bizonyítani kellett azt, hogy az egyház már a Thököly idők előtt is az övék volt. Ezen kívül, ha az épület stílusa régi, tehát román vagy gót volt, formája katolikus jegyeket viselt, például sekrestyével rendelkezett, akkor a katolikus egyház könyörtelenül visszavette.

Bár a megye eleinte nem gördített akadályokat az öreg templom reformata kézbéli működése ellen. Leírásukból megtudjuk, emlékeztek még pusztulásának okára is:

„Az alsózsoltai templom, amelyet még a törvény megalkotása előtt, őfelsége katonasága, mely a szomszédságban táborot vert, pusztított el. Egészen eddig a helvét hitvallásúak használták, míg a katonaság a szomszédságban táborozván általuk elpusztított. A pusztulástól fogva is az ő vallásgyakorlatuk folyt a településen, minden megszakítás nélkül, ezért minden más módot mellőzve az ő számukra állíttassék helyre.”¹⁹²

Amikor azonban 1729-1730 között Vay Ábrahám helvét templomot szeretett volna emelni a régi templom nem régen leomlott romjaiból, a helytartótanács azt az utasítást adta, semmit nem változtathat a romokon, mindent

¹⁹² S. R. K. Lt. Vay család levéltára, A., IV., 908., 8.

hagyjon meg az eredeti állapotában. Sőt utasította a vármegyét, hallgassa ki Vayt, hogy mit akar a meglévő romokkal és az omladék összehordott építőanyagával tenni!¹⁹³

Vay azonban nem adta fel egykönnyen tervét, még 1736-ban is a romos templom átépítését tervezgette.¹⁹⁴ Többek között azért is mivel a Bárius ösök csontjai is a templom belső részébe temetve porladnak. Majd elhalt gyermekeit is ide temette. Sajátkezű feljegyzése szerint: „...Ferenc fiamat, ... Kit is Isten e világból kiszólván, die 6-a január 1739. Also Solczán pusztá Temp-lomban Josef fiam mellé temettem el.” József fiuk 1734-ben halt meg. Felesége, aki 1743-ban halt meg szintén ide került.¹⁹⁵

Az első kanonika vizitáció szintén, mint romot említi meg: „a falu közepén állnak még az egykori katolikus templom fundamentumai.” Ez a vizitáció 1747-ben történt.

Az első katonai felmérés szintén megemlékezik róla, mint romról. Ez pedig általában nem volt szokás a felmérést készítő katonatisztek között. Épületekről csak akkor emlékeztek meg, ha katonai szempontból fontosak, védhető kőépületek voltak. Alsózsolca esetében mégis így írtak: „Az egykor kőből épült templom azonban teljesen széthullt.”¹⁹⁶ Ez a felmérés községünk esetében 1784-ben készült.

Miután a templom 1736-os megjavítása kudarccal járt, a mai nevelőotthon területén, az ősi Vay kastély udvarán építtetett Ábrahám egy fatemplomot. Ez egészen 1779-ig szolgálta a falu lakóit és a földesurakat templom gyanánt. Ekkorra azonban állapota annyira megromlott, hogy teteje esetenként az istentiszteletek alatt is beázott. Ilyen állapotban találta 1779. január 13-án a kiszálló vizitor is.¹⁹⁷

Az egykori kőtemplom romossá válása (1676) és 1716 között a faluban nem volt fennálló udvarház, kastély vagy gazdasági épületek. Bizonyítja ezt Vay László levele 1730-ban arról, hogy amikor ő Ábrahám fiának Zsolca falut átadta, itt semmiféle épület nem volt, de ezután Ábrahám itt emeltetett épületeket.¹⁹⁸ E két utóbbi 1730-as adat alapján tényként kezelhető az, hogy a református fatemplom az 1730-as években épült.

A Vay család következő próbálkozása komoly templomépület építésére a türelmi rendelet kiadása után következett. Ez a próbálkozás eredménnyel is járt, láthatjuk ezt a ma is fennálló református templom épületében. A hozzávezető út azonban kevésbé sem volt rögzös, mint az előző építkezési kísérle-

¹⁹³ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/f. XXIV. VII. 811.

¹⁹⁴ S. R. K. Lt. Vay család levéltára A., V. 1168/ 29.

¹⁹⁵ B.-A.-Z. M. Lt. XIII-48. Fs. I. no. 6.

¹⁹⁶ CSORBA Csaba 1990.: 79. o.

¹⁹⁷ B.-A.-Z. M. Lt. IV-501/f. XXIV. VII. 812.

¹⁹⁸ B.-A.-Z. M. Lt. XXXII.-17. Alsózsolca. 1730.

tek. Ennek köszönhető, hogy fennmaradtak olyan iratok, amelyekből sok, eddig ismeretlen adat bukkant elő.

A Vayakat a következő Felsőzsolcán megtörtént eset buzdította arra, hogy újabb templomépítéssel próbálkozzanak: Itt ugyanis 1782-ben a romos középkori templom faragott és faragatlan köveit a Döryek ölekbe összehordatták, majd a kövek egy részéből kocsmát és kutakat építettek, egy részüket pedig Miskolcon adták el.¹⁹⁹ (Mellékesen jegyzem meg, hogy annak ellenére, hogy ennek a templomnak még az alapjaiból is ástak ki ekkor, 1999.- 2001. években a Magyar Nemzeti Múzeum régésze Simonyi Erika a templom egy részét a körötte lévő temetővel együtt megtalálta és feltárta.)

Erre a Vayak úgy gondolták, amíg a református templom építéséhez az engedélyeket megszerzik, elkezdik lebontani a régi templomot, aminek köveit az új templomépület falazásához szándékoztak felhasználni. Amit gondoltak meg is tették, és elkezdték áthordatni szekerekkel a kőanyagot a mai református templom helyére. Természetesen, amikor ez az egri püspök tudomására jutott, nemtetszését nyilvánította és utasította a miskolci esperest, indítson vizsgálatot az alsózsolcai templom eredetére nézve. Kállay György miskolci alesperes erről a következő megállapítást tette:

„A templom, amelynek romjait a református vallású alsózsolcaiak szét-hányták, s részben már az új imaházuk építésére összehordtak, régisége azt igazolja, hogy ez a templom a katolikusoké volt. Az is fényesen mutatja ezt, hogy a templom a reformáció idejénél jóval korábbra megy vissza. Ezt az alsózsolcai birtokos urak meghatalmazottja, Pap Szoboszlay maga is vonakodva elismerte.”²⁰⁰

A Vayak ezzel szemben megpróbálták igazolni a templom református mivoltát, illetve azt, hogy az már régen az ő családjuk illetve felmenőik tulajdonában volt. Ezzel pedig nagyon értékes adatok birtokába juttattak minket.

„Családunknak az imaházban hosszú ideje meglévő sírboltja bőven igazolja a mi békés és háborítatlan használatunkat... A Vay család ága – amikor a Barius család utolsó, szintén a helvét hiten lévő ágának kihaltával a dicső Lipót király alatt Alsózsolca falut mint birtokot elnyerte – helvét hitvallású volt, a templomba való temetkezésének gyakorlatát reformátusként folytatta egészen a legutóbbi időig, s így szülőatyánk előző házasságából származó felesége és mindkét házasságából származó gyermekei ebben az imaházban nyugszanak, vagyis a mi temetkezési gyakorlatunk folyamatosan és békésen szakadatlanul folyt.

Amíg a jelenlegi (fa!), összeomlástól fenyegetett imaház állt, a régít elődeink nem újították fel. Ugyanis, ha el is hallgatják: a falu szélén kevésbé

---

¹⁹⁹ B.-A.-Z. M. Lt. IV-506. 1786/fs.IV. 63. (Fordította Gyulai Éva.)

²⁰⁰ B.-A.-Z. M. Lt. IV-506. 1786/fs.IV. 63. (Fordította Gyulai Éva.)

alkalmas helyen feküdt az imaház, s romjai emberemlékezet óta fedél nélkül inogva, nem nyertek felújítást...

Őseink lakóhelyükhöz közelebb emeltek imaházat, hogy kevesebb költségük legyen, udvarházukban fából építették meg az imaházat, egészen mostanáig egyfolytában használva.”²⁰¹

Nagyon érdekes tehát, hogy a Bárius család után még a Vayak is a régi romos kőtemplom sírboltjába, kriptájába temetkeztek. Majd amikor, mint előbb említettem még 1730 előtt Ábrahám udvarházat építtetett a jelenlegi nevelőotthon udvarán, ahol a régi Vay kastély áll, 1730 után ide fatemplomot is építtetett.

Ezzel községünk központja, centruma eltolódott déli irányba, a mai nevelőotthon és református templom környékére. 1747-ben a kanonika vizitációt végző személy szemében a romos kőtemplom a falu közepén áll, ugyanakkor majd negyven év múlva Vay Dániel 1786-ban már kevésbé alkalmas helynek ítéli ezt meg és a falu széléként emlegeti. Az eltelt évek nagyban átformálhatták a falu képét. A békében, legalábbis helyi háborúk nélkül eltelt évtizedek megnövelték a lakosok számát, szaporodtak az újonnan kiosztott telkek. Az első katonai felmérés térképét megnézve szembetűnik, hogy jobbágyházak már a kastélyon túl, is vannak Nolaj illetve Sajólad irányában. A kastély egyre inkább központi részen helyezkedik el, bár még mindig kivehető a Tó sor és a Tanács út közötti rész sűrűbben települtsége.

Az alesperest nem nyugtatta meg a Vayak érvelése és személyesen jött el megtekinteni a helyszínt:

„...a falu nyugati, Felsőzsolca felőli részén lévő jobbágyházak között körülnézve megtudtuk, és a templom lerombolt alapjaiból és a széthányt kövek halmaiból és magából az anyagból is kitűnt, hogy a csekély nagyságú templom közönséges és nem faragott kövekből állt, de a jogtalanság és az időjárás viszontagságai miatt nagyobb részét szinte az alapjáig tönkrement, s a falu nyugati végén lakó lakosainak és az arra járóknak a templom máig álló, a az összedőlés szélére jutott fala láthatóan fenyegető veszélyt jelentett, s ezt a falat – egyrészt az esetleges veszély megelőzésére, másrészt azért, hogy kövei ne inogjanak (mert annak előtte inogtak), s ne vesszenek lassanként el, s arra való szándékkal, hogy a köveket újonnan építendő imaházukra fordítsák – maguk a lakosok rontották le, a fal kövei az alaptól kiásott kövekkel együtt, ideértve azokat is, amelyeket az imaháznak kijelölt helyre szállítottak, körülbelül 14-15 bécsi quadrátötlet tettek ki. ...”²⁰² Ez kb. megfelel 100 m³ kőnek!

Ez az a szabatos leírás 1786-ból, amit ha összevetünk a szintén ekkor készült katonai térképpel, megadja az egykori templom helyét. Sőt ez a tér-

²⁰¹ B.-A.-Z. M. Lt. IV-506. 1786/fs.IV. 63. (Fordította Gyulai Éva.)

²⁰² B.-A.-Z. M. Lt. IV-506. 1786/fs.IV. 63. (Fordította Gyulai Éva.)

képen be is van rajzolva, csak eddig nem sejtettük, hogy a térképre rajzolt nagyobb épület a romos templomnak felel meg.

Végkövetkeztetésként Kállay alesperes ezt írja:

„... megerősítem, hogy az alsózsolcai templomunk maradványai között a Vay családból is vannak ide temetve, jóllehet annál erősebben tagadnom kell, hogy ez a szokás törvényes és háborítatlan volt, mivel az egri püspök Vay Ábrahám első házasságából származó feleségének a templomban történt eltemetését rosszalotta és a jövőben megtiltotta, és ezért van, hogy Vay Ábrahám nem formálhat jogot a továbbiakban a zsolcai templomban – ahol a családjának a temetkezési hely volt – való temetkezésre, de az alsózsolcai közös temetőben temetkezhet...”²⁰³

A templomról írt fejezet végére tettem Vay Ábrahámnak 1736-ban papírra vetett tervét a romos templom átalakításáról. Azért ide mert miután helye, már tisztázott számunkra, most egykori formájára is következtethetünk:

„Azon templomnak kerekded végét nem az utca felől, mely felől noha négy szegre, de az előtt volt az keskenyebb vége, hanem az Sajó felől akarom hagyatni, és az frontiscipiumát (homlokzatát) az utca felé kívánom, hogy legyen s ugyan az frontiscipiumán egy tornyocskát emelni.”

Leírásából kiderül számunkra, hogy az egykori templom bejárata a Sajó felől volt és szentélye esett a mai Kossuth út irányába. Így is kellett, hogy álljon, mivel a középkori egyházak építésénél elsődleges kitétel volt, hogy a szentély az épület keleti felén legyen. Magyarán, akkoriban minden templomot nyugat-kelet irányúra építettek, bejáratuk nyugatra, míg szentélyük kelet felé helyezkedett el. Ezek ismeretében tovább lehet kombinálni. Miután tudjuk azt, hogy a középkori templomok a települések központi részén álltak, bejáratukkal a falu általában egyetlen, de mindenesetre legfőbb utcájára néztek, következtethetünk az Árpád-kori Alsózsolca elhelyezkedésére. A templom helye és iránya arra enged következtetni, hogy egyutcás településünk keleti házsora az egyházzal egy vonalban a mai Fő út nyugati oldalán, míg nyugati házsora a mai Sajó meder tájékára eshetett. Mégegyszer hangsúlyoznám, hogy ez a templom építésének idejére, tehát a XII-XIII. század környékére igaz. Időközben a Sajó keletebbre húzódott elmosva a nyugati házsort. Így a lakosok keletebbre húzódtak, a kápolna bejárata azonban megtartotta eredeti irányát, ezen majd csak Vay Ábrahám akart változtatni a célszerűség kedvéért. A Sajó keleti irányú romboló tevékenységét XVIII. századi térképek és a vármegyéhez intézett levelek bizonyítják.

El kell még mondani, hogy az egykori temető is itt a régi kőtemplom körül volt, egészen Mária Terézia azon rendeletéig, amely a temetőket a falun

---

²⁰³ B.-A.-Z. M. Lt. IV-506. 1786/fs.IV. 63. (Fordította Gyulai Éva.)

kívülre helyeztette át. Azóta is mai helyén van, amit időközben körülfogott a település.

Vay Ábrahám, miután nem temetkezhetett a templomba ősei sírboltjába, ekkor egy kriptát emeltetett, amely azóta is temetkezési helye a Vay és örökös családoknak. Építésének ideje 1760 körüli, mivel először éppen Vay Ábrahámot temették ide. Felesége szavaival:

„1762. április 18-án temettetett el drága emlékezetű kedves férjem az alsózsolcai temetőben készült új kriptába, melynek helyét maga választotta ki nyugalma helyének.”²⁰⁴

*A temető rajta a kriptával. Térképrészlet 1776-ból.
Eredetije a B.-A.-Z. Megyei Levéltárban.*

---

²⁰⁴ B.-A.-Z. M. Lt. XIII-48. Fs. I. no. 6.

Melléklet

Alsózsolca portális összeírásai 1544-1635 között²⁰⁵:

Alsózsolca lakosainak legkorábbi fennmaradt teljes névsora 1548-ból²⁰⁶:

Eredeti olvasat:

Mai olvasat:

Also Szolchya

1. Franciscus Halaz	Halász Ferenc
2. Oswaldus Halaz	Halász Oszwald
3. Thomas Szeke	Szóke Tamás
4. Martinus Was	Vas Márton
5. Stephanus Was	Vas István
6. Paulus Zeke	Szóke Pál
7. Stephanus Balogh	Balogh István
8. Jacobus Balogh	Balogh Jakab
9. Andreas Antal	Antal András
10. Ambrosius Was	Vas Ambrus
11. Anthonius Konday	Konday Antal
12. Joannes Poka	Poka János
13. Petrus Halaz	Halász Péter
14. Martinus Szeke	Szóke Márton
15. Clementinus Chyota	Csota Kelemen
16. Emericus Balogh	Balogh Imre
17. Mathias Chyota	Csota Mátyás
18. Simon Phige	Fige Simon
19. Simon Fferge	Ferge Simon
20. Simon Rabsagi	Rabsági Simon
21. Thomas Thehan	Tehán Tamás
22. Lucas Thehan	Tehán Lukács

²⁰⁵ B.-A.-Z. M. Lt. XXXII-7. 453. 454. tekercesek.

²⁰⁶ B.-A.-Z. M. Lt. XXXII-7. 358. tek.

23. Blasius Fige	Fige Balázs
24. Emericus Rabsagi	Rabsági Imre
25. Matheus Fyge	Fige Mátyás
26. Blasius Farago	Faragó Balázs
27. Urbanus Puha	Puha Urbán
28. Joannes Syle	Síle János
29. Anthonius Kowachj	Kovácsi Antal
30. Benedictus Kyrál	Király Benedek
31. Thomas Saytho	Sajtó Tamás
32. Michael Szeke	Szőke Mihály
33. Matheus Szeke	Szőke Mátyás
34. Emericus Thehan	Tehán Imre
35. Valentinus Cygh	Csig Bálint
36. Matheus Cybi	Csibi Mátyás
37. Rta. Paulj Swphj	Supi Pál özvegye
38. Anthonius Poka	Poka Antal
39. Lucas Miskolcy	Miskolcy Lukács
40. Michael Patkos	Patkós Mihály
41. Ladislaus Mathe	Máté László
42. Simon Swsko	Suskó Simon
43. Demetrius Zeke	Szőke Demeter
44. Joannes Batho	Bató János
45. Benedictus Kos	Kos Benedek

Adójegyzékek 1576-1678 közötti időszakból

Az itt felsorolt alsózsolcai jobbágycsaládfőket a Borsod-Abaúj–Zemplén Megyei Levéltár mikrofilmgyűjteményéről (XXXII-7.) másoltam át ide. A neveket betűhíven írtam le. Ebből adódik, hogy hol latinos, hol magyaros hangzásúak, attól függően, hogy éppen hogyan jegyezték fel. A névsorok előtt a település korabeli írásmóddal leírt neve szerepel.

Also Solcza 1576.

- 1, Judex²⁰⁷: Jacobus Halaz
- 2, Stephanus Halaz
- 3, Vallentinus Hadaginis
- 4, Paulus Vas
- 5, Stephanus Balogh
- 6, Anthony Andras
- 7, Stephanus Kis
- 8, Paulus Poka
- 9, Stephanus Nagy
- 10, Georgius Vas
- 11, Michael Fighe
- 12, Michael Balogh
- 13, Jacobus Balogh
- 14, Vallentinus Chnik
- 15, Georgius Agó
- 16, Emericus Lazló
- 17, Ambrosius Baan
- 18, Matthay Fighe
- 19, Ambrosius Tallas
- 20, Paulus Miskolczy
- 21, Stephanus Varga

Also Solcza 1577.

- 1, Judex: Valentinus Osik
- 2, Jacobus Halaz
- 3, Joannes Felfoldy
- 4, Stephanus Halaz
- 5, Paulus Czioka
- 6, Paulus Was
- 7, Andreas Ballogh
- 8, Stephanus Ballogh
- 9, Ambrosi Andras
- 10, Stephanus Czioka (major)
- 11, Paulus Poka
- 12, Stephanus Czioka (minor)

---

²⁰⁷ Bíró.

- 13, Georgius Was
- 14, Michael Fighe (major)
- 15, Petrus Dyak
- 16, Joannes Balogh
- 17, Petrus Poka (minor)
- 18, Petrus Waras
- 19, Matthaas Kyrál
- 20, Thomas Korpas
- 21, Georgius Fighe
- 22, Laurentius Lazlo
- 23, Ambrosius Tallas
- 24, Laurentius Sajto
- 25, Joannes Pusztasy
- 26, Paulus Miskolczy
- 27, Joannes Kowatsy
- 28, Michael Poka

Also Solcza 1578.

- 1, Judex: Joannes Balogh
- 2, Judex: Georgius Fige
- 3, Jacobus Halaz
- 4, Petrus Kaza
- 5, Stephanus Halaz
- 6, Valentinus Puskas
- 7, Paulus Was
- 8, Andreas Balogh
- 9, Stephanus Balogh
- 10, Andreas Antal
- 11, Stephanus Kys Poka
- 12, Petrus Poka
- 13, Joannis Poka
- 16, Michael Fige
- 17, Petrus Kyssebik Poka
- 18, Petrus Waras
- 19, Thomas Korpas
- 20, Valentinus Chyk
- 21, Emericus Lazlo
- 22, Ambrosius Tallas
- 23, Ambrosius Baran

24, Georgius Kapolna
25, Joannes Rapsady
26, Ambrosius Kowacz
27, Petrus Diak
28, Michael Poka

Also Socza 1579.

1, Andras Balog
2, Jacobus Halasz
3, Petri Kasza
4, Valentin Hegedűs
5, Paulus Was
6, Joannes Antal
7, Stephanus Kis Zeoke
8, Petri Poka
9, Stephanus Nag Zeoke
10, Gregir Was
11, Paulus Ban
12, Joannes Balog
13, Petri Kis Poka
14, Petri Weres
15, Mathaus Kiraly
16, Thomas Korpas
17, Ambrus Kowatz
18, Valent Tzik
19, Molitor Fighe
20, Emer Lazlo
21, Grigor Puha
22, Ambrus Tallas
23, Ambrus Ban
24, Michaej Kowatz
25, Grigor Kapolna

26, Joannes Rapsady
27, Petri Deak
28, Paulus Thoot
29, Michael Pani
Ratio Examinu:
30, Jacobus Halasz
31, Petri Kasza
32, Joannes Antal
33, Valent Tzik
34, Gregor Fighe

Also Zoczia 1580.

1, Judex: Paulus Vas
2, Stephanus Halasz
3, Stephanus Zoke
4, Joannes Antal
5, Petrus Nagy
6, Stephanus Nagy
7, Michael Fighe
8, Paulus Ban
9, Joannes Balogh
10, Petrus Kis
11, Stephanus Kis
12, Petrus Veres
13, Thomas Korpas
14, Valentinus Czik
15, Ambrosius Kovacz
16, Georgius Fighedy
17, Emericus Lazlo
18, Ambrosius Ban
19, Joannes Rapsa
20, Petrus Lady

21, Georgius Puha
22, Paulus Cziaky
23, Andreas Balogh
24, Jacobus Halasz
25, Clemens Ban
26, Valentinus Saska
27, Valentinus Hojtaly

Azok az alsózsolcai jobbágyok
akiknek Görömbölyön szőlőjük
volt 1580-ban:

1, Valentinus Felföldy
2, Nicolaus Padasi
3, Stephanus Iso
4, Valentinus Susko
5, Petrus Konda
6, Andreas Santa
7, Martinus Janos
8, Demetrius Urban
9, Stephanus Szoke
10, Georgius Fige
11, Joannes Repas
12, Emericus Ban
13, Ambrosius Ban
14, Georgius Toot
15, Georgius Vas
16, Valentinus Czik
17, Ladislaus Imre
18, Michael Poka
19, Thomas Korpas
20, Joannes Rapsady
21, Joannes Zanto
22, Stephanus Nag Szoke
23, Petrus Veres
24, Petrus Kis Poka
25, Andreas Balogh
26, Michael Fige
27, Paulus Vas
28, Paulus Ban

29, Jacobus Halaz
30, Petrus Nag Poka
31, Georgius Zakal
32, Stephanus Halaz

Also Solcza 1583.

1, Judex: Michael Fighe
2, Joannes Balogh
3, Stephanus Nagy
4, Paulus Ban
5, Emericus Laszlo
6, Thomas Zeóke
7, Petrus Kys
8, Thomas Korpas
9, Valentinus Susko
10, Lucas Gallyas
11, Georgius Kowats
12, Petrus Nagy Poka
13, Stephanus Kys
14, Valentinus Chayko
15, Georgius Fyge
16, Andreas Balogh
17, Jacobus Hallasz
18, Paulus Chyako
19, Petrus Rabsagy
20, Valentinus Lucall
21, Paulus Vass
22, Stephanus Balogh
23, Michael Pany
24, Stephanus Zeóke
25, Elias Tegzes
26, Mathias Kiralj
27, Ambrosius Kowats
28, Simon Puha
29, Ambrosius Taloas
30, Joannes Rabsagy
31, Joannes Kowats
32, Georgius Puha
33, Anthonius Palkos

34, Georgius Vass

Also solcha 1582

- 1, Stephanus Zeőke judici
- 2, Joannes Kapsa judici
- 3, Elias Hyszy judici
- 4, Anthonius Balogh
- 5, Thomas Zeőke
- 6, Walentinus Susko
- 7, Stephanus Halaz
- 8, Steohanus Zeőke
- 9, Paulus Kos
- 10, Joannes Antal
- 11, Stephanus Zeőke
- 12, Petrus Poka
- 13, Georgius Puha
- 14, Michael Fige
- 15, Paulus Baan
- 16, Joannes Balogh
- 17, Petrus Poka
- 18, Valentinus Susko
- 19, Mattias Kilaly
- 20, Thomas Korpas
- 21, Ambrosius Kovacz
- 22, Valentinus Czik
- 23, Georgius Fige
- 24, Emericus Laszlo
- 25, Ambrosius Tallas
- 26, Ambrosius Baan
- 27, Georgius Kapolna
- 28, Petrus Femy
- 29, Paulus Miskolczi
- 30, Michael Pany

Also Socza 1598.

- Judex: Stephanus Halasz
- 2, Joannes Antal
  - 3, Nicolai Poka

- 4, Emericus Urban
- 5, Michael Pani
- 6, Demetrius Urban
- 7, Paulus Ban
- 8, Petrus Rakos
- 9, Petrus Poka
- 10, Sebastianus Nagy
- 11, Paulus Cziorodi
- 12, Georgius Fige
- 13, Simonis Puha
- 14, Georgius Kapolna
- 15, Georgius Puha
- 16, Laurentius Tot
- 17, Joannes Halasz
- 18, Joannes Miskolczi
- 19, Petrus Zeőke
- 20, Valentinus Susko
- 21, Michael Zür
- 22, Joannes Galvaczi
- 23, Sigismundus Nagy
- 24, Joannes Czerepes

Also Socza 1600.

- 1, Laurenty Fige
- 2, Paulus Baan
- 3, Andreas Antal
- 4, Joannes Corpas
- 5, Stephanus Halaz
- 6, Petrus Zőke
- 7, Andreas Miskolczy
- 8, Georgius Kapolna
- 9, Joannes Halaz
- 10, Michael Balogh
- 11, Sebastianus Nagi
- 12, Georgius Petro
- 13, Michael Kis Pál
- 14, Emericus Orban
- 15, Joannes Miklosi
- 16, Michael Pani

17, Andreas Pany
18, Stephanus Zakos
19, Michael Zwr
20, Oswaldus Czerepes
21, Paulus Korodi
22, Samuel Halaz
23, Valentini Susko
24, Clemens Baan

Also Socza 1601.

1, Judex: Emericus Maior
2, Joannes Halaz
3, Petrus Zeoke
4, Stephanus Halaz
5, Oswaldus Czerepes
6, Michael Vas
7, Joannes Ztanizlo
8, Clemens Baan
9, Emericus Orban
10, Michael Pany
11, Michael Szwr
12, Stephanus Rakos
13, Michael Poka
14, Sebastianus Nagy
15, Michael Czyorody
16, Georgius Fige
17, Paulus Baan
18, Andreas Susko
19, Georgius Kapolnay
20, Georgius Puha
21, Georgius Rosa
22, Joannes Miskolczy
23, Joannes Czerepes
24, Mattias Kaytar

Also Socza 1602.

1, Judex: Sebastianus Nagi
2, Joannes Halaz

3, Petrus Zeőke
4, Emerycus Kyraly
5, Michael Was
6, Joannes Totth
7, Emericus Orban
8, Michael Pany
9, Michael Zwr
10, Georgius Halaz
11, Michael Poka
12, Joannes Madarasz
13, Georgius Zeőke
14, Georgius Fighe
15, Paulus Ban
16, Georgius Kapolna
17, Georgius Puha
18, Georgius Rosa
19, Pauli Miskolczy
20, Joannes Kovacz
21, Stefanus Ban

Christiani:

1, Joannes Fazekas
2, Michael Jos

Also Socza 1605.

1, Demetrius Urban judici
2, Georgius Puha judici
3, Sebastianus Nagy
4, Georgius Ziőke
5, Gregorius Fige
6, Emericus Kiraly
7, Joannes Thott
8, Paulus Baan
9, Stephanus Baan
10, Urbanus Koczis
11, Martinus Varga
12, Stephani Nagy Szőke
13, Michael Thott
14, Stephanus Halasz

15, Joannes Gáál
16, Michael Drabant
17, Michael Pany
18, Michael Ziró
19, Michael Kovacz
20, Joannes Halasz
21, Michael Cziorodi
22, Georgius Cziorba
23, Stephanus Gáál
24, Stephanus Balogh
25, Laurentius Czapo
26, Joannes Samurf ?

Alsozocza 1606.

1, Judex: Georgius Geogy
2, Sebastianus Nagy
3, Anthonius Sorno
4, Joannes Madarasz
5, Georgius Zioke
6, Georgius Roza
7, Emericus Kiraly
8, Joannes Thott
9, Thomas Nagy
10, Paulus Chany
11, Georgius Katona
12, Stephanus Katona
13, Georgius P.....?
14, Petrus Zioke
15, Martinus Sutor
16, Paulus Gabor
17, Stephanus Nagy Zioke
18, Stephanus Halaz
19, Dobo Mihaly
20, Andreas Bak
21, Emericus Sarbi
22, Joannes Urban
23, Michaelis Pany
24, Michael Kowacz
25, Joannes Halaz

26, Georgius Czorba
27, Michaelis Korody
28, Emericus Urban
29, Matthias Csalk
30, Petrus Bodnar
31, Matthias Lengyeli
Iunqilini²⁰⁸:
1, Simon Puha
2, Joannes Georkoly
3, Michael Thott
4, Paulus Miskolczy

Also Socza 1637.

Judex: Joannes Halasz, Matthias Nagy

3, Nicolaus Panyi
4, Georgius Gall
5, Stephanus Nagy
6, Petrus Szóke
7, Stephanus Panyi
8, Stephanus Halasz
9, Georgius Rosa
10, Jacobus Figi
11, Andreas Susko
12, Mathias Gall
13, Stephanus Ban
14, Stephanus Rosa
15, Andreas Pok
16, Andreas Ban
17, Joannes Hosz
18, Joannes Cziraki
19, Mathias Urban
20, Michael Totth
21, Petri Szighani??
22, Michael Balogh
23, Paulus Bakos
24, Michael Conia

---

²⁰⁸ Zsellérek.

Also Solcza 1638

Judex: Nagy Istvan
Jurati: Pany Miklos
3, Gall Georgyi
4, Halasz Peter
5, Szoöke Peter
6, Pany Istvan
7, Rosa Goörgyi
8, Chigho Jakab
9, Susko Andras
10, Gall Mattias
11, Bán Istvan
12, Rosa Istvan
13, Poka Andras
14, Konia Mihall
15, Bán Andras
16, Halasz Janos
17, Choroódi Janos
18, Orban Marton
19, Kovacs Peter
20, Toth Mihaly
21, Jardon Janos
22, Tot Janosno

Also Szolcza 1652

Judex: Halász Peter
Halász Mihály
3, Kis Péter
4, Gál Geörgy
5, Halász Georgy
6, Halász Péterné
7, Szöke Péter
8, Teháni Benedek
9, Halász Istvan
10, Rosa János

11, Gál Georgy
12, Bán András
13, Szöke Thomas
14, Rosa Pal
15, Rosa István
16, Rosa Andras
17, Hagi Marton
18, Ban Mihalj
19, Jos Georgy
20, Orban István
21, Tot Giorginé
22, Vargha Mattias
23, Fodor István
Also Zócza 1673

Judex: Andreas Baan
2, Paulus Nagy
3, Emericus Nagy
4, Georgius Csorba
5, Martinus Halász
6, Gregorius Kis
7, Andreas Rosa
8, Gregorius Csiko
9, Stephanus Rosa
10, Michael Csorba
11, Petrus Szöke
12, Sebastianus Beres
13, Paulus Ferge
14, Georgius Gál
15, Petrus Kis
16, Georgius Kis
17, Stephanus Banrévi
18, Georgius Suskó
19, Michael Baán
20, Georgius Halász
21, Paulus Kónya
22, Andreas Góczik
23, Gregorius Iso
24, Gregorius Szabo
Zsellérek:
25, Paulus Toott

26, Michael Halász
27, + Joanni Orban

Socza 1674.

1, Judex Georgius Gal
2, Martinus Halasz
3, Georgius Kis
4, Andreas Rosa
5, Michael Csorba
6, Petrus Szóke
7, Stephanus Rosa
8, Paulus Ferge
9, Petrus Fodor
10, Andreas Ban
11, Petrus Kis
12, Georgius Kis
13, Stephanus Bacso
14, Gregorius Kectkemiet
15, Georgius Zusko
16, Michael Ban
17, Paulus Konja
18, Stephanus Ferge
19, Georgius Szabo

Zsellérek:

20, Michael Halászi
21, Georgius Csonka
22, Stephanus Halaszy
23, Georgius Halaszy
24, Anna Tot Juquilina

1677

My alab meg irt Soczaiak adgyuk
bizonsagul az kitt illik hogy ez
jelen valo 1677 esztendőben, az
Görömbölyi hegyen lévő

szöleinkk termesebüil adtunk
kiraly dezmajaban 73¹/₂ itze és
meszely borért. Just per is. 15 2 :
II oi.

Melynek nagyob bizonsagara
attuk ezen kezünk kereszt
vonasaval erősitetet levelünket.
Dat. Onod 29, Novembr 1677.
biro Kis + Peter keresztvonasa
Halasz +Marton keresztvonasa
Rosa+Andras keresztvonasa
Konya+ Páll keresztvonasa
Csorba+Mihály
keze keresztvonasa
Kis+György keresztvonasa
Gál+Gyorgy keresztvonasa
Nagy+Imre keresztvonasa

Alsosocza 1678

Judex: Michael Csorba
2, Martinus Halasz
3, Georgius Gallo
4, Petrus Kyss
5, Georgius Kyss
6, Andrea Bany
7, Gregorius Kyss
8, Stephani Orban
9, Paulus Konya
10, Georgius Rosa
11, Petrus Rosa

Also Szocha 1678

Judex: Sos Gyorgy
2, Fodor Peter
3, Halasz Marton
4, Rosa Andras
5, Rosa Istvan

6, Kys Gergely
7, Férge Janos
8, Gal György
9, Kys György
10, Kys Peter
11, Bacso Istvan
12, Gal Mihaly
13, Halasz Marton
14, Konja Pal

Also Socza 1637

Judex: Joannes Halasz, Matthias Nagy

3, Nicolaus Panyi
4, Georgius Gall
5, Stephanus Nagy
6, Petrus Szőke
7, Stephanus Panyi
8, Stephanus Halasz
9, Georgius Rosa
10, Jacobus Figi
11, Andreas Susko
12, Mathias Gall
13, Stephanus Ban
14, Stephanus Rosa
15, Andreas Pok
16, Andreas Ban
17, Joannes Hosz
18, Joannes Cziraki
19, Mathias Urban
20, Michael Totth
21, Petri Szighani??
22, Michael Balogh
23, Paulus Bakos
24, Michael Conia

Görömbölyi szőlősgazdák:

/Az előzőkön felül!/
Joannes Corodi
Mathias Varga
Nicolaus Kis
Emericus Molnar

/Itt összesen 25 név./

Also Solcza 1638

Judex: Nagy Istvan
Jurati: Pany Miklos

3, Gall Georgyi
4, Halasz Peter
5, Szoőke Peter
6, Pany Istvan
7, Rosa Goörgyi
8, Chigho Jakab
9, Susko Andras
10, Gall Mattias
11, Bán Istvan
12, Rosa Istvan
13, Poka Andras
14, Konia Mihall
15, Bán Andras
16, Halasz Janos
17, Choroódi Janos
18, Orban Marton
19, Kovacs Peter
20, Toth Mihaly
21, Jardan Janos
22, Tot Janosno

Also Solcza 1647

Judex prim Andreas Rosa 8
Judex Paulus Ferge 9
Michael Ban 6
Andreas Ban 6
Stephanus Orban 13
Stephanus Nagy 6
Peturs Kis 3
Georgius Gaal 8
Petrus Halasz 6
Georgius Halasz 2
Stephanus Halasz 6
Benedictus Tihan 2
Joannis Rosa 6
Jacobus Fighe 6
Georgius Gal Junior 8
Paulus Ban 6
Paulus Rosa 6
Stephanus Rosa 6
Petrus Szöke zsellér
Thomas Szöke zsellér
Michael Konya zsellér
Georgius Jos zsellér

/A jobbágyok összesen 3 ½ portán, a zsellérek összesen ¼ portán élnek. A nevek mögötti számok a lakosok ökreinek számát jelzik. Mindnyájan Bárius Ferenc jobbágyai./

Also Zocha 1647

23 név, közte:
Andreas Jochily nobilis

Nolay deserta.

Also Zocha 1648

Judex: Stephani Nagy, Georgius Jos

/Ezen kívül 22 név./

Arnót, Felsőzsolca nem dézsmálható!

Also Solcza 1647

Judex: Orban Istvan
/Ezen kívül 16 név./

Also Szolcza 1652

Judex: Halász Peter
Halász Mihály

3, Kis Péter
4, Gál Geörgy
5, Halász Giorgy
6, Halász Péterné
7, Szöke Péter
8, Teháni Benedek
9, Halász Istvan
10, Rosa János
11, Gál Giorgy
12, Bán András
13, Szöke Thomas
14, Rosa Pal
15, Rosa István
16, Rosa Andras
17, Hagi Marton
18, Ban Mihalj
19, Jos Giorgy
20, Orban István
21, Tot Giorginé
22, Vargha Mattias

23, Fodor István

Fölső Solczai Nemes Emberek
közölli egi sem adot desmat a
Fölseghe Szamara.

Pusztafaluknak az nevek az hon-
nan semmi desmat nem vettünk:
Csaba, Maly, Korhi, Detha, Petri,
Thapolcza, Fölső Socza, Arnolt.

/Nolajt már nem is említik./

Also Zócza 1673

Judex: Andreas Baan

2, Paulus Nagy
3, Emericus Nagy
4, Georgius Csorba
5, Martinus Halász
6, Gregorius Kis
7, Andreas Rosa
8, Gregorius Csiko
9, Stephanus Rosa
10, Michael Csorba
11, Petrus Szőke
12, Sebastianus Beres
13, Paulus Ferge
14, Georgius Gál
15, Petrus Kis
16, Georgius Kis
17, Stephanus Banrévi
18, Georgius Suskó
19, Michael Baán
20, Georgius Halász
21, Paulus Kónya
22, Andreas Góczik
23, Gregorius Iso
24, Gregorius Szabo
Zsellérek:

25, Paulus Toott

26, Michael Halász
27, + Joanni Orban

Socza 1674.

1, Judex Georgius Gal
2, Martinus Halasz
3, Georgius Kis
4, Andreas Rosa
5, Michael Csorba
6, Petrus Szőke
7, Stephanus Rosa
8, Paulus Ferge
9, Petrus Fodor
10, Andreas Ban
11, Petrus Kis
12, Georgius Kis
13, Stephanus Bacso
14, Gregorius Kectkemiet
15, Georgius Zusko
16, Michael Ban
17, Paulus Konja
18, Stephanus Ferge
19, Georgius Szabo

Zsellérek:

20, Michael Halászi
21, Georgius Csonka
22, Stephanus Halaszy
23, Georgius Halaszy
24, Anna Tot Juquilina

/A dülőnevek; Vernal, Apet, Mes-
ter, Piroska./

1674

Nalay, Csaba, Tapolcza,
Kistokay, Korhi, Petri deserta.

1677

My alab meg irt Soczaiak adgyuk
bizonsagul az kitt illik hogy ez
jelen valo 1677 esztendőben, az
Görömbölyi hegyen lévő
szöleinkk termesebül adtunk
kiraly dezmajaban 73¹/₂ itze és
meszely borért. Just per is. 15 2 :
II oi.

Melynek nagyob bizonsagara
attuk ezen kezünk kereszt
vonasaval erősitetet levelünket.
Dat. Onod 29, Novembr 1677.

biro Kis + Peter keresztvonasa

Halasz+ Marton keresztvonasa

Rosa+Andras keresztvonasa

Konya+ Páll keresztvonasa

Csorba+Mihály keze
keresztvonasa

Kis+György keresztvonasa

Gál+Gyorgy keresztvonasa

Nagy+Imre keresztvonasa

Alsosocza 1678

Judex: Michael Csorba

2, Martinus Halasz

3, Georgius Gallo

4, Petrus Kyss

5, Georgius Kyss

6, Andrea Bany

7, Gregorius Kyss

8, Stephani Orban

9, Paulus Konya

10, Georgius Rosa

11, Petrus Rosa

Csaba, Nalay, Pettri, Tapolcza
loca deserta.

Also Szocha 1678

Judex: Sos Gyorgy

2, Fodor Peter

3, Halasz Marton

4, Rosa Andras

5, Rosa Istvan

6, Kys Gergely

7, Férgé Janos

8, Gal György

9, Kys György

10, Kys Peter

11, Bacso Istvan

12, Gal Mihaly

13, Halasz Marton

14, Konja Pal

Felsőszolca és Arnót puszták.

Also Solcza 1681

1, Gál György bíró

2, Halasz Márton

3, Suskó Gergely

4, Rózsa György

5, Csorba Mihály

6, Ferge Pál

7, Kis György

8, Kis Péter

9, Lévai Lőrinc

10, Orbán István

11, Kónya Pál

12, Vincze András

13, Maro Mihály

14, Fodor István

15, Székely István

Also Socza 1683.

- 1, Paulus Konya
- 2, Martinus Halasz
- 3, Georgius Rosa
- 4, Michael Czorba
- 5, Georgius Gal
- 6, Georgius Kis
- 7, Petrus Kis
- 8, Michael Czorba
- 9, Georgius Kis
- 10, Petrus Kis

Loca deserta: Csaba, Tokaj,
Arnót, Mályi, Diósgyőr, Korhy,
Déta, Nalaj, Kelecsény, Petri,
Abod, Tapolcza.

Alsó Zolcza 1684.

Szellérek:

- 1, Michael Csorba
- 2, Georgius Gáál
- 3, Paulu Konya

Poss Felső Zolcza desolata,
Arnoth desolata,

Also Szolcza 1689.

Judex Petrus Fodor és
Georgius Rosa

Szőlőbirtokosok Görömbölyön:

- 1, Paulus Rosa
- 2, Georgius Kys
- 3, Michael Csorba
- 4, Georgius Rosa
- 5, Paulus Ferge

Also Solcza 1690.

Judex Martinus Halasz és
Georgius Rosa
3, georgius Kys
4, Joannes Ferge
5, Petrus Fodor
6, Georgius Gaál
Zsellérek:

- 7, Paulus Konya
- 8, Paulus Ferge
- 9, Stephanus Orban
- 10, Georgius Kys
- 11, Michael Csorba és Mathe

<u>dátum</u>	<u>birtokos</u>	<u>porta</u>	<u>félporta</u>	<u>zsellér</u>	<u>bíró</u>	<u>meg- égett ház</u>	<u>elpusz- tult ház</u>	<u>házak száma</u>
1544.	Bargyus Péter	8.		1.				
	Bargyus Ferenc	3.		1.				
1546.		8.		13.		3.	6.	
1549.	Baryws Ferenc	7.		8.	1.		4.	
1552.		9.						
1553.		10.						
1554.	Barius	10.		7.	1.			
1555.	Barius István	9.						
1556.		9.						
1564.	Barius István	6.	8.	4.	Mátyás László		1.	
1566.	Baryus István	13.						
1570.		8. ½						
1572.		12.						
1574.		12.						
1576.		12.						
1578.		9.			Balogh János			
1582.		10.						
1584.		10.						
1588.	Bargius	9.			Szioke Tamás			
1595.	Baryus Demeter	6.						
1596.		6. ¼						
1597.	Baryus Demeter	½	1					
1598.	Barius Demeter							17.
1599.								17.
1600.	Bardius Demeter							11.
1601.								9.
1603.	Barius Demeter							13.
1604.								10.
1605.					Urban Imre			6.
1606.								4.
1609.		1 ½						
1610.		1 ½						
1635.	Baryus	3.						

Demeter

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

B.-A.-Z. M. Lt. IV.-501/a.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Borsod vármegye nemesi közgyűlésének iratai: Közgyűlési, részgyűlési és törvényszéki jegyzőkönyvek.

B.-A.-Z. M. Lt. IV.-501/b.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Borsod vármegye nemesi közgyűlésének iratai: Közgyűlési iratok.

B.-A.-Z. M. Lt. IV.-501/c.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Borsod vármegye nemesi közgyűlésének iratai: Bejegyzett törvényszéki iratok.

B.-A.-Z. M. Lt. IV.-501/d.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Borsod vármegye nemesi közgyűlésének iratai: Be nem jegyzett törvényszéki iratok.

B.-A.-Z. M. Lt. IV.-501/f.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Borsod vármegye nemesi közgyűlésének iratai: Királyi rendeletek.

B.-A.-Z. M. Lt. IV.-506.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Borsod vármegye II. József –féle közigazgatásának iratai.

B.-A.-Z. M. Lt. XIII.-25.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Családok: A Vladár család iratai.

B.-A.-Z. M. Lt. XIII.-34..

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Családok: A Vay család alsószolcai levéltárának töredéke.

B.-A.-Z. M. Lt. XIII.-48.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Családok: Szalai József által adományozott Vay levéltártöredék.

B.-A.-Z. M. Lt. XV.-6.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Borsod vármegye levéltárában kezelt kéziratos térképek levéltári gyűjteménye.

B.-A.-Z. M. Lt. XV.-17.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Borovszky Sámuel Borsod megyei helytörténeti kutatócéduláinak gyűjteménye.

B.-A.-Z. M. Lt. XXXII.-5.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Gyűjtemények: Mikrofilm gyűjtemény.

MOL. DI.

Magyar Országos Levéltár, Diplomatikai levéltár.

MOL. U. et C.

Magyar Országos Levéltár, Urbaria et conscriptiones.

S.R.K. Lt.

Sárospataki Református Kollégium Levéltára.

FELHASZNÁLT IRODALOM

A. O.

Kristó Gyula

1990-2001. Anjou-kori oklevéltár, I-XI, XXIII. köt. Budapest-Szeged

ARADY Nóra (szerk.)

1970. Urbaria et conscriptiones (6. füzet), A Magyar Tudományos Akadémia művészettörténeti kutatócsoportjának forráskiadványai, XVIII. köt. Budapest

BAYERLE Gusztáv

1999. A Hatvani szandzsák adóösszeírása 1570-ből, Hatvan

BESSENYEI József

1997. Diósgyőr vára és uradalma a XVI. században /források/, Tanulmányok Diósgyőr történetéhez 2.

BODNÁR Tamás – TÓTH Péter

2005. Borsod vármegye török adózása, Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltári Füzetek 43. Miskolc

BOROVSKY Samu

1909. Borsod vármegye története, I. köt. Budapest

- BORSA Iván
1993. Az Abaffi család levéltára. 1247-1525. A Dancs család levéltára. 1216-1525. A Hanvay család levéltára. 1232-1525. (Ila Bálint kézírata alapján sajtó alá rendezte és szerkesztette.) Budapest
- CSÁNKI Dezső
1890. Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában, I. köt. Budapest
- CSORBA Csaba (szerk)
1990. Borsod vármegye katonai leírása 1780-as évek, Miskolc
- DEÁK Farkas
1875. A gróf Vay Ádám berkeszi levél- és könyvtára, Századok
- DOBROSSY István (szerk.)
1996. Miskolc története, I-II. köt. Miskolc
- ENGEL Pál
2000. Magyar középkori adattár: Magyarország világi archontológiája 1301-1457. Arcanum digitéka
- ESZE Tamás
1955. Kuruc vitézek folyamodványai 1703-1710. Budapest
- FRAKNÓI Vilmos
1879. Vitéz János élete, Budapest
- GYÖRFFY György
1963. Árpád-kori Magyarország történelmi földrajza, I. köt. Budapest
- HUSZTI József
1931. Janus Pannonius, Pécs
- KOSÁRI Domokos
1970. Bevezetés Magyarország történetének forrásaiba és irodalmába, I. köt. Budapest
- MAKSAI Ferenc
1973. A magyar falu középkori településrendje, Budapest
- NAGY Imre - NAGY Gyula
1878-1920. Anjou-kori okmánytár I-VII. köt. Budapest
- NAGY Iván
1857-1868. Magyarország családai címerekkel és nemzékrendi táblákkal, I-XIII. köt. Pest
- PÉTER László (szerk)
1994. Új magyar irodalmi lexikon, I-III. köt. Budapest
- RADVÁNSZKY Béla –ZÁVODSZKY Levente
1909. A Hédervári család oklevéltára, I-II. köt. Budapest
- SUGÁR István
1980. Borsodi oklevelek a Heves Megyei Levéltárban 1245-1521. Miskolc
- SZABÓ István
1966. A falurendszer kialakulása Magyarországon, Budapest
- SZALAY László

1866. Verancsics Antal összes munkái, Magyar történelmi emlékek, Írók, VII. köt. Pest
- SZENTPÉTERY Imre
1902. Hédervári Imre 1447-iki felmentő levele, Turul 1902.
- TELEKI József
1853. A Hunyadiak kora Magyarországon, X. köt. Pest
- TÓTH Péter
1990. A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár Miskolcon őrzött középkori oklevelei, Miskolc
1991. A Mária Terézia-kori urbérrendezés kilenc kérdőpontos vizsgálatai Borsod vármegye (1770.), Miskolc
- VERESS Endre
1941. Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai 1221-1864. Budapest
- WOLF Mária
1992. Régészeti adatok Miskolc középkori történetéhez. In: Rémiás Tibor (szerk.) Régészeti tanulmányok Miskolc korai történetéből. Miskolc
- ZS. O.
Mályusz Elemér
1951-1999. Zsigmond-kori oklevéltár, I-VI. köt. Budape

TARTALOM

- Bevezetés
- Természetes földrajz a kora középkorban
- A falu kialakulása
- Az első birtokosok
- A Bárius család eredete
- Mivel nyerhették el a Báriusok Alsózsoltát?
- Hűtlenségi vád a Báriusok ellen
- A Bárius család további története
- Bárius Miklós püspök
- A huszita időktől Mátyás király haláláig
- A település helyzete 1544-től
- Kihal a Bárius család
- A Vay birtokosoktól a Rákóczi szabadságharc végéig
- A vámhely
- Az udvarház
- Az alsózsoltcai és nolaji malmok
- Községünk régi egyháza
- Melléklet
- Tartalom